

VAASAN YLIOPISTO

Markkinoinnin ja viestinnän yksikkö

Viestinnän monialainen maisteriohjelma

Heli Roininen

Kun julkinen ja yksityinen kohtaavat

Retorinen rakenne ministerin ja toimitusjohtajan katsauksissa

Organisaatioiden viestinnän pro gradu -tutkielma

Vaasa 2019

SISÄLLYS

KUVIOT	3
TAULUKOT	3
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	11
1.3 Menetelmä	16
1.4 Valtion omistajaohjaus ja valtionyhtiöt	18
2 TOIMITUSJOHTAJAN KATSAUS VUOSIKERTOMUKSEN VAKIINTUNEENA OSANA	22
2.1 Vuosikertomuksen rooli organisaatioviestinnässä	22
2.2 Toimitusjohtajan katsauksen merkitys	26
2.2.1 Katsauksen viestinnällinen arvo	27
2.2.2 Toimitusjohtajuuden kieli	31
2.3 Vuosikertomus ja toimitusjohtajan katsaus sijoittajaviestinnän kokonaisuudessa	33
3 GENRE RETORISENA ESITYKSENÄ	37
3.1 Genren käsitteelliset lähtökohdat	37
3.1.1 Diskurssiyhteisö	42
3.1.2 Viestinnällinen tarkoitus	44
3.1.3 Tekstin kokonaisrakenne	46
3.2 Siirtoanalyysi retorisen järjestäytymisen tutkimisessa	48
3.2.1 Siirto ja askel analyysiyksiköinä	50

3.2.2 Retorinen järjestäytyminen	52
3.3 Siirtoanalyysin soveltaminen toimitusjohtajan katsaukseen genrenä	54
4 RETORINEN SIIRTORAKENNE MINISTERIN JA TOIMITUSJOHTAJAN KATSAUKSESSA	57
4.1 Analyysin kulku	57
4.2 Ministerin ja toimitusjohtajan katsaukselle yhteiset siirrot	60
4.2.1 Katsauskauden tiivistys	61
4.2.2 Toiminta	63
4.2.3 Legitimointi	66
4.2.4 Vastuullisuus	68
4.2.5 Haasteet	73
4.2.6 Itsevarmuuden ilmaisu	75
4.2.7 Allekirjoitus	77
4.3 Ministerin katsaukselle ominaiset siirrot	79
4.3.1 Valtio omistajana	80
4.3.2 Suomalaisuuden korostaminen	82
4.4 Toimitusjohtajan katsaukselle ominaiset siirrot	84
4.4.1 Toimialakohtaisuus	85
4.4.2 Strategia ja strategisuus	87
4.4.3 Taloudellinen informaatio	90
4.4.4 Kansainvälisyyden korostaminen	91
4.4.5 Kiitokset ja tunnustukset	94
4.5 Siirtojen suhteutuminen promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan	95
4.6 Yhteenveto	97
5 PÄÄTÄNTÖ	100

LÄHTEET	107
LIITTEET	
Liite 1. Valtion omistajaohjausosaston aineisto	115
Liite 2. Valtionyhtiöiden aineisto	115
Liite 3. Esimerkki ministerin katsauksesta	116
Liite 4. Esimerkki toimitusjohtajan katsauksesta	116
KUVIOT	
Kuvio 1. Valtionyhtiöiden omistusperusteinen luokittelu	19
Kuvio 2. Prototyypinen siirtorakenne ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa	58
TAULUKOT	
Taulukko 1. Aineiston valtionyhtiöt	13
Taulukko 2. Aineiston ajallinen jakautuminen	14
Taulukko 3. Skulstadin prototyyppi toimitusjohtajan katsauksen retorisesta järjestäytymisestä	55
Taulukko 4. Yhteisten siirtojen määrä aineistossa	60
Taulukko 5. Ministerin katsaukselle ominaisten siirtojen määrä aineistossa	79
Taulukko 6. Toimitusjohtajan katsaukselle ominaisten siirtojen määrä aineistossa	84

VAASAN YLIOPISTO**Markkinoinnin ja viestinnän yksikkö**

Tekijä:	Heli Roininen
Pro gradu -tutkielma:	Kun julkinen ja yksityinen kohtaavat Retorinen rakenne ministerin ja toimitusjohtajan katsauksissa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Koulutusohjelma:	Viestinnän monialainen maisteriohjelma
Suuntautumisvaihtoehto:	Organisaatioiden viestintä
Valmistumisvuosi:	2019
Työn ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen on valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsaus verrattuna kaupallisten valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsaukseen. Lähtöoletuksena on, että katsaukset ovat jossain määrin erilaisia ministerin katsauksen ollessa julkishallinnon tuote, joka on sidoksissa viranomaisen asemaan. Aineistona on yhteensä 22 tekstiä, joista 10 on ministerin katsauksia ja 12 toimitusjohtajan katsauksia. Aineisto ajoittuu vuosille 2007–2017.

Tutkimusmenetelmänä käytetään genreanalyysiin pohjautuvaa siirtoanalyysia. Siirtoanalyysin tarkoituksena on hahmotella tekstistä ilmeneviä viestinnällisiä tarkoituksia, jotka muodostavat tekstin rakenteellisia yksiköitä eli siirtoja. Siirtoanalyysin avulla muodostetaan ministerin ja toimitusjohtajan katsaukselle prototyyppiset eli tyypilliset rakenteet, joita koostavien prototyyppisten siirtojen tulee esiintyä kunkin katsaustyyppin aineistossa vähintään puolessa teksteistä. Lopuksi tarkastellaan, miten siirrot suhteutuvat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan, jotka ovat toimitusjohtajan katsaukselle ominaisia piirteitä.

Aineistosta hahmottui seitsemän siirtoa, jotka olivat yhteisiä sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksen prototyyppiselle rakenteelle. Nämä siirrot olivat katsauskauden tiivistys, toiminta, legitimointi, vastuullisuus, haasteet, itsevarmuuden ilmaisu sekä allekirjoitus. Ministerin katsaukselle ominaisia siirtoja olivat valtio omistajana sekä suomalaisuuden korostaminen. Toimitusjohtajan katsaukselle ominaisina siirtoina nousivat esiin toimialakohtaisuus, strategia ja strategisuus, taloudellinen informaatio, kansainvälisyyden korostaminen sekä kiitokset ja tunnustukset. Tutkimuksen oletuksen mukaisesti ministerin katsaus erosi tekstilajina toimitusjohtajan katsauksesta, joskin se jakoi suurimmilta osin samanlaisen siirtorakenteen toimitusjohtajan katsauksen kanssa. Siirtojen sävyn tarkempi tarkastelu osoitti, että toimitusjohtajan katsauksen siirrot suhteutuivat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan vahvemmin kuin ministerin katsauksen siirrot, jotka olivat enemmän linjassa tiedottavan ja toteavan sävyn kanssa.

AVAINSANAT: Vuosikertomus, ministerin katsaus, toimitusjohtajan katsaus, genreanalyysi, siirtoanalyysi, sijoittajaviestintä

1 JOHDANTO

Valtio-omisteisten yhtiöiden ohjaus ja omistajapolitiikka on yksi suomalaisen julkishallinnon huomattavimmista institutionaalisista järjestelyistä. Valtionyhtiöitä eli yhtiöitä, joista valtio on ostanut osakkeita, oli Suomessa maaliskuussa 2019 peräti 66. Valtion pitkäjänteisellä yhtiöomistuksella on Suomessa niin taloudellista kuin yhteiskunnallistakin merkitystä, ja sen arvo suhteessa kansantalouteen on Euroopan suurin (Yle Areena 2016). Valtionyhtiöiden hallinnoinnin väline on valtion omistajapolitiikka- ja ohjaus, johon kuuluu erilaisia toimenpiteitä, joilla valtio osakkeenomistajana myötävaikuttaa yhtiöiden hallintoon ja toimintaperiaatteisiin (Kankaanpää, Oulasvirta & Wacker 2011: 15).

Viime vuosina omistajaohjaus on ollut esillä mediassa epäjohtonmukaisuuksien ja vaikeuksien vuoksi, ja vakiintuneesta asemastaan huolimatta valtion omistajuutta ja omistajaohjausta tarkkaillaan tänä päivänä yhä tiukemmin. Omistajaohjauksen organisointiin ja yleisiin linjauksiin on haettu parempia ratkaisuja kerta toisensa jälkeen, ja omistajaohjausasioiden onkin nimitetty olevan ”jatkuvien ristiriitojen ongelmasalkku”. Kritiikki on koskenut myös yksilötasoisesti omistajaohjauksesta vastanneita ministereitä, joista osa on päätenyt eroamaan tehtävästään. (ks. Kaleva 2017; ks. Yle 2017) Myös itse valtionyhtiöiden toiminta on herättänyt kysymyksiä, sillä monen yhtiön kohdalla on tullut ilmi kriiseihin ja skandaaleihin johtaneita tapauksia, kuten salaisia lisäbonuksia ja -eläkkeitä, veronkiertoa, pimeitä kauppoja sekä lahjuksia (Helsingin Uutiset 2012).

Valtion omistajaohjauksen ja valtionyhtiöiden ongelmien on pohdittu johtuvan osittain siitä, että valtion yhtiöomistus ja sen ohjaus toteutuu yksityisen yritystoiminnan sekä julkisen hallinnon ja politiikan haastavassa rajapinnassa (ks. Verkkouutiset 2016). Myös viestinnällisesti tämä rajapinta on kiinnostava, sillä julkisen hallinnon ja yksityisen toimijuuden kielenkäytön toteutumissa on eroja. Valtionyhtiöt ovat valtio-omisteisuudestaan huolimatta yksityisen sektorin kaupallisia toimijoita, joille sijoittajat ja sijoittajille viestiminen on ensisijaisen tärkeää. Sijoittajaviestintä määritellään organisaation johdon strategiseksi vastuuksi mahdollistaa

tehokas kahteen suuntaan kulkeva viestintä organisaation ja sen taloudellisen yhteisön sekä muiden olennaisten tahojen välillä. Sijoittajaviestintään kytkeytyvät talouden, viestinnän, markkinoinnin ja arvopaperimarkkinalakien noudattamisen näkökulmat. (National Investor Relations Institute 2019) Valtion omistajaohjauksessa ei ole kyse sijoittamisesta, joskin se on sijoittamisen kaltainen toiminto, jossa on kyse yhteiskuntasuhteiden hoitamisesta ja kanssakäymisestä markkinaosapuolten sekä niille palveluja tuottavien tahojen kuten analyytikoiden ja median kanssa (Valtioneuvoston kanslia 2008: 54).

Sekä valtion omistajaohjausosasto että valtionyhtiöt hyödyntävät viestinnässään talous- ja sijoittajaviestinnän keskeisiä tekstilajeja eli tunnistettavia viestinnän muotoja, joilla on yhteisiä viestinnällisiä tarkoituksia ja tavoitteita (Bhatia 1993: 13). Vuosikertomus on organisaation sijoittajaviestinnän työkalu vaadittavien taloudellisten tietojen ilmoittamiseen sekä maineen luomiseen ja ylläpitoon, mielikuvien hallintaan ja vakuuttavuuden vahvistamiseen (Craig & Brennan 2012: 167). Valtionyhtiöiden tapauksessa vuosikertomuksen johtavana osiona on toimitusjohtajan katsaus, joka on organisaation johdon näkökulmasta toteutettu tarinamuotoinen kuvaus organisaation yleisestä ja taloudellisesta vuosittaisesta suoriutumisesta (Clatworthy & Jones 2003: 171). Valtion omistajaohjausosasto puolestaan julkaisee vuosikertomuksessaan ministerin katsauksen, joka on toimitusjohtajan katsaukseen rinnastettava käytäntö. Yhteisestä institutionaalisesta kontekstistaan huolimatta katsaukset ilmentävät toimintansa piirteitä ja käytänteitä, jotka todentuvat erilaisina julkisella ja yksityisellä sektorilla. Tässä rinnakkaisasetelmassa on yhtäältä olennaista se, mikä katsauksia yhdistää, mutta toisaalta myös se, mikä niitä erottaa, minkä vuoksi ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen samanlaisuutta ja erilaisuutta puoltavien syiden tarkastelu on kiinnostavaa.

1.1 Tavoite

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen on valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsaus verrattuna kaupallisesti toimivan valtionyhtiön

toimitusjohtajan katsaukseen. Organisaation johdon, tyypillisesti toimitusjohtajan, katsaus on vuosikertomusten rakenteesta ja käsiteltävien aihepiirien vaihtelusta riippumatta vakiintunut osa yrityksen vuosittaista raportointia (Skulstad 2002: 53, 65). Katsausta pidetään erityisen hyödyllisenä ja tärkeänä osana vuosikertomusta, ja se onkin koko vuosikertomuksen luetuin osa. Katsaus sijoitetaan painoarvonsa mukaisesti tyypillisimmin heti vuosikertomuksen kärkeen. (Clatworthy & Jones 2003: 171)

Tutkimuksen tavoitteeseen sisältyy oletus siitä, että ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset ovat jossain määrin keskenään erilaisia. Oletus perustuu ministerin ja toimitusjohtajan aseman erilaisuuteen, tarkemmin sanottuna siihen, että ministeri edustaa viranomaistahoa. Viranomaisen määrittellään julkisia tehtäviä hoitavaksi valtion tai muun julkisyhtiön toimieli-meksi, jolla on tehtävänhoidossa itsenäistä päätösvaltaa (Koskinen & Kulla 2016: 14). Vi-ranomaisuuden myötä ministerin kielenkäyttö on luonteeltaan erityisen institutionaalista, sillä ministeri on virka-asemassaan tiettyjen virallisten toimintojen edustaja ja tuottaja (ks. Hiidenmaa 2000). Toimitusjohtaja ei ole vastaavasti säädellyssä julkisen hallinnon asemassa, mikä vaikuttaa tietyllä tavalla kielenkäyttöön ja sen institutionaalisuuden erilaisuuteen. Toi-saalta tutkimuksen oletuksen mukaan katsaukset ovat vain jossain määrin erilaisia, mikä viit-tää siihen, että niiden odotetaan myös jakavan samanlaisia ominaisuuksia. Osittaista saman-laisuutta odotetaan sen perusteella, että organisaatiot institutionaalisina eliminä ottavat her-kästi mallia toistensa käytännöistä (ks. Lammers & Barbour 2006). Tutkimuksen oletus kul-minoituu näin ollen siihen, että ministerin katsaus tuntemattomana tekstilajina todennäköi-sesti matkii oletetusta erilaisuudesta huolimatta saman institutionaalisen kontekstin vakiin-tuneen tekstilajin eli toimitusjohtajan katsauksen rakennetta ja piirteitä.

Tavoite jakaantuu seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä keskenään yhteisiä retorisia siirtoja ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa on?
2. Mitä juuri niille ominaisia retorisia siirtoja ministerin ja toimitusjohtajan katsauksissa on?
3. Miten siirrot suhteutuvat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan erittelemällä aineistosta ministerin ja toimitusjohtajan katsaukselle yhteisiä retorisia siirtoja. Siirrot ovat tekstistä ilmeneviä rakenteellisia yksiköitä, jotka tunnistetaan niiden viestinnällisten tarkoitusten perusteella. Siirroista muodostuu tekstilajin rakennetta mallintavia prototyyppejä eli lajinsa tyypillisiä edustajia. (Mauranen 2000: 311). Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla analysoidaan, mitä tyypillisesti vain ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa esiintyviä siirtoja aineistosta löytyy. Ensimmäinen ja toinen tutkimuskysymys perustuvat tutkimuksen tavoitteeseen sisältyvään olettamukseen, jonka mukaan ministerin ja toimitusjohtajan katsaus eivät ole täysin samantlaisia tekstilajeja, vaan sisältävät keskinäistä vaihtelua johtuen eri toimintasektorista ja katsauksen esittäjän aseman erilaisuudesta. Kolmas tutkimuskysymys perustuu teoreettiseen käsitelmään toimitusjohtajan katsauksesta sekä informoivana että promotionaalisenä ja mielikuvia hallinnoivana tekstilajina. Siirtojen muotouduttua pohditaan, miten ne suhtautuvat oletettuihin promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan piirteisiin.

Toimitusjohtajan katsauksista on tehty paljon tutkimusta. Katsausten kieltä ja sävyä sekä toimitusjohtajuuden yleistä kielenkäyttöä ovat tutkineet muun muassa Amernic ja Craig (esim. 2006, 2011 ja 2018), jotka ovat tutkimuksissaan keskittyneet niin katsausten yleiseen sisältöön kuin niiden kielellisiin ominaisuuksiinkin. Segars ja Kohut (2001) ovat puolestaan tutkineet tarkemmin tekijöitä, jotka tekevät toimitusjohtajan katsauksesta vaikuttavan. Katsausten käyttöä organisaation maineen ja mielikuvien hallinnan välineenä ovat tutkineet muun muassa Clatworthy ja Jones (2003, 2006) sekä Leung, Parker ja Courtis (2015). Toimitusjohtajan katsausta ei tutkita aina omana erillisenä yksikkönään, vaan sitä käsitellään yhtenä vuosikertomuksen osana vuosikertomuksen ollessa tutkimuksen ensisijainen kohde (ks. Stanton & Stanton 2002, Karreman, de Jong & Hofmans 2014).

Toimitusjohtajan katsausta on tutkittu jonkin verran myös tässä tutkimuksessa painopisteenä olevan genretutkimuksen näkökulmasta. Poolen (2017) tutkimuskohteena on ollut toimitusjohtajan katsauksessa käytetyn kielen retorinen arvioivuus ja suostuttelevuus, jotka nähdään tutkimuksessa toimitusjohtajan katsauksen genren ominaispiirteiksi. Skulstad (2002) on

tutkinut väitöskirjassaan toimitusjohtajan katsausten rakennetta brittiläisten organisaatioiden vuosikertomuksissa. Skulstadin tutkimuksessa esitellään katsaukselle ominainen retorisesti järjestäytynyt rakenne, joka koostuu eri tarkoituksia välittävistä siirroista ja askeleista. Tämän rakenteen malli esitellään myöhemmin tässä tutkimuksessa. Toimitusjohtajan katsauksen rakennetta ja järjestäytymistä ovat tutkineet lisäksi muun muassa Lampi (1992), Gillaerts (1996) sekä Nickerson ja de Groot (2005).

Vaikka toimitusjohtajan katsauksien rakennetta on tutkittu ennestään, on tälle tutkimukselle olemassa tutkimusaukko. Tutkimuksessa tarkastellaan kahden eri sektorin tekstejä, joilla on erilaisesta toimintakentästä huolimatta yhteinen institutionaalinen ja ammatillinen konteksti. Vastaava sekoittuneita elementtejä sisältävä esimerkkigenre on advertoriaali, jonka tarkoituksena on esitellä tuotetta mainoksen tavoin lehtiartikkelin kontekstissa (ks. Zhou 2012). Saman kontekstin jakavien tekstilajien tarkastelu ja vertailu tuottaa mielenkiintoisen asetelman, sillä kyseessä saattaa olla näennäisestä samankaltaisuudesta huolimatta kaksi eri tekstilajia, joille on ominaista kunkin yhteisön toiminnasta aiheutuvat tarkemmat piirteet ja säännönmukaisuudet (ks. Swales 1990). Valtion omistajaohjauksen ja kaupallisten valtionyhtiöiden toiminta on erilaista, sillä omistajaohjaus toimii valtionhallinnon poliittisessa rajapinnassa ja valtionyhtiöt operoivat yksityisillä markkinoilla. Lisäksi tutkimusaukkoa puoltaa edelleen se, että jo tehdyssä tutkimuksessa on keskitytty pääosin kaupallisten organisaatioiden toimitusjohtajan katsauksiin genrenä. Julkisen sektorin vuosikertomussisältöjä, mukaan lukien valtion omistajaohjausosaston ministerin katsauksia, ei ole tekstilajin ja sen siirtorakenteen tutkimuksen näkökulmasta juuri tutkittu.

1.2 Aineisto

Tutkimuksessa perehdytään Suomen valtion omistajaohjauksen sekä suomalaisten valtionyhtiöiden vuosikertomusraportoinnin yhteydessä esitettäviin johtohenkilön katsauksiin. Aineisto muodostuu yhteensä 22 tekstistä, joista 10 on valtion omistajaohjausosaston

vuosikertomusten ministerin katsauksia ja 12 kaupallisesti toimivien valtionyhtiöiden vuosikertomusten toimitusjohtajan katsauksia. Tarkastelussa on siis kahden erityyppisen toimintakentän raportointi, sillä valtion omistajaohjauksessa on kyse julkisen sektorin valtionhallinnollisesta toiminnasta ja itse valtionyhtiöt toimivat valtio-omisteisuudestaan huolimatta yksityisellä sektorilla.

Aineiston 10 valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsausta ovat vuosilta 2007–2016. Aineisto-osuuden rajausperusteena on yhtäältä valtion omistajaohjauksen organisaatorakenteen muuttuminen sekä toisaalta vuosikertomusraportoinnin yhtenäisyys ja saatavuus. Valtion omistajaohjaukseen ja omistajapolitiikkaan liittyvät toimet keskitettiin toukokuussa 2007 valtioneuvoston kansliaan yhtenäiseksi omistajaohjausosastoksi. Tätä aiemmin valtion omistajaohjausta organisoitiin sittemmin työ- ja elinkeinoministeriöön yhdistyneessä kauppaja- ja teollisuusministeriössä. (Valtioneuvoston kanslia 2008: 3–4) Valtion omistajaohjauksen toimintavuotta 2007–2008 käsittelevä vuosikertomus on näin ollen ensimmäinen keskitetyn omistajaohjauksen aikainen vuosikertomus, joka on laadittu ja julkaistu yhtenäisen toimielimen eli valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston toimintakautena. Tutkielman aloitustekohetkellä tuorein saatavilla oleva vuosikertomus oli vuodelta 2016, mikä määritteli aineiston rajautuvan vuosiin 2007–2016.

Toinen aineiston osio koostuu kuuden kaupallisesti toimivan valtionyhtiön toimitusjohtajan katsauksista, joita on yhteensä 12 kappaletta. Toimitusjohtajan katsauksen analyysin valtionyhtiöt ovat Finnair Oyj, Fortum Oyj, Kemijoki Oy, Neste Oyj, Patria Oyj ja Vapo Oy, joiden omistajaohjausta hoitaa valtioneuvoston kanslia. Taulukkoon 1 on eritelty yhtiöt ja niiden toimialat sekä tarkat valtion omistussuudet aineistonkeruun aikaan elokuussa 2018, omistajaohjauksen vastuutaho ja yhtiön suhde Helsingin pörssiin. Tutkimuksen kuuteen valtionyhtiöön viitataan tästedes ilman niiden osakeyhtiölyhennettä.

Taulukko 1. Aineiston valtionyhtiöt (Valtioneuvoston kanslia 2019c)

Yhtiö	Toimiala	Valtion omistusosuus (%)	Omistaja-ohjaus	Pörssi-yhtiö
Finnair Oyj	Lentoliikenne	55,8	VNK	Kyllä
Fortum Oyj	Energiantuotanto	50,8	VNK	Kyllä
Kemijoki Oy	Energiantuotanto	50,8	VNK	Ei
Neste Oyj	Öljyn jalostus	44,7	VNK	Kyllä
Patria Oyj	Puolustusväline-teollisuus	50,1	VNK	Ei
Vapo Oy	Turve- ja puuteollisuus	50,1	VNK	Ei

Yhtiöiden valintaa valtionyhtiöiden joukosta perustelevat seikat liittyvät yhtiöiden omistusosuuksien määrään, valtion niille määrittämään toimintakenttään ja intressiin sekä yhtiöiden perinteisyyteen. Valtio-omisteisuus tutkimuksen kuudessa yhtiössä on suunnilleen samansuuruinen, noin 50 prosenttia, ja ne toimivat voittoa tavoitellen joko puhtaasti taloudellisen intressin tai taloudellisen ja strategisen intressin ohjaamina ilman valtion erikseen määräämää erityistehtävää (ks. luku 1.4). Lisäksi yhtiöt ovat perinteisiä suomalaisia valtionyhtiöitä, joissa valtio on ollut osakkeenomistajana jo usean vuosikymmenen ajan.

Valtionyhtiöiden tapauksessa aineiston määrällinen ja ajallinen rajaaminen toteutettiin pohjimalla materiaalin tarvetta suhteessa valtion omistajaohjauksen ministerin katsausten jo määritettyyn otantaan. Peilaten ministerin katsausten 10 kappaleen määrään valtionyhtiöiden tapauksessa otettiin analysoitavaksi kaksi toimitusjohtajan katsausta kultakin yhtiöltä eli yhteensä 12 katsausta. Aineisto-osuuksien välille haettiin myös ajallista korrelaatiota, jotta kahden eri sektorin vuosikertomusten katsausraportointia voitaisiin tarkastella johdonmukaisesti samalla aikavälillä vertailevasta näkökulmasta. Näin ollen valtionyhtiöiden kohdalla aineiston ajankohta päätettiin rajata siten, että se sijoittuu saatavuuden rajoissa ajallisesti samalle aikavälille kuin valtion omistajaohjausosaston aineisto. Taulukossa 2 havainnollistetaan koko aineiston ajallista jakautumista.

Taulukko 2. Aineiston ajallinen jakautuminen

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Valtion om. ohj.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Finnair	x										x
Fortum		x									x
Kemijoki					x						x
Neste	x										x
Patria					x						x
Vapo				x							x

Kuten taulukosta 2 havaitaan, myös valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsausten analysointi aloitetaan ministerin katsausten tapaan aikaisintaan vuodesta 2007, jolloin kummankin aineiston osuuden tarkastelun ajallinen aloituspiste on sama. Valtionyhtiöiden aineiston rajaamisessa käytettiin valtion omistajaohjausosaston tapaan vanhimman ja tuoreimman saatavilla olevan vuosikertomuksen perustetta. Sääntöä kuitenkin sovellettiin, jotta rajausta olisi johdonmukaisesti linjassa ministerin katsauksen aikajanan kanssa, ja siksi valtionyhtiöiden mahdolliset vuotta 2007 varhaisemmat saatavilla olevat vuosikertomukset on jätetty huomiotta. Yhtiöistä ainoastaan Finnairin ja Nesteen tapauksessa katsaukset on poimittu saatavuusperusteisesti vuoden 2007 vuosikertomuksista. Muiden yhtiöiden vanhimmat saatavilla olevat vuosikertomukset ovat tuoreempia. Tuoreimmiltaan toimitusjohtajan katsauksia analysoidaan poikkeuksetta vuoden 2017 vuosikertomuksista.

Valtion omistajaohjausosaston vuosikertomukset ovat saatavilla valtioneuvoston kanslian verkkosivuilla omistajaohjausta koskevan osion *Omistajapolitiikka ja -ohjaus* alaosiossa *Aineistopankki*, josta ne löytyvät otsikon *Vuosikertomukset 2007–2016* alta. Saatavilla on myös aiempia vuosikertomuksia kauppaja- ja teollisuusministeriön ajoilta, mutta omistajaohjausosaston aikaisen toiminnan vuosiraportointi on eriytetty omaksi ryhmittymäkseen. Aineiston kaupallisen sektorin valtionyhtiöt Finnair, Fortum, Kemijoki, Neste, Patria ja Vapo julkaisevat vuosikertomuksensa omilla verkkosivuillaan, joilla ne ovat saatavilla vaihtelevien osioiden ja linkkipolkujen kautta. Aineistonkeruu on tapahtunut kahdessa eri vaiheessa. Valtion

omistajaohjausosaston vuosikertomusten ministerin katsaukset on kerätty 4.10.2017. Valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsausten keruu on tehty 24.8.2018. Aineiston vuosikertomukset on ensin haettu verkosta pdf-muotoisina, minkä jälkeen niiden ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset on kopioitu ja liitetty ainoastaan tekstin osalta Microsoft Wordiin.

Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsausten pituudet vaihtelevat aineistossa, joskin yleisenä huomiona voidaan todeta, että toimitusjohtajan katsaukset ovat pidempiä kuin ministerin katsaukset. Liitteisiin 1 ja 2 on eritelty aineiston katsauksista vastaavat omistajaohjausministerit ja toimitusjohtajat sekä katsausten tarkat sanamäärät. Julkisen ja kaupallisen sektorin katsauksilla on niiden pituuksien lisäksi eroavaisuuksia visuaalisuudessa, jota on käytetty toimitusjohtajan katsauksissa enemmän kuin ministerin katsauksissa. Toimitusjohtajan katsaus sisältää kaikissa 12 aineiston tapauksessa katsauksen esittäneen toimitusjohtajan kuvan, minkä lisäksi katsauksia on kuvitettu tyypillisimmin yhtiön toimialaan liittyvillä kuvilla sekä visualisoitu eri väreillä, fonteilla ja tekstielementeillä, kuten sitaattinostoilla. Vuosina 2007–2012 valtion omistajaohjausosasto ei ole julkaissut omistajaohjausministerin kuvaa katsausten yhteydessä, mutta vuosina 2013–2016 katsauksessa on sekä ministerin kuva että yleisesti visuaalisempi ilme, joka ilmenee esimerkiksi fonttien ja värien aiempaa monipuolisempaa käyttöä. Vuosien 2007–2012 ministerin katsaukset ovat tyyliltään hyvin vähäeleisiä.

Vuosina 2007–2012 valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksessa ministerin katsaus kulkee nimellä *Ministerin alkusanat*. Vuodesta 2013 vuoteen 2016 katsaus on nimikoitu *Ministerin tervehdys*, minkä lisäksi katsaukselle on annettu erillinen kuvaava otsikko. Kaupallisesti toimivat valtionyhtiöt ovat poikkeuksetta käyttäneet aineiston vuosikertomuksissaan katsauksesta nimeä *Toimitusjohtajan katsaus*. Vaikka valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksissa puhutaan ministerin alkusanoista ja tervehdyksestä, käytetään tässä tutkimuksessa selkeyden vuoksi myös valtion omistajaohjausosaston tapauksessa termiä *katsaus*.

1.3 Menetelmä

Tutkimuksen aineiston analysoinnissa käytetään genreanalyttisen tutkimuksen perusteisiin pohjautuvaa retoristen siirtojen ja askelten analyysia. Menetelmään viitataan tästä eteenpäin ytimekkäämmin nimellä siirtoanalyysi. Siinä missä genreanalyysi pohjamenetelmänä kartoittaa ja tuottaa vakiintuneet kuvailut tilanteiselle kielenkäytölle niin tieteellisissä kuin ammatillisissakin yhteyksissä (Bhatia 2004: 22), siirtoanalyysi paljastaa tekstistä yksityiskohdaisemmin ja hienojakoisemmin sen, missä järjestyksessä asioita esitetään ja millaista painotusta mitkään asiat saavat (Mauranen 2000: 309). Siirtoanalyysissa teksti nähdään viestinnällisten tarkoitusten kokonaisuutena, jossa ne yhtenäisinä yksikköinä eli siirtoina koostavat ja kategorisoivat tekstin rakennetta (Biber, Connor & Upton 2007: 35). Tekstin siirtoanalyttisen lähestymisen kautta saadaan selville tekstin toimintoja ja niiden kielellisiä siirtomuotoisia toteutumia, joiden selkeydyttyä voidaan arvioida, mitä tekstillä halutaan kauttaaltaan tehdä. Siirtoanalyysin avulla saadaan selville myös tiettyjen viestinnällisten toimintojen ja tarkoitusten toistuvuus, jotka puolestaan paljastavat sen, millaiset siirrot ja siirtoja toteuttavat askeleet ovat tarkasteltavalle tekstilajille ominaisia tai jopa välttämättömiä. (Vuorijärvi 2013: 98)

Siirtoanalyysia apuna käyttäen tutkimuksessa selvitetään, millaisista retorisisista siirroista tarkastelun kohteena olevat ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset rakentuvat ja minkälaista retorista kokonaisjärjestäytymistä kunkin katsaustyypin genre noudattaa. Siirroista johdetut rakenteet nähdään tekstilajin prototyyppeinä eli tottumuksia ja mielikuvia heijastavina esimerkkityyppisinä kokonaisuuksina, jotka syntyvät ihmisen taipumuksesta kategorisoida ja järjestellä havaintoja mielessään (Paltridge 1995: 394). Siirtoanalyysin tuottama prototyyppi luo ymmärrystä ja tulkinnallista viitekehystä tekstilajin yleisrakenteesta ja mahdollistaa tekstilajia edustavan tekstin tuottamisen (Bhatia 1993: 32; Skulstad 2002: 41). Samaan genreen lukeutuvien tekstien nähdään mahdollisesta rakenteellisesta vaihtelevuudestaan huolimatta aina edustavan jossain määrin tekstilajinsa prototyyppisyyttä (Devitt 2015: 44).

Siirtoanalyysi tutkimusmenetelmänä on tarkentava prosessi, jossa säännönmukaisuuksien toistumista ja järjestäytymistä tarkastellaan useaan kertaan. Vaiheiden eli siirtojen ja askeleiden kuvailu aloitetaan hahmottelemalla tekstistä jokseenkin yhtenäisistä jaksoista ilmeneviä tarkoituksia sekä tarkastelemalla niiden kielellisistä aineksista koostuvia piirteitä. Toiseksi tarkastellaan erilaisten funktioiden kokonaisuutta tekstissä sekä määritellään niille rajoja. Lopuksi aineistolle tehdään usean kerran käsittely, jonka tuloksena tarkennetaan funktioita ilmentävät siirrot ja askeleet sekä luodaan niille kielelliset kuvaukset ja nimet. (Paldanius 2017: 223) Siirroille on tyypillistä toteuttaa useampaa viestinnällistä tarkoitusta samanaikaisesti, jolloin on kyse sekoittuneesta eli hybridistä siirrosta. Hybridien siirtojen tapauksessa ensisijaisimman ja keskeisimmän viestinnällisen tarkoituksen hahmottumiseksi on erityisen tärkeää, että tekstejä luetaan ja käsitellään useita kertoja (Yang & Allison 2003: 371).

Tässä tutkimuksen ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen siirtoanalyysi toteutetaan aineistolähtöisesti eli erittelemällä teksteistä siirtoja niin, ettei niitä ole määritelty ennalta. Katsausten prototyyppiset siirrot nousevat esiin käsittelemällä tekstejä useaan kertaan siirtoanalyysille ominaiseen tapaan. Siirtojen määrittely tapahtuu etsimällä tekstistä ilmeneviä viestinnällisiä tarkoituksia, jotka hahmottuvat yhtenäisiksi kohdiksi tekstin joukossa. Prototyyppiseksi eli tekstilajille tyypilliseksi lasketaan ne siirrot, jotka esiintyvät vähintään puolessa aineiston ministerin ja toimitusjohtajan katsauksista. Prototyyppisyyden idea perustuu siihen, että tekstilajia edustavien tekstien tulee jakaa joustavasti vain enimmäkseen samoja ominaisuuksia (Swales 1990: 49–52). Ajatusta sovelletaan tässä tutkimuksessa niin, että siirtojen nähdään kattavan riittävä prototyyppisyyden aste esiintyessään vähintään puolessa aineiston teksteistä. Tutkimusote on pääosin laadullinen, mutta myös määrällisyyttä hyödynnetään analyysissa siltä osin, että saadaan yleiskuva siirtojen esiintyvyydestä aineistossa. Siirtojen tarkennuttua on mahdollista verrata katsaustyyppisiä toisiinsa sekä pohtia, missä määrin ne ovat toisistaan eroavia tekstilajeina. Lopuksi tarkastellaan, miten aineiston analyysissa esiin nousevat siirrot suhteutuvat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan. Suhteutumista arvioidaan erittelemällä siirtojen promotionaalisia ja mielikuvia hallinnoivia piirteitä sekä sävyjä.

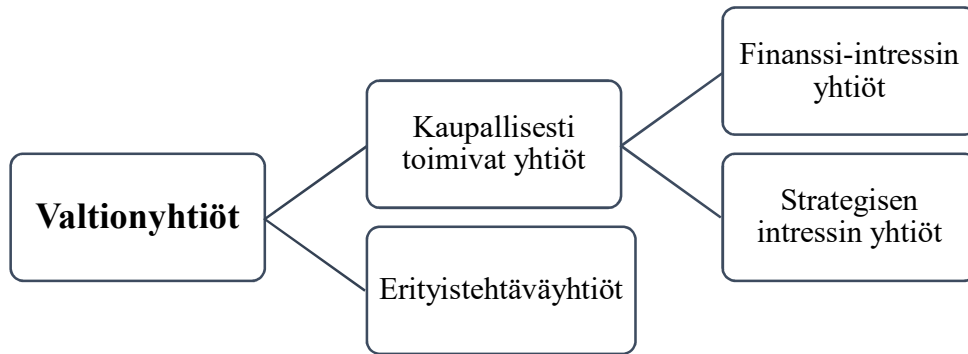
1.4 Valtionyhtiöt ja valtion omistajaohjaus

Tässä luvussa avataan lyhyesti Suomen valtionyhtiöiden toiminnan taustaa sekä valtionyhtiöiden omistajapolitiikan ja -ohjauksen periaatteita. Valtion omistajapolitiikka- ja ohjausta toteutetaan omistajaohjauslakiin perustuen, ja sitä luonnehditaan aktiiviseksi, avoimeksi ja pragmaattiseksi kokonaisuudeksi (Valtioneuvoston kanslia 2019a). Omistajapolitiikan ja omistajaohjaustoimien keskeiset linjaukset määritellään hallitusohjelmassa, jonka laatii pääministerin hallitus. Ylimmästä omistajapoliittisesta päätösvallasta vastaa eduskunta. (Valtioneuvoston kanslia 2016: 9)

Valtion omistajapolitiikan valmistelija ja toimeenpanija on valtioneuvoston kanslian yhteydessä toimiva omistajaohjausosasto. Valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosaston tehtävä on omistajapolitiikasta vastaamisen lisäksi ohjata valtion omistamia yhtiöitä siinä tapauksessa, kun ne toimivat markkinaehtoisesti eli voittoa tavoitellen (Valtioneuvoston kanslia 2019a; Kankaanpää ym. 2011: 26). Lisäksi vuoden 2016 valtioneuvoston omistajapolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessä linjataan, että valtioneuvoston kanslian tehtävänä on vastata omistajaohjauskäytäntöjen johdonmukaisuudesta sekä koordinoida ministeriöiden välistä yhteistyötä (Valtioneuvoston kanslia 2016: 9). Omistajaohjausosaston perustoiminnot käsittävät lisäksi omistajastrategisen työn sekä sitä tukevan analyysin ja seurannan. Analyysia ja seurantaa hyödynnetään yhtiö- ja toimialakohtaisen osaamisen rakentamisessa, jonka myötä omistajastrategista työtä tehdään. Omistajastrategiseen työhön kuuluu myös tehdä arvioita ja ratkaisuja koskien valtion roolia ja toimintaa omistajana. (Kankaanpää ym. 2011: 26)

Suomessa valtionyhtiöitä sekä niiden omistuksen luonnetta määrittävät erilaiset perusteet. Valtio-omistuksen määrää koskeva omistamisen peruste jakaa valtionyhtiöt kolmeen eri tyyppiin, jotka ovat valtioenemmistöiset yhtiöt, vähemmistöomisteiset yhtiöt sekä yksiomisteiset yhtiöt. Valtioenemmistöinen yhtiö on nimensä mukaisesti yhtiö, jonka kaikkien osakkaiden tuottama äänimäärä nousee valtion omistuksessa yli 50 prosenttiin ja siten muodostaa

valtio-omistajalle enemmistön äänivallasta. Vähemmistöomisteiset yhtiöt ovat sellaisia yhtiöitä, joissa sekä valtion omistusosuus yhtiön osakekannasta että omistuksen tuottama äänivalta ovat vähemmän kuin 50,1 prosenttia. Yksiomisteisia yhtiöt ovat siinä tapauksissa, kun Suomen valtion omistus yhtiön osakepääomasta on sataprosenttinen. (Valtioneuvoston kanslia 2019b) Määräperusteisen omistajuuden lisäksi Suomen valtiolla on erilaisia omistajuuden näkökulmia ja omistamisen intressejä, minkä vuoksi valtionyhtiöitä luokitellaan omistuksen määrää hienojakoisemmin sijoittamalla yhtiöt kahteen ryhmään niiden omistuksen luonteen perusteella. Omistusperusteinen luokittelu on tarkasteltavissa Kuviossa 1.

Kuvio 1. Valtionyhtiöiden omistusperusteinen luokittelu (Valtioneuvoston kanslia 2019b)

Markkinaehtoisesti eli kaupallisesti toimivien yhtiöiden pääluokassa ovat sellaiset yhtiöt, joissa valtio on omistajana taloudellisista syistä. Kaupalliset valtionyhtiöt jaetaan edelleen kahtia osoittamaan sitä, missä tarkemmassa suhteessa valtio näkee kannattavaksi ja mielekkääksi omistaa yhtiön. (Valtioneuvoston kanslia 2019c) Finanssi-intressin mukaisessa omistuksessa olevien valtionyhtiöiden tavoitteena on saada sijoitukselleen mahdollisimman hyvä tuotto (Valtioneuvoston kanslia 2010: 32). Strategisilla intresseillä tarkoitetaan kaupallisessa omistuksessa sitä, että yhtiön toimenkuvaan kuuluu valtion perustehtävien kannalta merkityksellisiä tehtäviä ja toimintoja, joita valtio pyrkii valvomaan ja turvaamaan. Strateginen intressi omistuksen perusteena liittyy maanpuolustukseen, huoltovarmuuteen,

infrastruktuurin ylläpitoon, peruspalveluvelvoitteista huolehtimiseen tai kaupalliseen monopoliin. (Valtioneuvoston kanslia 2010: 34–35; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015: 11)

Tämän tutkimuksen aineiston valtionyhtiöt ovat kaikki kaupallisesti toimivien yhtiöiden luokassa. Viisi kuudesta yhtiöstä, Finnair, Fortum, Neste, Patria ja Vapo, on määritelty omistajapoliittisesti strategisen intressin yhtiöiksi. Kemijokeen valtio puolestaan sijoittaa ainoastaan taloudellisesti finanssi-intressin sanelemana. (Valtioneuvoston kanslia 2019c) Valtion omistajuus juuri kaupallisesti toimivissa strategisen intressin yhtiöissä on merkittävä. Strateginen intressi omistajuuden perusteena tarkoittaa myös sitä, että valtiolla on joko täysi sadan prosentin yksiomistus tai vähintään 50,1 prosentin enemmistöomistus yhtiöstä. (Valtioneuvoston kanslia 2016: 5) Toisin sanoen valtionyhtiöt, joiden määrittäneenä strateginen intressi on, ovat valtion kannalta strategisesti tärkeitä ja siten pääosin valtion omistamia. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015: 11)

Valtion omistuksen toisena pääluokkana pidetään erityistehtävayhtiöiden ryhmää. Erityistehtävayhtiöillä on jokin valtion asettama erillinen tehtävä tai rooli, joka on yhteiskunnan kannalta tärkeä ja jota valtio haluaa omistuksellaan olla mukana toteuttamassa ja valvomassa. Joissain tapauksissa yhtiö voidaan määrittää kilpailuttomaan toimintaympäristöön erityistehtävayhtiöksi jonkin poikkeuksen asettaman erivapauden vuoksi. (Kankaanpää ym. 2011: 7, 33) Verraten valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimiviin kaupallisiin valtionyhtiöihin erityistehtäviä hoitavien valtionyhtiöiden omistajaohjaus on valtioneuvoston kanslian sijaan sen asianomaisen ministeriön vastuulla, jonka hallinnonalan piirissä yhtiö toimii (Valtioneuvoston kanslia 2016: 10). Omistajapolitiikan tavoitteet erityistehtävayhtiöissä perustuvat sekä mahdollisimman hyvään yhteiskunnalliseen että taloudelliseen kokonaistulokseen (Kankaanpää ym. 2011: 17; Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015: 22).

Vuonna 2007 yhtenäiseksi toimintokokonaisuudeksi keskitetyn omistajaohjauksen viestintä muuttui entistä enemmän sijoittajasuhdetoiminnan kaltaiseksi, ja omistajapolitiikasta ja -ohjauksesta viestimisen onkin nähty 2000-luvulla vastaavan kaupallisen kentän

organisaatioiden sijoittajasuhdetoiminnan käytäntöjä. Varsinaisesta sijoittajaviestinnästä omistajaohjauksen kohdalla ei kuitenkaan ole kyse, sillä valtio-omistajan viestintä koskee omistajapoliittisia kysymyksiä ja seikkoja, omistajahallintoon liittyviä linjauksia sekä valtion neuvottelemia järjestelyitä organisaatioiden kanssa. (Valtioneuvoston kanslia 2008: 54) Viestinnän konteksti on näin ollen sama verrattuna valtioyhtiöihin, jotka itsenäisinä, kaupallisina organisaatioina puolestaan viestivät liiketoiminnastaan, johon sijoittajat ovat sitoutuneet rahallisesti. Kontekstin samanlaisuuden vuoksi ministerin katsaus käsitetään tässä tutkimuksessa vastineeksi toimitusjohtajan katsaukselle, joka on tekstilajina tunnetumpi ja vaikiintuneempi. Omistajaohjausministerin ja toimitusjohtajan asemat sijoittuvat niin ikään samaan kontekstiin.

2 TOIMITUSJOHTAJAN KATSAUS VUOSIKERTOMUKSEN VAKIINTUNEENA OSANA

Vuosikertomuksia luetaan ja hyödynnetään erilaisista näkökulmista. Tietoja esitetään joko teknisemmin lukuina, kaavioina tai taulukoina tai niin sanottujen narratiivisten eli sanallisesti tarinaa kertovien osioiden kautta. Narratiiviset osiot menevät organisaation suoriutumista koskevaa taloudellista ja numeraalista tietoa syvemmälle, sillä lukija tulkitsee tekstiä omista lähtökohdistaan ja reagoi sen sisältöön yksilöllisin tavoin. Narratiiviset osiot, mukaan lukien toimitusjohtajan katsaus, ovat ratkaisevassa roolissa lukijan ja organisaation välisen yhteyden muodostumisessa, sillä ne tuovat ilmi kulttuurisia uskomuksia ja arvoja, joiden kautta lukijalle syntyy mielikuvia organisaatiosta ja sen toimialasta. (David 2001: 195)

Tässä luvussa perehdytään ensiksi vuosikertomukseen organisaatioviestinnän monipuolisena instrumenttina. Tämän jälkeen käsitellään toimitusjohtajan katsauksen viestinnällistä merkitystä sekä toimitusjohtajuutta ja toimitusjohtajuuden kieltä. Lopuksi tarkastellaan vuosikertomusta ja toimitusjohtajan katsausta kahta viestinnällistä tarkoitusta painottavina genreinä sekä pohditaan toimitusjohtajan katsauksen viestinnällistä tarkoitusta suhteessa tähän tutkimukseen.

2.1 Vuosikertomuksen rooli organisaatioviestinnässä

Vuosikertomus on organisaation tuottama dokumentti, joka sisältää tietyn ajanjakson aikaisen kokoelman numeraalista ja kerronnallista informaatiota (Holmes, Sugden & Gee 2008: 22). Se on samalla organisaation viestintäväline, jonka tehtävänä on pitää sijoittajat ja muut sidosryhmät ajan tasalla yrityksen toimialasta, tuotteista, strategiasta, tavoitteista, odotuksista ja tulevaisuuden näkymistä. Olennaista vuosikertomuksessa on raportointi tyypillisesti kalenterivuoden tai muutoin sijoittuvan 12 kuukauden ajanjakson taloudellisesta suorituksesta, josta yritykseen osakkeisiin sijoittaneet ovat ennen kaikkea kiinnostuneita.

(Leppiniemi & Virtanen 2003: 11–12) Hooks, Coy ja Davey (2002: 516) näkevät vuosikertomuksen organisaation kokonaisvaltaisesti kattavimmaksi viestinnän kanavaksi, sillä se tuo informaation saataville helposti ja rutiininomaisesti yhdessä dokumentissa.

Vuosikertomuksen tyyli ja sisältö voivat vaihdella sen mukaan, millaisena ja minkä arvoisena vuosikertomus suhteutuu yrityksen näkemykseen sen käytöstä ja arvosta viestimisen välineenä (Holmes ym. 2008: 1). Vuosikertomusten tyylillisellä ja visuaalisella ulkoasulla on merkitystä, sillä oikein valitut ja käytetyt muutoseikat heijastavat tehokkaasti organisaation imagoa ja arvoja. Toisaalta visuaalisuuden ja graafisuuden keinoilla myös haetaan lukijan huomiota oikeisiin asioihin sekä helpotetaan informaation suodattamista ja käsittelyä. (David 2001: 195, 219) Parhaimmillaan vuosikertomus on harkittuna ja tyyliteltynä kokonaisuutena organisaatiota esittelevä käyntikortti, joka kirjoittaa sekä itse organisaation että yleisen talouselämän vaiheiden historiaa (Leppiniemi & Virtanen 2003: 18–19).

Skulstad (2002: 51) puhuu vuosikertomuksesta organisaation viestinnällisenä työkaluna, jolla halutaan luoda organisaatiota koskevia mielikuvia ja luottamuksen tunteita. Ditlevsen (2012: 381) niin ikään näkee vuosikertomuksen työkaluna, jolla organisaatio hoitaa suhteitaan sijoittajiin ja muihin sidosryhmiin. Vuosikertomus laaditaan tarjoamaan tietoa organisaatiosta etenkin taloudellisessa kontekstissa, johon kuuluu muun muassa organisaation taloudellinen suoriutuminen ja asema tarkasteltavan ajanjakson aikana. (Emt. 381) Organisaatiolla on laillinen ja eettinen vastuu viestiä sidosryhmille, ja vuosikertomusraportointi on sidosryhmille luonteva ja luotettava tapa saada tietoa ajankohtaisista toiminnoista ja suorituksista. Reaktioita halutaan virittää etenkin sijoittajissa, sillä sijoittajat ovat sitoutuneet yritykseen taloudellisesti, mutta myös muissa yrityksen toimintaan jollain tavalla linkittyneissä sidosryhmissä. Tällaisia sidosryhmiä ovat esimerkiksi organisaation työntekijät, asiakkaat, kilpailijat sekä tavalliset kansalaiset, joihin yrityksen toiminta jollain lailla vaikuttaa tai jotka ovat siitä kiinnostuneita. (Yuthas ym. 2002: 142) Sidosryhmiä voi näin ollen ajatella vuosikertomuksen epäyhtenäiseksi yleisöksi, jossa yksilöillä on erilaisia informatiivisia ja

tavoitteellisia tarpeita perustuen siihen, millaisessa sidosryhmäsuhteessa he organisaatioon ovat (Ditlevsen 2012: 382).

Vuosikertomuksella ei ole yhtä ainoata tarkoitusta. Vaikka vuosikertomuksen olennaisin asia on raportoida sijoittajille rehellisesti ja oikeudenmukaisesti talouden tekijöistä, on se toisaalta tilaisuus esitellä organisaatiota positiivisessa valossa. Vuosikertomus on näin ollen sekä tiedottava että mielikuvia hallinnoiva havainnollistus organisaation vuosittaisesta suoriutumisesta ja kehityksestä. (Ditlevsen 2012: 381) Alun perin vuosikertomuksen tärkein tarkoitus on ollut välittää sidosryhmille olennaisia tietoja. Sittemmin vähintään yhtä merkittäväksi tarkoitukseksi on noussut sidosryhmien mielipiteisiin ja päätöksiin vaikuttaminen sekä sitä kautta koko organisaation maineen hallitseminen. Näiden kahden viestinnän keinoin toteutuvan tarkoituksen on nähty sulautuvan toisiinsa, minkä vuoksi on vaikeaa sanoa, käytetäänkö vuosikertomusta ensisijaisesti raportoimaan läpinäkyvästi organisaation suoriutumisesta vai hyödynnetäänkö sitä ennemminkin vaikuttamisen ja vakuuttamisen välineenä. (Yuthas ym. 2002: 142)

Myös genretutkimuksen näkökulma tukee vuosikertomuksen kaksiulotteista luonnetta. Bhatian (2004: 63) mukaan vuosikertomus on hyvä esimerkki niin sanotusta sekoittuneesta genrestä, sillä siinä yhdistyvät niin raportoivat kuin promotionaaliset tarkoitukset. Vuosikertomus on genrenä ensisijaisesti raportoiva, mikä tarkoittaa sen viestinnällisen tarkoituksen olevan välittää tietoa ja tehdä selkoa organisaation asioista. Toissijaisesti vuosikertomus on genrenä promotionaalinen eli tyyliltään esittelevä ja mainostava, mikä puolestaan viittaa siihen, että raportoivuus ei ole sen ainoa viestinnällinen ulottuvuus. Promotionaalisesti vuosikertomuksen viestinnällisen tarkoituksen katsotaan olevan lukijan vakuuttaminen organisaation suoriutumisesta, toimialasta tai tuotteista. Vuosikertomus ei kuitenkaan ole samalla tavalla promotionaalinen kuin vaikkapa promotionaalisen genren perinteisin esimerkki mainos, josta markkinoiva ja myyvä tarkoitus ilmenee suoraan. Raportoivan ja promotionaalisen näkökulman vuoksi vuosikertomuksella on kahdenlaisia viestinnällisiä tarkoituksia, jotka ikään kuin sijoittuvat toistensa lomaan. (Emt. 61–63, 81–82)

Vuosikertomuksen minimivaatimuksena on, että se sisältää lakien ja sääntöjen edellyttämät tiedot, jotka liittyvät pääasiallisesti organisaation taloudelliseen suoriutumiseen tilikauden aikana (Holmes ym. 2008: 1–2). Vaikka vuosikertomus onkin ensisijaisesti julkaisu, jossa organisaatio jakaa informaatiota täyttääkseen lain ja yleisten raportointisäännösten asettamia vaatimuksia (Stanton & Stanton 2002: 478; Ditlevsen 2012: 380), vaadittuja tietoja täydentävät yhä enemmän vapaaehtoiset sanalliset selonteot (Sweeney & Coughlan 2008: 113). Holmesin ym. (2008: 23) mukaan vapaaehtoiset selonteot ovat hyviksi havaittuja vuosikertomuksesta toiseen toistuvia osia. Ne taustoittavat ja tukevat numeraalista informaatiota sekä avaavat sijoittajalle tarkemmin organisaation tilaa, tulosta ja tulevaisuuden ennustetta (Securities and Exchange Commission 1987). Näin ollen vapaaehtoisella raportoinnilla tarjotaan sijoittajalle tai muulle sidosryhmän jäsenelle tilaisuutta ymmärtää organisaatiota yksityiskohdaisemmin ja avoimemmin (Leung, Parker & Curtis 2015: 275–276).

Vuosikertomuksen yksi vakiintuneimmista ei-säädellyistä osista on toimitusjohtajan katsaus, joka on tämän tutkimuksen tarkastelun kohteena (ks. luku 2.2). Vuosikertomukset muuttuvat ja uusiutuvat maailman mukana, ja yhdeksi tämän päivän vuosikertomuksessa käsiteltäväksi uudeksi kokonaisuudeksi on viime vuosina noussut vastuullisuus ja erityisesti organisaation yhteiskuntavastuu eli *corporate social responsibility* (Sweeney & Coughlan 2008: 113–114). Yhteiskuntavastuuta on tutkittu kriittisesti jo useita vuosikymmeniä, mikä on johtanut erilaisten teorioiden ja määritelmien laajaan kirjoon (ks. esim. McWilliams & Siegel 2001). Yhteiskuntavastuu voidaan kuitenkin ytimeltään tiivistää organisaation sitoutumiseksi käyttää resurssejaan ja toimintojaan ennen kaikkea sosiaalisten olosuhteiden parantamiseksi mutta myös tärkeimpien sidosryhmäsuhteiden vahvistamiseksi (Barnett 2007: 801). Vaikka organisaatioiden yhteiskuntavastuullinen toiminta ulottuu käsittelemään myös yhteisöjen ympäristöä, ekologisuutta sekä humanitäarisiiä olosuhteita koskevia ongelmia (Stanisavljević 2017: 39), nykypäivän yritystoiminnassa yhteiskuntavastuu tarkoittaa organisaatioille yhä useammin vastuullista ja tilivelvollista suhtautumista sen sidosryhmiin (Sweeney & Coughlan 2008: 113, 119). McWilliamsin ja Siegelin (2001: 117) mukaan yhteiskuntavastuullinen

toiminta ei ainoastaan edistä yhteistä sosiaalista hyvää, vaan osoittaa organisaation olevan vastuullinen myös toimialakohtaisten intressiensä ja laissa vaaditun velvollisuutensa ulkopuolella.

Vuosikertomusten tutkimuksessa on havaittu niiden muuttuneen retorisempaan suuntaan. Vuosikertomuksista ei enää tarkastella pelkästään yksinkertaisia ja pintapuolisia piirteitä, kuten sanamääriä tai kuvien ja grafiikan käyttöastetta. Koska vuosikertomus luo symboliikan kautta merkityksiä, tutkimuksissa keskitytään nykyään selvittämään, millaisin viestinnän keinoin merkityksiä halutaan tuottaa ja millaisia tuloksia niillä halutaan saavuttaa. (Stanton & Stanton 2002: 484) Yksityiset sijoittajat ovat kiinnostuneempia nimenomaan vuosikertomuksen kerronnallisesta informaatiosta kuin esimerkiksi taloudellisista luvuista, mikä osaltaan puoltaa vuosikertomuksen retorisuutta. Kerronnallisuus tukee numeraalista dataa luoden sille kontekstin ja retorisen merkityksen. (Karreman ym. 2014: 80)

2.2 Toimitusjohtajan katsauksen merkitys

Toimitusjohtajan katsaus on vapaaehtoisuudestaan huolimatta vuosikertomuksen standardisoitunut osa. Vaikka organisaatioilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta julkaista toimitusjohtajan katsausta osana vuosikertomusta, se sisältyy lähes aina nykypäivän vuosikertomuksiin. (Skulstad 2002: 65) Pörssiyritysten vuosikertomuksiin toimitusjohtajan katsaus sisältyy käytännössä poikkeuksetta (Holmes ym. 2008: 34). Katsaus on vuosikertomuksen yksi luetuimmista ja huomattavimmista osista (Hyland 1998: 224; Clatworthy & Jones 2003: 171), ja sillä on vakiintunut paikka heti vuosikertomuksen ensimmäisillä sivuilla (Clatworthy & Jones 2003: 171). Amernicin ja Craigin (2006: 5–6) mukaan toimitusjohtajan katsaus on näennäisesti arkisesta asemastaan huolimatta tärkeä strateginen dokumentti, jolla on jaksottainen ja institutionalisoitunut merkitys talousjärjestelmässä.

Mäkelän ja Laineen (2011: 220) mukaan toimitusjohtajan katsaus alkuun sijoitettuna määrittää sävyn koko vuosikertomukselle. Oletuksena on, että jo toimitusjohtajan katsauksesta lukija saa käsityksen kuluneen tilikauden merkittävistä positiivisista tai negatiivisista taloudellisista tapahtumista ja voi siten tehdä päätelmiä koko tilikauden yleisestä taloudellisesta menestyksestä (Holmes ym. 2008: 32). Toisaalta toimitusjohtajan katsaus on olennainen selonteke myös ei-taloudellisten asioiden kannalta. Mäkelä ja Laine (2011: 219) näkevät toimitusjohtajan katsausten myötävaikuttavan muun organisaatioviestinnän dokumenttien tavoin niihin prosesseihin, joiden kautta yhteiskunnan jäsenet oppivat tiedostamaan ja ymmärtämään erilaisia ilmiöitä, kuten kestävästä kehityksestä sekä yrityksen vastuullisuutta koskien ympäristön ja yhteiskunnan haasteita.

Mäkelän ja Laineen (2011: 220) mukaan toimitusjohtajan katsauksen tarkastelu ja tulkinta luo kokonaisvaltaista ymmärrystä niistä rooleista ja tehtävistä, joita organisaation raporteilla ja selonteilla on sekä itse organisaatioissa että yhteiskunnassa. Ajatukseen liittyy läheisesti myös kielen institutionaalisuus ja institutionalisoituminen, jolla tarkoitetaan kielenkäytössä sitä, kuinka kieli muovautuu aina tietyin säännöin ja konventioin riippuen erilaisten instituutioiden toiminnasta ja käytännöistä. Omaksutut institutionaalisuuden tavat toteutuvat yksilöiden tavassa käyttää kieltä sekä toteuttaa genrejä, joita instituutio toiminnassaan hyödyntää. (Bhatia 1993: 22) Näin ollen tekstilajitutkimuksen näkökulmasta katsottuna toimitusjohtajan katsaus tiivistää kielellisin keinoin ne käytännöt ja säännönmukaisuudet, jotka ovat tavallisia toimitusjohtajan katsausta käyttäville ja siitä hyötyville.

2.2.1 Toimitusjohtajan katsauksen viestinnällinen arvo

Toimitusjohtajan katsausta sekä vuosikertomuksen standardisoituneena elementtinä että itsenäisenä viestinnällisenä kokonaisuutena on tutkittu laajalti. Segarsin ja Kohutin (2001: 536) mukaan toimitusjohtajan katsauksesta tehty tutkimus on painottunut kolmeen suuntaan. Ensiksi analysoinnin kohteena on ollut katsauksen sisältö. Toiseksi on tutkittu, miten toimitusjohtajat viestinnän keinojen avulla selittävät katsauksessa organisaatioon liittyviä

tapahtumia ja valintoja. Kolmanneksi on arvioitu, miten ja missä määrin katsausta voidaan hyödyntää organisaation tulevaisuuden ennustamisessa. Modernin ja digitalisoituneen ajan toimitusjohtajan katsaus nähdään tutkimusten kautta yhä vahvemmin organisaation strategisena viestinnän työkaluna, joka velvoittaa sekä organisaation johdon että organisaatioviestinnän ammattilaiset tuottamaan strategisesti tehokkaan ja paikkansapitävän selonteon organisaation tilasta. (Emt. 536)

Toimitusjohtajan katsauksen viestinnällinen merkitys on monimuotoinen. Alun perin katsauksen ydintehtävänä on ollut luoda yleiskuva organisaation vuosittaisista suorituksista ja aktiviteeteista (Clatworthy & Jones 2006: 493). Toisaalta toimitusjohtajan katsausta on pidetty yhä useammin organisaation mahdollisuutena hallita mainettaan sekä rakentaa itsestään positiivista käsitystä ja mielikuvaa sidosryhmiä varten (Clatworthy & Jones 2006: 495; Ditlevsen 2012: 382). Toimitusjohtajan katsauksen kaksijakoinen viestinnällinen tarkoitus on samankaltainen kuin koko vuosikertomuksessa, jonka tehtäväksi niin ikään hahmotetaan sekä raportointi että maineenhallinta. Näiden kahden tarkoituksen muodostamaa asetelmaa ja sen tuomaa ristiriitaa käsitellään luvussa 2.3.

Bournoisin ja Pointin (2006: 46) mukaan toimitusjohtajan katsaus sisältää karkeasti katsottuna kahdentyyppistä informaatiota. Katsauksessa esitettävä tieto liittyy joko organisaation menneiden asioiden läpikäyntiin tai johdon näkemyksiin ja ennustuksiin sen tulevaisuudesta. Skulstad (2002: 71) niin ikään näkee katsauksen tiedon jakautuvan menneeseen ja tulevaan, mutta huomauttaa, että viittaukset tulevaan saavat enemmän painotusta kuin menneen kerääminen. Katsauksessa kerrottavat tiedot saavat painotusta sen perusteella, millainen organisaation menestys on kuluneena katsauskautena ollut (Bournois & Point 2006: 46). Koska toimitusjohtajan katsaus ei ole laissa säädelty dokumentti, on siinä esitettävä tieto vapaaehtoista ja jopa valikoitavissa. Leung ym. (2015) käsittelevät vapaaehtoisen tiedon valikointia ja poisjättöä eräänlaisena organisaation johdon strategiana, jolla johdatellaan lukijan huomiota pois organisaation heikkouksista ja negatiivisista asioista. Lisäksi kerrontaa voidaan tietoisesti monimutkaistaa, mikä vaikeuttaa sidosryhmien ymmärrystä tilanteiden

oikeellisuudesta sekä vähentää tiedon läpinäkyvyyttä. Tiedon pimittäminen kokonaan poijättämällä puolestaan mahdollistaa sen, että tietty informaatio ei pääse sidosryhmien tietoisuuteen. (Leung ym. 2015: 277–278)

Holmes ym. (2008: 34) määrittelevät joukon aihepiirejä, joita yleisimmin käsitellään toimitusjohtajan katsauksessa. Tavallisimmin kommentoidaan yleiskuvan luomiseksi vuosikertomuksen ajanjakson aikana vallinneita taloudellisia ja toimialakohtaisia olosuhteita. Tyypillisessä katsauksessa tarkastellaan ajankohtaisia hankkeita ja aktiviteetteja sekä suoriutumista. Menneen ja nykyhetken ohella katsauksessa pohditaan organisaation tulevaisuudennäkymiä ja mahdollisia tulevia haasteita. Olennaista on lisäksi esitellä tärkeät henkilöstövaihdokset hallituksessa tai organisaation johdossa. Toimitusjohtajan katsaus on myös tilaisuus esitellä ja kerrata sidosryhmille organisaation strategiaa. (Emt. 34–35) Bournois ja Point (2006: 46) mainitsevat toimitusjohtajan katsausten käsittelevän organisaation markkina-aluetta ja toimialaa sekä niiden mahdollisia muutoksia, organisaation kasvua, strategisia suunnitelmia, tulevaisuuden liikevoittoja ja muita hyötyjä sekä uhkaavia menetyksiä. Jonäll ja Rimmel (2010: 308–310) tiivistävät toimitusjohtajan katsaukset dokumenteiksi, joissa käydään läpi organisaation päätöksiä, tekoja ja reagointeja sekä kommentoidaan organisaation taloutta.

Segars ja Kohut (2001) määrittelevät neljä piirrettä, jotka viittaavat onnistuneeseen ja vaikuttavaan toimitusjohtajan katsaukseen ja pätevään toimitusjohtajaan. Ensiksi toimitusjohtajan tulee ilmaista vakuuttavuutta tuottamalla vilpittömän ja todenmukaisen tulkinnan organisaation katsauskaudesta. Toiseksi on katsauksessa ilmentävä tehokkuutta osoittamalla, että organisaatio ja sen johtaminen on toimitusjohtajalla hallinnassa. Kolmanneksi toimitusjohtajan katsauksessa on kannattavaa viestiä sitoutumisesta sidosryhmiin, sillä siten sekä jo olemassa olevat että potentiaaliset sijoittajat ja asiakkaat kokevat arvostusta. Neljänneksi sidosryhmäsuhteita on hyvä vahvistaa ilmaisemalla vastuullisuutta sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ongelmia kohtaan sekä huomioimalla organisaation henkilöstöä. Yleisesti ottaen organisaatiot, joiden toimitusjohtajan katsauksissa ilmaistaan vakuuttavuutta, tehokkuutta,

sitoutuneisuutta ja vastuullisuutta ovat taipuvaisia korkeatasoisiin taloudellisiin suorituksiin. (Emt. 544, 551)

Toimitusjohtajan katsauksella on erityistä retorista merkittävyyttä, sillä se on henkilökohtaisesti allekirjoitettu dokumentti ja se kulminoituu organisaation tarpeeseen tähdentää uskotavuuttaan ja luotettavuuttaan sekä vaikuttaa sijoittajiin (Hyland 1998: 224). Sijoittajien ja muiden sidosryhmien näkökulmasta toimitusjohtajan katsaus antaa viitteitä sekä organisaatioon liittyvistä asioista että sen johdon käsityksistä ja näkemyksistä (Ditlevsen 2012: 382; Patelli & Pedrini 2014: 20). Sääntelemättömyys on sidosryhmiin vaikuttamisen kannalta toimitusjohtajan katsauksen etu, sillä irrallisena erillisistä vaatimuksista katsaus voidaan laatia vapaamuotoisesti ilman huolta sääntelyyn liittyvistä negatiivisista seurauksista (Hooghiemstra 2010: 276). Lisäksi sääntelemättömyys merkitsee laajaa kielellistä ja retorista vapautta, minkä vuoksi katsaus voi olla vahvasti suostutteleva, arvioiva ja jopa väittelevä kokonaisuus, jolla johdatellaan lukijaa prosessoimaan organisaatiota koskevia asioita halutulla tavalla (Skulstad 2002: 54). Suoraan havaittavissa olevan tiedon ohella katsauksessa voi olla myös hiljaisen tiedon mahdollisuus, mikä vaatii tekstin tarkastelua rivien välistä. Katsauksessa on näin ollen olennaista se, mitä sanotaan, mutta myös se, mitä jätetään mainitsematta. (Holmes ym. 2008: 35)

Rutherford (2013) ja Poole (2017) tarkastelevat toimitusjohtajan katsausta genretutkimuksen näkökulmasta. Rutherfordin (2013: 299) mukaan genreteorian soveltaminen on taloudellisen viestinnän piirissä ilmeisintä juuri narratiivisen raportoinnin genreissä, joihin lukeutuu myös toimitusjohtajan katsaus. Poolen (2017: 41–42) mukaan toimitusjohtajan katsaus voidaan perustellusti sijoittaa koko vuosikertomuksen tapaan promotionaalisten genrejen joukkoon (ks. Bhatia 2004), sillä kyseessä on organisaation strategiaa, visiota ja menestystä tähdentävä kokonaisuus, jossa asioita painotetaan avoimesti suostuttelevassa ja myyvässä sävyssä. Toimitusjohtajan katsaus on kenties merkittävin taloudellisen viestinnän genre, jonka eteen organisaatiot näkevät vaivaa hyödyntämällä lukuisia resursseja. (Emt. 41–42)

2.2.2 Toimitusjohtajuuden kieli

Toimitusjohtaja käyttää asemassaan erityistä kieltä, joka on suhteessa hyvään johtamiseen. Cornelissenin (2017: 245) mukaan onnistunutta johtajuusviestintää toteutetaan strategisesti laadituilla narratiiveilla eli kertomuksilla ja tarinoilla, jotka tähdentävät tiettyyn lopputulokseen tähtäävien tekojen seurauksia. Amernicin, Craigin ja Tourishin (2010: 25) mukaan kieli on johtajuuden tärkeä resurssi, ja johtamista toteutetaan suurilta osin kielen avulla. Viestinnän ja johtamisen suhde on organisaatioviestinnässä erityisen läheinen, sillä organisaatioviestintään kuuluu useita johtamisen toimia. Organisaatioviestinnässä keskitytään muun muassa ohjaamaan toimitusjohtajia ja muita johtohenkilöitä toimenpiteissään ja sanoissaan. Hyvä johtaja on sanoissaan valikoiva, sillä sanat muodostavat kielenkäytön kaavoja ja narratiivisia viestimisen tapoja. Narratiivisuuden eli kerronnallisuuden hyödyntäminen on johtajalle tärkeä jokapäiväisen viestinnän ja vuorovaikutuksen työkalu. (Cornelissen 2017: 5, 245)

Toimitusjohtajien katsauksia paljon tutkineet Amernic ja Craig (2006: 3) viittaavat toimitusjohtajuuden kielen (*CEO-speak*) tarkoittavan karkeasti kaikkia toimitusjohtajien sanomisten ilmentymiä, kuten puheita, haastatteluja, lehdistötiedotteita sekä vuosikertomusten yhteydessä julkaistavia katsauksia ja lausuntoja. Kielen avulla tähdennetään haluttuja strategisia ja retorisia tarkoituksia, minkä vuoksi toimitusjohtajien käyttämää kieltä ei voida sanoa satumanvaraiseksi. Sanat ja sävyt valitaan tarkoin huolitellun lopputuloksen muovaamiseksi. (Emt. 4) Toimitusjohtajuuden kieli on sekä muodollisessa että epämuodollisessa kontekstissään määriteltävissä monimutkaisten viestintätoimintojen kokonaisuudeksi, joka sisältää symbolisia, emotionaalisia, kulttuurisia ja poliittisia sävyjä (Amernic ym. 2010: 25). Kaikki toimitusjohtajan ilmaisema viestintä käsitetään organisaation ”ääneksi”, jolla organisaatio välittää kuuluville näkemyksiä itsestään (Ilie 2017: 7). Geppertin ja Lawrencen (2008: 288) mukaan toimitusjohtaja asettaa organisaationsa ylimpänä edustajana sävyn sille, miten organisaatio suhtautuu muun muassa sidosryhmiinsä, toimintansa ympäristövaikutteisiin sekä sosiaaliseen vastuullisuuteensa.

Toimitusjohtajan katsaus on organisaatioviestinnän kokonaisuudessa tärkeä korkean johtajuuden narratiivinen selonteko, joka välittää arvokasta tietoa organisaation johdon motiiveista, asenteista sekä johtamisen tavoista. Tarkemmalla ja henkilökohtaisemmalla tasolla katsaus heijastaa itse toimitusjohtajan arvoja, prioriteetteja ja moraalista käyttäytymistä. (Amernic ym. 2010: 26; Patelli & Pedrini 2015: 4) Amernic ym. (2010: 29) huomauttavat, että vaikka toimitusjohtajan katsaus on nimellisesti ja näennäisesti toimitusjohtajan kirjoittama, sen todellinen toteutus on lähtökohtaisesti viestinnän tai sijoittajasuhteiden asiantuntijan käsialaa. On kuitenkin perusteltua olettaa, että toimitusjohtaja osallistuu katsauksen laatimiseen, sillä kyseessä on hänen allekirjoittamansa julkinen lausunto, jonka luotettavuus rakentuu toimitusjohtajan ulosannin varaan. Koska toimitusjohtaja on myös laillisesti vastuussa allekirjoittamastaan sisällöstä, ei ole uskottavaa, että toimitusjohtaja delegoisi katsauksessa läpikäytävät aiheet, ajatukset ja ongelmanasettelut muiden pohdittaviksi sen sijaan, että määrittäisi ne itse. Katsauksen lukijoille sen todellisena laatijana näyttäytyy kuitenkin ainoastaan toimitusjohtaja, sillä toimitusjohtajan sanat käsitetään hänen omiksi symbolisiksi havainnoikseen organisaation tilasta. (Emt. 29; Amernic & Craig 2006: 200)

Craigin ja Amernicin (2011: 563) mukaan johtamisen ja kielenkäytön muodostamassa johtajuuden toteutumassa on pääosin kyse toimitusjohtajan käyttämästä kielestä, ei hänestä itseltään johtajana tai persoonana. Toisaalta organisaation ja sen johdon tavat viestiä sidosryhmien kanssa virittävät väistämättä käsityksiä sen toimitusjohtajasta. Toimitusjohtaja voi sekä hyvän johtamistapansa että julkisen näkyvyytensä avulla vaikuttaa suotuisasti organisaationsa toiminnan läpinäkyvyyteen, päätöksentekoon ja viestintään. (Kontes 2010: 178) Segars ja Kohut (2001: 540) näkevät vuosikertomuksen lukijoiden muodostavan positiivisen mielikuvan toimitusjohtajasta siinä tapauksessa, että toimitusjohtajan selonteko sekä organisaation menneistä että tulevista asioista toteutuu todenmukaisesti. Näin ollen toimitusjohtajan onnistunut katsaus on yhtäältä henkilökohtaisen lisäarvon vuoksi eduksi toimitusjohtajalle itselleen. Toisaalta sidosryhmien käsitys asiallisesta ja vilpittömästä toimitusjohtajasta lujittaa edelleen heidän käsitystään siitä, että toimitusjohtajan edustama organisaatio on toiminnallisesti vakaa. Toimitusjohtajan on siis myös perusteltua viestiä asianmukaisesti

saadakseen sijoittajat ja alaiset sitoutumaan organisaatioon. (Emt. 540) Sijoittajien on tutkimuksen mukaan nähty tukeutuvan toimitusjohtajan katsauksessa esitettyihin selontekoihin ja tulkintoihin tehdessään päätöksiä sijoittamisen suhteen (Patelli & Pedrini 2015: 4).

Mikäli toimitusjohtajan vuosittainen katsaus sisältää latteuksia, tekosyitä tai epärealistisia ja mahtailevia odotuksia yrityksen strategioista, paljastuu myös toimitusjohtajan oletettavasti keho ymmärrys pääomamarkkinoista ja johtamisesta ylipäänsä. Seurauksena toimitusjohtaja saatetaan nähdä sekä sidosryhmien että yrityksen henkilöstön näkökulmista epäpätevänä henkilönä, joka pyrkii vääränlaisen viestinnän keinoin peittelemään yrityksen todellisia ongelmia. (Kontes 2010: 178, 195) Toisaalta on huomioitava, että vaikka katsauksella kontrolloidaan ensisijaisesti organisaation mainetta, se henkilöityy luonnollisesti myös sen yksilöityyn allekirjoittajaan. Katsauksella voi näin ollen olla vaikutuksia myös toimitusjohtajan henkilökohtaiseen maineeseen etenkin siinä tapauksessa, jos katsaus on toimitusjohtajalle henkilökohtaisen edun tavoittelun väylä. Erityisesti epäjohtamukaisuus toimitusjohtajan sanomisten ja organisaation taloudellisen suoriutumisen välillä on tekijä, joka voi johtaa henkilökohtaisiin maineongelmiin ja seurauksiin jopa toimitusjohtajan varallisuudessa. (Skulstad 2002: 54; Patelli & Pedrini 2014: 21)

2.3 Vuosikertomus ja toimitusjohtajan katsaus sijoittajaviestinnän kokonaisuudessa

Tässä luvussa on käsitelty vuosikertomusta ja toimitusjohtajan katsausta monipuolisina viestintätoimintojen kokonaisuuksina. Sekä vuosikertomuksella että toimitusjohtajan katsauksella on havaittu olevan kaksi pääasiallista viestinnällistä tarkoitusta, jotka ovat tiedottaminen ja organisaatioon liittyvien mielikuvien sekä maineen hallinta. Erityisesti vuosikertomuksessa esiintyvät vapaaehtoiset selonteot, kuten toimitusjohtajan katsaus, nähdään organisaation työkaluina hallita mielikuvia ja mainetta sekä tuottaa positiivinen näkemys taloudellisesta suoriutumisesta (Clatworthy & Jones 2006: 493). Myös tämän tutkimuksen kannalta on keskeistä huomioida, että genretutkimuksen mukaan vuosikertomusta ja

toimitusjohtajan katsausta yhdistää promotionaalisuus eli taipumus esittelevään ja mainostavaan tyyliin (Bhatia 2004: 63; Poole 2017: 41–42). Vuosikertomus ja toimitusjohtajan katsaus promotionaalisina genreinä ovat näin ollen niin sanottuja sekoittuneita eli hybridejä genrejä, joille on ominaista toteuttaa useaa erityyppistä tarkoitusta (ks. Bhatia 2004; Zhou 2012).

Niin ikään genretutkimuksen näkökulmasta aihetta lähestyvä Skulstad (2002: 54) näkee toimitusjohtajan katsauksen monimuotoisen luonteen erityisen mielenkiintoiseksi mutta myös haastavaksi rajapinnaksi. Hänen mukaansa toimitusjohtajan katsauksen viestinnällinen arvo on ennen kaikkea organisaation ja sen sidosryhmien välisten suhteiden luomisessa ja vahvistamisessa. Avain tehokkaaseen retoriseen vaikuttamiseen on suostutteleva kieli, jonka vapaa hyödyntäminen on mahdollista, sillä toimitusjohtajan katsausta eivät rajoita lait tai säännöt. (Emt. 51, 54) Suostuttelevuudesta muodostuu kuitenkin ristiriitainen piirre johtuen siitä, että retorisen suostuttelevuuden ohella toimitusjohtajan katsauksen tärkeä tarkoitus on tiedottaa asiallisesti organisaation suorituksista ja tulevaisuudennäkymistä (Bhatia 2004: 16).

Mainenäkökulmaa ja sen painoarvoa vuosikertomuksissa ovat käsitelleet muun muassa Clatworthy ja Jones (2003, 2006). Maineenhallinta on tiedonvälityksen ohella vuosikertomuksen tärkeä funktio, ja vuosikertomusta onkin tutkimusten perusteella pidetty arvokkaana eritoten juuri maineenhallinnallisista syistä. Maineenhallinta määritellään yksilöiden tai organisaatioiden taipumukseksi käyttää tietoa valikoivasti ja raportoida siitä niin, että kyseinen taho nähdään mahdollisimman suotuisassa valossa. Vuosikertomuksen kontekstin yhteydessä maineenhallintaa sovelletaan johdon toimesta sanelemalla, millaisten organisaatiota imartelevien linjausten mukaisesti vuosikertomuksen sisältöä tulee luoda. Tavoitteena on, että organisaatio ja sen suoriutuminen näyttäytyvät lukijalle positiivisesti. Johtajat hyödyntävät maineenhallinnassa erityisesti vuosikertomuksen narratiivisia osioita, mukaan lukien toimitusjohtajan katsausta. Mainetta hallitaan asettaen organisaation oma etu edelle sen sijaan, että organisaation suorituksesta raportoitaisiin täysin objektiivisesti. Positiiviset asiat liitetään organisaation ansioiksi, kun taas negatiivisen suoriutumisen esitetään aiheutuvan muista tekijöistä. Tämän johdon raportoinnin kaavan on nähty vaikuttavan tavalla tai toisella

sijoittajiin ja heidän sijoittamisen päätöksiinsä. (Clatworthy & Jones 2003: 172–174; Clatworthy & Jones 2006: 494)

Stantonin ja Stantonin (2002: 479) mukaan vapaaehtoisten selontekojen lisääntyminen ja vaikiintuminen on muuttanut vuosikertomuksen viestinnällistä painopistettä, joka on nykyisin enemmän maineen ja sijoittajasuhteiden hallitsemisen puolella. Toisaalta maineenhallinnan painotus on myös saanut vuosikertomusten tutkimuksessa kritiikkiä, sillä organisaation sidosryhmillä on selkeitä informatiivisia tarpeita, joihin vuosikertomuksella ja sen tiedottavalla sisällöllä ennen kaikkea vastataan. Organisaation on vuosikertomuksessaan raportoitava asioistaan siihen nähden riittävästi, että sidosryhmien taloudellisen ja muunlaisen tiedon tarpeet tulevat tyydytyiksi. (Hooks ym. 2002: 516) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna maineenhallinta on vuosikertomuksessa toissijaista, joskin on havaittu, että sidosryhmän laajuudella ja tarkkarajaisuudella on asiassa merkitystä. Laajat ja epämääräisemmät yleisöt ottavat vuosikertomuksen vastaan maineenhallinnan välineenä, kun taas kohdennetut, tarkoin määrätyt yleisöt, esimerkiksi sijoittajat, ovat kiinnostuneita vuosikertomuksesta sen informaation vuoksi. (Stanton & Stanton 2002: 493)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan valtionyhtiöiden ohjaamisesta vastaavan valtion omistajaohjausosaston ministerin katsauksia sekä suomalaisten valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsauksia. Julkisen ja yksityisen sektorin rinnakkaisuus on asetelma, jossa tiedottavien, promotionaalisten ja maineenhallinnallisten toimintojen muodostama kokonaisuus on kiinnostava. Julkisen sektorin viestintää ei ole perusteltua pitää suoranaisena sijoittajaviestintänä, sillä julkishallinnon toiminta on viranomaisvalvonnan alaista. Julkishallinnon viestintä julkisiin laitoksiin institutionalisoituneena tuotetaan säädellyllä virkakielellä, mikä viittaa siihen, että sillä on ensisijaisesti tiedottava tarkoitus. Näin ollen ministerin katsauskaan julkishallinnon tekstinä ei ole suoranainen sijoittajaviestintädokumentti, jossa promotionaalisuudelle ja maineenhallinnalle olisi yhtä selkeää tarvetta kuin varsinaisen sijoittajaviestinnän dokumenteissa, kuten toimitusjohtajan katsauksessa. Siinä missä ministerin katsaus tulkitaan ensi kädessä tiedottavaksi, on toimitusjohtajan katsausta perusteltua pitää ensisijaisesti

sijoittajaviestinnän työkaluna, kuten koko vuosikertomustakin (ks. Ditlevsen 2012). On myös hyvä huomioida, että ministerin katsauksella ei ole yhtä selkeää kohderyhmää kuin toimitusjohtajan katsauksella, joka on suunnattu suoraan sijoittajille ja muille sidosryhmille. Promotionaalisuutta ja maineenhallintaa on näin ollen helpompi toteuttaa toimitusjohtajan katsauksessa, jonka tarkka konteksti ja esittäjän asema eivät ole sidoksissa viranomaisuuteen ja jonka vastaanottajat ovat kohdennetummin määriteltävissä.

3 GENRE RETORISENA ESITYKSENÄ

Genret eli tekstilajit ovat vakiintuneita ja tunnistettavia viestinnän tyypejä, jotka rakentuvat sekä kielellisistä että retorisisista resursseista. Devittin (2015: 46) mukaan genren retorisuutta määrittävät genreen läheisesti liittyvät käsitteet, kuten tarkoitus, yleisö, yhteisö ja keinot, jotka ovat klassisia retoriikan käsitteitä ja jotka edelleen liittyvät Swalesin (1990) kehittämään merkittävään genretutkimusperinteeseen (ks. luku 3.1). Sekä retoriikkaa että kielitiedettä soveltava lähestymistapa genreen vaatii tasapainoa kahden eri painopisteen välille. Yhtäältä käsityksemme genrestä ja sen muodostumisesta perustuu abstraktisti retorisuuteen ja ympärillä vallitsevien käytänteiden ja kulttuurien tiedostamiseen ja analysointiin, mutta toisaalta genren konkreettinen ja materiaallinen muoto voi todentua vain kielen ja tekstin kautta. (Emt. 51)

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä erilaisten genretutkimusten ja -teorioiden kautta syntynyt genren monimuotoinen käsite sekä siihen kuuluvien diskurssiyhteisön ja viestinnällisen tarkoituksen käsitteet. Lisäksi luvussa käydään läpi lähtökohtia siirtoanalyysille, jota käytetään tässä tutkimuksessa menetelmänä ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen siirtojen ja niiden muodostaman rakenteen sekä viestinnällisen tarkoituksen selvittämiseksi. Lopuksi siirtoanalyysia tarkastellaan tarkemmin suhteessa juuri toimitusjohtajan katsauksiin esittelemällä viitteellisenä esimerkkinä yksi tulkinta toimitusjohtajan katsauksen prototyyppisestä rakenteesta.

3.1 Genren käsitteen lähtökohdat

Genren käsite on lähtöisin antiikin ajoilta. Sanana genre on juonnettu latinan kielen sanasta *genus*, joka tarkoittaa ryhmää tai lajia, jolla on yhteisiä ominaisuuksia. (Shore & Mäntynen 2006: 13) Genren sananmukainen merkitys linkittyy edelleen genreen käsitteenä, jota on määritelty lukuisin eri lähestymistavoin. Genren eli tekstilajin syntyisessä on

pohjimmiltaan kyse tekstin luokittelusta sen muodostaman kokonaisuuden perusteella (Mäntynen & Shore 2006: 9, 13). Genrejen tunnistaminen perustuu ihmisen tietoon ja kokemuksiin erilaisista teksteistä. Tekstit ja niiden kieli ohjaavat ihmistä genrejen ymmärtämiseen ja erottamiseen. (Solin 2006: 72; Hellspong & Ledin 1997: 24)

Genren ytimekäs määrittely on sinänsä monimutkaista, sillä olemassa ei ole yhtä määritelmää, joka kattaisi genren kaikissa tarkasteltavissa konteksteissaan. Bhatian (2004: 22) sanoin genreteoria koostuu monista eri näkökulmista ja orientaatioista, jotka kuitenkin moninaisuudessaan perustuvat paljolti yhteisesti hyväksytylle ja yleisesti soveltuvalle teoreettiselle pohjalle. Shoren ja Mäntynsen (2006: 12–13) mukaan genren määrittely monista eri näkökulmista ja tutkimusintresseistä käsin ei luo vaikutelmaa vastakkainasettelusta, sillä tieteessä nähdään tarve tyypittelevään luokitteluun. Myös Johns (1997: 22) toteaa ihmisen luontaisen taipumuksen kategorisoida asioita vaikuttavan suotuisasti etenkin kulttuurisidonnaiseen genrejen tietämykseen ja tunnistamiseen, sillä samassa kulttuurissa elävät ihmiset tuntevat asioille samat nimet.

Yksi laajalti tunnustettu ja keskusteltu määritelmä genrestä on Swalesin (1990) määritelmä, jota Mäntynen ja Shore (2006: 27) kuvailevat yhdeksi vaikutusvaltaisimmista ja käytännönläheisimmistä kielentutkimuksen alalla. Swales on tarkastellut genreä ja sen komponentteja kontekstissa englannin kieleen akateemisen opetuksen ja tutkimuksen kielenä. Kyseisestä lähestymistavasta on muodostunut tekstilajitutkimuksen keskeinen haara ESP (*English for Specific Purposes*), jonka yhteydessä on syntynyt yksi genren keskeisimmistä määritelmistä. Swalesin (1990: 58) mukaan genre käsittää joukon sellaisia viestinnällisiä tarpeita ja tavoitteita, jotka ovat yhteisesti jaettuja jonkun ihmisryhmän kesken. Nämä tarpeet ja tavoitteet muodostavat genrelle tunnuspiirteet ja perustan, jotka sen pääasialliset käyttäjät hyväksyvät. (Emt. 58)

Swalesin (1990) kehittämä ESP-tutkimusperinne pohjautuu käsitykseen kielestä ja kielenkäytöstä systeemis-funktionaalisen kokonaisuutena. Systeemis-funktionaalisen kielitieteen

tarkastelema perusyksikkö on teksti, joka määritellään puhutun tai kirjoitetun kielen avulla toteutetuksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tekstin ei ajatella koostuvan tietyistä rakennesista, vaan tiettyjen rakenteellisten osien nähdään ikään kuin toteuttavan tekstiä muotoonsa. (Halliday & Hasan 1976: 1–2) Sekä teksti että tekstiä toteuttava kieli toimivat näin ollen funktionaalisesti, mikä tarkoittaa sitä, että niillä on aina jokin kontekstikohtainen tehtävä. Teksti ei lisäksi ole ainoastaan puhtaasti kielellisesti sanoista ja lauseista koostuva kokonaisuus, vaan semanttinen yksikkö, joka sisältää merkityksiä ja tarkoituksia. (Halliday 1985: 10)

Bhatia (1993: 13) tarkastelee genreä Swalesin (1990) määritelmän pohjalta. Hän määrittelee genren olevan tunnistettava viestinnän tyyppi, jota luonnehtii joukko viestinnällisiä tarkoituksia ja tavoitteita. Tiettyjen tarkoitusten ja tavoitteiden muodostumisen edellytyksenä on, että tavoitteet tunnistetaan ja ymmärretään siinä yhteisössä, jossa sille ominainen genre on säännöllisesti käytössä. Tarkoitusten syntyminen vaatii osakseen tietyn ammatillisen tai tieteellisen yhteisön vakiintunutta kieltä ja tapaa esittää asiat kielellisesti. Genren piirteisiin ja rakenteisiin vaikuttavat aina monenlaiset tekijät, kuten sen sisältö ja kohdeyleisö, mutta sen ensisijainen nimittäjä on viestinnällinen tarkoitus (ks. luku 3.1.2). Laajat muutokset viestinnällisissä tarkoituksissa aiheuttavat toisaalta uusia genrejä, mutta toisaalta myös genren alalajeja. (Bhatia 1993: 13–14)

Lähes poikkeuksetta genret nähdään tavoitteiden saavuttamisen viestinnällisinä välineinä, joita luonnehtivat parhaiten tavoitekeskeisyys ja tarkoituksellisuus (Swales 1990: 46; Askehave & Swales 2001: 195). Lähtökohta genreistä tavoitehakuksina ja toiminnallisina muodostelmina on peräisin Martinin (1985: 250) näkemyksestä, jossa hän esittää genrejen olevan kielellisten keinojen avulla saavutettuja konkreettisia aikaansaannoksia. Näkemys korostaa genreä toimintana, mikä on yksi eriytynyt näkökulma genren tarkasteluun. Toiminnallisen näkökulman painopiste on siinä, miten genre toimii ja käyttäytyy sitä hyödyntävän yhteisön jäsenten (ks. luku 3.1.1) näkökulmasta sekä kuinka genreä tuotetaan ja kulutetaan (Heikkinen & Voutilainen 2012: 27).

Genre sosiaalisen käytännön välineenä on luonnollinen jatkumo ajatukselle genrestä toimintana, sillä se on sosiaaliseen todellisuuteen ankkuroitu tekstin laji, jonka olemassaolo perustuu vakiintuneeseen toimintaan (Hellspång & Ledin 1997: 24). Teksti ei ainoastaan kuvanna todellisuutta vaan myös luo ja konstruoi sitä. Näin ollen genret syntyvät teksteistä, joilla on yleisesti tunnetut ja tarkat periaatteet tietyn sosiaalisen toiminnan osana. (Emt. 54) Millerin (1984: 153) määrittelemänä genre on sosiaalista toimintaa tähdentävä retoristen toimien kokonaisuus, joka perustuu toistuviin tilanteisiin. Hän kuvailee genreä sosiaalisen todellisuuden yhtymäkohdaksi aikomuksen ja vaikutuksen välillä. (Emt. 153, 159) Skulstadin (2002: 28) mukaan Millerin määritelmässä korostuu genren ja tilanteen sekä edelleen tilanteen ja genren retorisen luonteen välinen suhde (vrt. Swales 1990).

Genren sosiaalista puolta tuo esiin myös Bazerman (1988: 62), jonka määritelmän Skulstad (2002: 28) näkee pohjautuvan Millerin (1984) näkemykseen genrestä. Genre nähdään sosiaalisena rakenteena, joka antaa tiettyjä kehyksiä viestinnälle ja tarkoitusten välisille suhteille. Se koostuu vakiintuneista käytänteistä ja rakenteista, jotka tuovat ratkaisuja ja vastauksia sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen ongelmiin. (Bazerman 1998: 62; Skulstad 2002: 28) Skulstad (2002: 28) muotoilee asian tarkemmin esittämällä genren kielen kautta toteutettavaksi sosiaalisesti konstruktiiviseksi, joka on kielellinen ja symbolinen vastaus ei-kielellisiin tarpeisiin.

Berkenkotterin ja Huckinin (1995: 4) näkemys genrestä on paitsi retorinen myös hyvin tilanteinen ja ihmisen subjektiivisia kokemuksia painottava. He määrittelevät genret dynaamisiksi retorisen toiminnan muodostumiksi, jotka kehittyvät yksilön käyttäytymisestä ja reaktioista toistuviin tilanteisiin. Yksilöt kerryttävät tietämystään genreistä paitsi ammatillisen elämän viestinnällisen aktiivisuuden kautta myös arkisen elämän ohessa. (Emt. 6) Sekä genren tutkimusanalyttisen että arkisen merkityksen luonnetta tarkasteleva Nieminen (2010: 19, 35) huomauttaa tekstilajien olevan läsnä ihmisten arjessa nimenomaan niiden konkreettisen hyödyntämisen kautta, toisin kuin tutkimuskontekstissa, jossa genrejä analysoidaan eritellen niiden tunnistettavia piirteitä ja retorisia viestintätarkoituksia. Arkiseen lähtökohtaan perustuva

näkemyks genrestä korostaa tekstin funktionaalisuutta eli sitä, että tekstillä tehdään jotakin (Eggins 2004: 3–4).

Genret saavat muotonsa niistä konteksteista ja tilanteista, joissa ne esiintyvät (Skulstad 2002: 50). Ne muuttuvat ja muovautuvat uudelleen staattisen pysyvyyden ja muutosalttiuden väli-maastossa ollen yhtäältä dynaamisia ja joustavia kokonaisuuksia, joiden muutokset ovat ti-lanteiden retorisen vaihtelun tulosta. Toisaalta niiden on samanaikaisesti oltava riittävän va-kaita, jotta tiettyjen tilanteiden toistuvat piirteet voivat asettua osaksi genren tunnistuksen kannalta välttämätöntä perustaa. (Berkenkotter & Huckin 1995: 6, 24–25) Liikehdintä ja vaihtelevuus genreissä perustuu siihen, että ihmisten käyttäytyminen on toisinaan epäjohton-mukaista ja poikkeavaa, mikä puolestaan johtaa muutoksiin myös hyvin vakiintuneissa kie-lenkäyttöä vaativissa tilanteissa (Bhatia 2004: 113).

Toisinaan genret voivat olla myös rajoiltaan epäselviä tai jopa ennestään tuntemattomia. Täl-laisten genrejen analysoinnissa korostuu käsitys genren tilanteisesta ja kontekstisidonnai-sesta luonteesta. Teksti, jolle halutaan määrittää genre, analysoidaan hyödyntäen sen käyttä-jän aiempaa kokemusta teksteistä ja tekstien mallintamasta todellisuudesta. Tietoisuus ja käyttökokemus muista teksteistä antavat vieraan genren analysoijalle vihjeitä siitä, kuinka tutkittavaa genreä tulisi tulkita ja luokitella. Erityisen ohjaavia tekijöitä ovat viestinnän kon-ventiot eli vakiintuneiksi muodostuneet piirteet, joiden kautta genreä voi käsitellä tunnistamistarkoituksessa. Tärkeässä roolissa on myös genren käyttäjän kokemus ja osaaminen tie-tyillä ammatillisilla aloilla, sillä genren tunnistaminen tapahtuu myös sen perusteella, mitä käyttäjä tietää genren asiasisällöstä. (Bhatia 1993: 22) Näin ollen tietoisuus kontekstista on tekstilajitutkimuksessa tärkeää, sillä konteksti mahdollistaa tietyn toiminnan ja siten tietyn genren (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 82).

3.1.1 Diskurssiyhteisö

Genrejen muodostumisen ja tuottamisen lähtökohtana ovat ihmisryhmät, jotka ovat jollain lailla tekemisissä kunkin genren kanssa. Genremääritelmät kaikessa moninaisuudessaan kiteyttävät tekstilajin olevan yhteisön kielellinen konventio, jolla toteutetaan jokin sosiaalinen toiminta sen jäsenten näkökulmasta ymmärrettävästi ja hyväksyttävästi. Etenkin sosiokulttuurisesti orientoituneessa tekstilajitutkimuksessa on perusteltua olettaa kielenkäyttäjän kommunikoivan jonkin yhteisön jäsenenä. (Vuorijärvi 2013: 38, 43). Myös Kuronen (2012: 60) puhuu tekstilajeista sosiokulttuurisen kontekstin tuotoksina, jotka on luotu vastaamaan kunkin kulttuurin ja sosiaalisen yhteisön tarpeisiin ja normeihin. Nämä tarpeet ja normit sääntelevät tekstilajien ja niiden konventioiden syntymistä ja muuttumista (Kalliokoski 2002: 147).

Skulstad (2002: 37) niin ikään tiivistää tekstin ja sen tuottajien ja prosessoijien välisellä vuorovaikutuksella olevan merkittävä rooli yleisten genreä koskevien käytäntöjen ja sääntöjen muodostumisessa. Tekstilajitutkimuksessa tekstin tuottajien ja prosessoijien joukkoa kutsutaan vakiintuneesti diskurssiyhteisöksi, jonka käsitteen Swales (1990) loi ESP-tutkimusperinteensä yhteydessä. Käsitteen lähtökohtana on havainto, jonka mukaan tiettyä genreä säännöllisesti hyödyntävät henkilöt omaksuvat enemmän tietoa genren peruspiirteistä ja vakiintuneisuudesta kuin he, jotka ovat genren kanssa tekemisissä vain satunnaisesti (Swales 1990: 54). Diskurssiyhteisöt nähdään näin ollen sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvina verkostoina, joiden muodostuminen edellyttää yhteisten tavoitteiden tiedostamista sekä toimimista niiden saavuttamiseksi. Yksilöt tunnistavat diskurssiyhteisöjen vakiintuneina jäseninä ne genret, joita käytetään saavuttamaan asetetut tavoitteet. (Emt. 9)

Swalesin (1990: 24–27) mukaan diskurssiyhteisöjä määrittää kuusi kriteeriä. Ensiksi diskurssiyhteisöllä on yhteisesti sovitut julkiset päämäärät. Toiseksi sen jäsenten välisen viestimiseen on löydettävä vakiintuneet kanavat ja toiminnot. Kolmanneksi yhteisön on oltava jäseniään tiedonjakamiseen ja palautteeseen osallistava. Neljänneksi sille kuuluu omia

tunnuspiirteisiä genrejä, joilla edistetään yhteisön sovittuja päämääriä. Viidenneksi yhteisö on omaksunut erikoissanastoa, jolla omia genrejä ja vuorovaikutusta tuetaan. Kuudenneksi diskurssiyhteisöllä on tietty vähimmäismäärä jäseniä, joilla on riittävä olennaisten sisältöjen ja kielen tuntemus. (Emt. 24–27) Shore ja Mäntynen (2006: 29) huomauttavat, että Swalesin (1990) hyvin selkeästi rajattu käsitys diskurssiyhteisöstä sulkee pois monia yhteisöjä, jotka eivät täytä kaikkia kuutta kriteeriä. Kriteerit täyttyvät ennen kaikkea pedagogisen näkökulman tekstilajeissa ja yhteisöissä, sillä Swales (1990) on tutkinut genreä tieteellisen kirjoittamisen ja sen opettamisen näkökulmasta. (Emt. 29)

Sittemmin diskurssiyhteisöä käsitteenä on kohdeltu väljemmin ja sallivammin, mikä mahdollistaa sen soveltamisen erilaisten tekstilajien ja käyttäjäryhmien tarkasteluun. Muun muassa Kuronen (2012: 59) viittaa lyhyesti diskurssiyhteisön olevan tekstin käyttöyhteisö. Vuorijärven (2013: 38) mukaan diskurssiyhteisön ei välttämättä tarvitse olla fyysisesti paikannettavissa oleva yksikkö, vaan se voidaan pikemminkin nähdä erilaisien tekstien ja ammatillisten vuorovaikutusten kautta todentuvana abstraktiona. Olennaista fyysisyyden sijaan on se, että tekstilajille ominaiset tavoitteet, viestinnälliset tarkoitukset sekä vakiintuneet rakenteen ja kielen keinot ovat riittävän tunnistettavia ja samankaltaisia, jolloin teksti tunnistetaan ja tunnustetaan tekstilajinsa edustajana diskurssiyhteisön kesken. (Emt. 38)

Kalliokoski (2002: 149) käsittelee diskurssiyhteisöjä myös sellaisina kielenkäyttäjien ryhminä, joissa jäsenet ovat epäsymmetrisessä suhteessa toisiinsa. Epäsymmetrisyys diskurssiyhteisössä ilmenee sen jäsenten eri asemina: esimerkiksi tekstin laatinut toimittaja ja kohderyhmään kuuluva lukija muodostavat yhdessä diskurssiyhteisön, jonka keskeisissä teksteissä vallitsevat yhteiset kielelliset käytänteet ja odotukset. Epäsymmetrinen diskurssiyhteisö korostaa teksteillä olevan tuottajien lisäksi vastaanottajia, jotka diskurssiyhteisön omanlaisina jäseninä lukevat ja tulkitsevat tekstejä niiden kulttuuristen ja sosiaalisten konventioiden mukaisesti. (Emt. 149) Tähän tutkimukseen sovelletaan väljempää käsitystä diskurssiyhteisöstä, sillä ministerin ja toimitusjohtajan katsausten genrejen käyttäjät muodostavat

pikemminkin ei-fyysisiä ja epäsymmetrisiä diskurssiyhteisöjä kuin Swalesin (1990) kuuden kriteerin joukkoja.

Käsitys diskurssiyhteisöstä genren käyttäjänä korostaa genren sosiaalista luonnetta sen sijaan, että se nähtäisiin kuuluvan erillisten yksilöiden käyttöön. Tämän perusteella voidaan olettaa, ettei genre ole yksilötason ilmiö, vaan organisoidun yhteisön kesken luotu ja tunnistettu viestintäväline tyypillisiin ja toistuviin tilanteisiin. Genrejen voidaan näin ollen ajatella olevan diskurssiyhteisöjä luonnehtivia ominaisuuksia, sillä ne kertovat kunkin diskurssiyhteisön toiminnasta. (Swales 1990: 9; Yates & Orlikowski 2002: 15) Toisinaan yhteisön sosiaalisen toiminnan tyyppi tulee selväksi jo genrelle muotoutuneesta nimestä, sillä genren nimeämisellä haetaan tunnistettavuutta sille toiminnalle, jota genreä hyödyntävä yhteisö harjoittaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 89–90). Vastaava arkielämän genre on esimerkiksi resepti, jonka nimi kertoo diskurssiyhteisön toimivan ruuanlaiton parissa. Erikoisalojen genrejen tapauksessa diskurssiyhteisön toiminta ei välttämättä välity genren nimestä yhtä ilmeisesti, sillä erikoisalojen kielen yleistajuisuus vaihtelee. Suuntaa-antavia vihjeitä nimistä voi kuitenkin saada, vaikka ne eivät olisikaan täysin läpinäkyviä. Esimerkiksi genrestä toimitusjohtajan katsaus on jonkin verran pääteltävissä sen perusteella, että siinä viitataan johtajasemassa olevaan henkilöön, joka on totuttu liittämään liiketaloudellisen toiminnan kontekstiin.

3.1.2 Viestinnällinen tarkoitus

Genretutkimuksen piirissä esiin nouseva viestinnällisen tarkoituksen käsite on ESP-perinteesen pohjautuvan genrekäsityksen ydin. Lähtökohtana genren lähestymiseen on 1980-luvun merkittävien genretutkimusten ja -määritelmien jälkeen ollut se, että tekstilajitutkimuksessa viestinnällinen tarkoitus on tärkeä ja useimmiten ensisijainen genreä identifioiva kriteeri (Swales 1990: 46; Askehave & Swales 2001: 195). Genren viestinnällinen tarkoitus mahdollistaa sen luokittelun ja nimeämisen. Genren vakiintumisen edellytyksenä ei ole pelkästään määritetty viestinnällinen tarkoitus, vaan sen käyttäjien on myös oltava tietoisia siitä, mitä

genrellä tehdään eli mitä viestinnällistä tarkoitusta siihen kuuluva teksti pyrkii täyttämään. (Skulstad 2002: 28)

Viestinnällinen tarkoitus itsessään määrittellään genren analysointia johtavaksi ominaisuudeksi, jonka avulla tarkasteltava viestinnällinen ilmentymä, kuten teksti, sijoitetaan kuuluvaksi johonkin tiettyyn kategoriaan. Viestinnällisen tarkoituksen on oltava yhteisesti jaettu, tunnistettu ja hyväksytty kyseisen genren käyttäjien eli diskurssiyhteisön kesken. (Swales 1990: 46) Diskurssiyhteisön käyttämä kieli sekä kielen avulla toteutettu toiminta määräytyvät viestinnällisen tarkoituksen sanelemana. Yhteisön viestinnällisen toiminnan tuotokset eli käytettävät genret niin ikään muovautuvat sisällöltään, tyylieltään ja rakenteeltaan viestinnällisen tarkoituksen perusteella. (Emt. 10; Skulstad 2002: 29)

Kyky tunnistaa genren viestinnällinen tarkoitus korreloi kunkin genren käyttäjien eli diskurssiyhteisön jäsenten kanssa sen mukaan, kuinka syvällinen käsitys yksilöillä diskurssiyhteisön toiminnasta ja siten myös genreistä on. Näin ollen vakiintuneet jäsenet tunnistavat viestinnälliset tarkoitukset varmemmin kuin uudet jäsenet. Ei-jäsenten suhteen viestinnällisten tarkoitusten tunnistaminen on epätodennäköistä. (Biber, Connor & Upton 2007: 24) Swalesin (1990: 46) mukaan tekstejä tulisi havainnoida ja myöhemmin luokitella ennen kaikkea niiden viestinnällisten tarkoitusten mukaan, sillä viestinnällinen tarkoitus genren ensisijaisena nimittäjänä pohjautuu käsitykseen siitä, että genren tehtävä viestinnällisenä apuvälineenä on saavuttaa yhteisön kesken määriteltyjä tavoitteita. Muut genreen vaikuttavat tekijät, kuten samankaltaisuudet tekstien rakenteissa, eivät palvele tavoitekeskeistä genrekäsitystä yhtä tarkoituksenmukaisesti. (Emt. 46)

Toisaalta Swalesin (1990) ajatuksista jatkanut Bhatia (1993: 21) huomauttaa viestinnällisen tarkoituksen heijastuvan genren rakenteesta ja rakentumisesta, sillä genreä laaditaan suhteessa sen viestinnälliseen tarkoitukseen tekemällä siihen soveltuvia kielellisiä ja rakenteellisia valintoja. Myöhemmin myös Askehave ja Swales (2001: 197–198) näkevät genren viestinnällisen tarkoituksen kytkeytyvän sen rakenteeseen. He toteavat genren ytimenä pidetyn

viestinnällisen tarkoituksen ikään kuin johdattelevan genreä muovautumaan tietyn rakenteen mukaiseksi. (Emt. 197–198) Genren viestinnällisen tarkoituksen ja rakenteen välillä on siis selkeä vuorovaikutus, joka kulkee vakaasti kumpaankin suuntaan.

3.1.3 Tekstin kokonaisrakenne

Genret ovat tekstejä, joilla on jokin funktio ja jotka tähtäävät jonkin päämäärän saavuttamiseen. Siinä missä tekstin viestinnällinen tarkoitus vaikuttaa sen rakenteeseen, myös tekstin rakenteellinen muoto suhteutuu vastaamaan sen viestinnällisiä tarkoituksia. (Bhatia 1993: 21, 29) Tietyn genren rakentumista sanelevat säännönmukaisuudet toteutuvat strategioina, joilla halutaan saavuttaa genren viestinnälliset tavoitteet (Bhatia 1993: 21, 29). Nämä strategiat ovat konkreettisesti kielen avulla muotoiltuja tekstien osia, joista on todettavissa vahva retorinen eli vaikuttamiseen pyrkivä tavoite tai tarkoitus (Devitt 2015: 45). Samaan genreen lukeutuvan tekstin rakenne voi muotoutua yksilöllisesti ja olla vaihteleva, mutta perusajatus on, että genrellä on ominainen perusrakenne eli niin sanottu skemaattinen rakenne. Skemaattisella rakenteella tarkoitetaan sitä, että teksti noudattaa rakentuessaan ja edetessään tiettyä logiikkaa, jonka varaan tarkoituksenmukaisia osia ja elementtejä asetellaan (Mäntynen 2006: 63). Tekstilajitutkimuksen ja skemaattisen rakenteen välinen yhteys on vahva, sillä skemaattisen rakenteen tutkimus edellyttää sekä useiden erilaisten tekstien että niistä johdettavien tekstilajien käsittelyä ja analysointia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 95)

Genren laajempaa rakenteellista muodostumista ohjaa käsitys tekstin yhtenäisyydestä. Hasan (1985: 53) esittää tekstien olevan johdonmukaisia kokonaisuuksia, joista on nähtävissä tekstin osia ja tekstin tarkoitusta määrittävä kokonaisrakenne. Honkanen ja Tiililä (2012: 208) näkevät kielitieteellisen tekstilajiteorian perustuvan hypoteesille, jonka mukaan samaan tekstilajiin kuuluviksi niputetut tekstit jakavat samankaltaisen kokonaisrakenteen. Shore ja Mäntynen (2006: 35) niin ikään tähdentävät, että tekstien kokonaisrakennetta tarkastelevien useampien tutkimushaarojen yhteisenä lähtökohtana on käsitys teksteistä ei-sattumanvaraisina kokonaisuuksina. Vaikka tekstien kokonaisrakenne ei olekaan täysin joustamaton ja se

saattaa sisältää vaihtelevaa järjestystä tai jopa vaihtelevia osia, koostuvat tekstit lähtökohtaisesti tyypillisistä ja tekstistä tekstiin toistuvista osista. Tekstejä koostavat osat hahmotetaan kokonaisuutena, jonka kautta tekstien nähdään toteuttavan tietynlaista rakennetta. (Emt. 31, 35)

Hasanin (1985: 64) mukaan tekstistä on analysoitavissa ja määritettävissä niin sanottu rakennepotentiaali. Tekstin rakennepotentiaali koostuu luonteeltaan erilaisista osista, jotka koostavat tekstiä kokonaisuutena ja joilla on oma tarkoituksensa tekstissä. Lähtökohtana on, että teksti rakentuu kahden perusolettamuksen varaan: tekstissä on osia, jotka ovat välttämättömiä, mutta myös osia, jotka eivät ole välttämättömiä ja joiden puuttuminen ei jätä tekstiä sen genren ulkopuolelle. Lisäksi rakennepotentiaalia määrittää osien pakollinen tai mahdollinen sijoittumispaikka sekä niiden esiintymistiheys tekstissä. (Emt. 56) Tässä tutkimuksessa rakennepotentiaalin tutkiminen on jossain määrin rinnastettavissa tekstin siirtorakenteisen järjestäytymisen analysointiin, joskin on todettava, että rakennepotentiaalinen lähestymistapa tekstilajiin on melko joustamaton, sillä genreillä on vakiintuneinkin kokonaisuuksina tapana varioida (ks. Swales 1990). On vähemmän jäykkä tapa käsittää siirrot pakollisten ja vapaaehtoisten sijaan tyypillisiksi ja vähemmän tyypillisiksi sen perusteella, esiintyvätkö ne usein vai satunnaisemmin samassa genressä (Biber, Connor & Upton 2007: 24, 31).

Rakennepotentiaaliin ja rakenteeseen yleensä vaikuttaa paljolti tekstin konteksti, jonka avulla rakennepotentiaaliset osat ovat jossain määrin ennustettavissa. Konteksti puolestaan herättää genren käyttäjän odotukset, joita ohjaa aiempi kokemus ja tieto vastaavista teksteistä ja niiden käyttöyhteyksistä. (Hasan 1985: 55–56) Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 82) havainnollistavat kyseistä näkemystä käyttäen esimerkkinä verohallinnon teksteistä muodostuneita genrejä. Kun suomalainen saa verohallinnolta kirjeen, hän ei odota saavansa pahoitteluja kovasta verotuksesta, saati alennuksia tai tarjouksia koskien seuraavaa verovuotta. Suomalainen on yhteiskunnan jäsenenä ehdollistunut tunnistamaan verohallinnon kirjeet kontekstinsa mukaisiksi genreiksi, jotka sisältävät vakiintuneita verohallinnon toimintaa heijastavia

konventioita. (Emt. 82) Kielen ja kontekstin yhteenliittyminen on näistä lähtökohdista katsottuna myös edellytys sille, että genrejä tunnustetaan ja käytetään oikein.

Yksi näkökulma genren rakenteen ja sen järjestäytyneiden osien vakiintuneisuuteen on tarkastella genreä prototyypinä. Swalesin (1990: 52) mukaan prototyypit ovat kategoriansa tyypillisimpiä jäseniä. Mitä lähempänä tekstin rakenne on totuttua genren prototyyppiä, sitä selkeämmin se voidaan esittää esimerkkinä tekstistä, joka kuuluu kulloiseenkin genreen. Päinvastaisesti mitä vaihtelevampi teksti on tyypillisen rakenteen prototyyppistään, sitä epämääräisempi esimerkkiehdokas se genrestaan on. Vaihtelun tuotokset eli erilaiset esimerkit genrestä ovat todiste siitä, että genret ovat prototyyppisyydessäänkin dynaamisia, ja saman genren prototyyppien ei tarvitse olla piirteiltään tai ominaisuuksiltaan täsmällisiä vastineita toisilleen. Määrävä tekijä on pikemminkin riittävä samankaltaisuus. (Paltridge 1995: 394–396) Prototyyppistä näkökulmaa genren rakenteeseen käsitellään laajemmin luvussa 3.2.2.

3.2 Siirtoanalyysi tekstilajitutkimuksen menetelmänä

Tekstin rakennetta ja järjestäytymistä voidaan tarkastella menetelmällisesti käyttäen apuna siirtoanalyysia, jota nimitetään toisinaan myös jaksoanalyysiksi (ks. esim. Honkanen & Tiililä 2012). Siirtoanalyysin kehittäjänä pidetään John Swalesia, joka loi menetelmän ESP-genretutkimusperinteeseensä nojaten (Swales 1990). Sittemmin siirtoanalyysiä on sovellettu laajalti ja sen lähtökohtia ja peruskäsitteitä on avattu tarkemmin. Bhatian (1993: 21) mukaan siirtoanalyttinen tutkimus lähtee yksinkertaisesti sanottuna liikkeelle siitä, että tekstit rakentuvat johdonmukaisesti sen perusteella, miten ja ennen kaikkea missä järjestyksessä mitään asioita on mielekästä esittää. Sama pätee yksittäisistä teksteistä kokonaisiin tekstilajeihin, joiden kieltä ja rakennetta on tarkasteltu paljon etenkin erikoiskielen ja ammattialojen kontekstissa. (Emt. 21)

Swales (1990) loi siirtoanalyysin alun perin jäsentämään tieteellisten tutkimusartikkelien osia ja niiden viestinnällisiä tarkoituksia. Siirtoanalyysissa tarkastelun kohteena on siis tekstin osien ja elementtien paikallinen sijoittuminen, jonka ansiosta tekstiä voidaan tarkastella kokonaisuutena ja johdonmukaisesti järjestäytyneenä yksikkönä. Lopulta nähdään, miten teksti hahmottuu kirjoittajan ja lukijan vuorovaikutuksessa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja millä rakenteellisilla valinnoilla ja keinoilla lukijaan halutaan vaikuttaa. (Vuorijärvi 2013: 70) Samalla saadaan selville myös tiettyjä tarkoituksia ja aiheyhmittymiä ilmentävien tekstiosien esiintyvyys ja toistuvuus, jotka puolestaan paljastavat sen, millaiset osat ja piirteet ovat tarkasteltavalle tekstilajille ominaisia (emt. 98) tai jopa välttämättömiä (ks. Hasan 1985).

Puhuttaessa tekstin kokonaisrakenteen tutkimuksesta yleinen sääntö on, että tarkastelun kohteena ovat yleensä lausetta laajemmat tekstielementit. Näin ollen kokonaisrakenteen ja järjestäytymisen analysointi tuotetaan tyypillisesti kokonaisille teksteille tai tekstien sisäisille yksittäisille tekstinosille, joita nimitetään osatekstilajeiksi. (Vuorijärvi 2013: 70–71) Tekstikatkelmista hahmottuvia siirtoja ja siirroista muodostuvaa kokonaisrakennetta analysoidaan lähes aina lineaarisesti ylhäältä alaspäin (ks. Biber, Connor & Upton 2007). Analyysissa keskeistä on siirtojen rajaaminen ja toisistaan erottaminen, joka tapahtuu ensisijaisesti kielellisten ja sanastollisten piirteiden perusteella. Toisaalta vihjeitä mahdollisten siirtojen rajoista antaa myös tekstimassan fyysinen ulkomuoto, kuten sisällön muutoksiin viittaavat kappalevaihdokset. (Honkanen & Tiililä 2012: 209–211; Moreno & Swales 2018: 41)

Siirtoanalyysin toteuttamiseksi ei ole laadittu tarkasti rajattuja sääntöjä, vaan sen on luontevampaa ajatella rakentuvan yleisten menettelytapojen varaan. Yleinen lähtökohta siirtoanalyysin aloittamiselle on, että tekstiä lähestytään ensiksi aina kokonaisuutena sen yleisen viestinnällisen tarkoituksen ymmärtämiseksi. Kokonaiskuvan muodostamisen jälkeen tekstin analyysia jatketaan jaotteleamalla sitä osiin tekstin paikallisia viestinnällisiä tarkoituksia arvioiden. Tässä vaiheessa on kyse alustavien siirtojen ja niiden rajojen hahmottelemisesta, mikä nähdään siirtoanalyysin ratkaisevimpana ja vaikeimpana vaiheena. Siirtojen määrittelyä ohjaa samankaltaisten teemojen ryhmittyyneisyys, jossa samaan aiheeseen liittyvät asiat ovat

sijoittuneet tekstissä läheisesti toisiinsa ja ne esiintyvät suunnilleen samalla paikalla monissa saman genren eri tekstiesimerkeissä. Siirtoanalyysi monikerroksisena prosessina edellyttää, että tekstejä luetaan ja käsitellään reflektoiden useaan kertaan selkeiden siirtojen tarkentumiseksi. (Biber ym. 2007: 33)

3.2.1 Siirto ja askel analyysiyksiköinä

Siirtoanalyysillä tarkastellaan tekstiä kaksitasoisesti kahden eri analyysiyksikön, siirron ja askeleen, kautta. Sekä Mauranen (2000: 311) että Skulstad (2002: 44) huomauttavat, ettei siirtoanalyysin kehittäjä Swales (1990) esitä ESP-perinteensä yhteydessä selkeitä määritelmiä vakiinnuttamilleen käsitteille. Maurasen (2000: 311) mukaan siirron käsitettä onkin ollut tapana tarkastella enemmän analyysivälineenä kuin teoreettisen pohdinnan kohteena. Sittemmin Morenon ja Swalesin (2018) päivitettyssä katsauksessa siirtoanalyysiin käsitellään siirtoa ja askelta tarkemmin. Siirto nähdään kielen kautta toteutuvana retorisena konstruktiona, jonka laajuus vaihtelee lauseesta kokonaiseen kappaleeseen. Askel puolestaan on tiiviimpi ja tarkempi kielen elementti, jonka tehtävä on toteuttaa siirtoa. (Emt. 41)

Mauranen (2000: 311) toteaa aluksi väljästi, että siirto on genren rakenteellinen yksikkö, joka kuuluu sen prototyyppiseen rakenteeseen. Hän tarkentaa siirron kirjoitetun tekstin rakenteelliseksi ja retoriseksi yksiköksi, joka on ennen kaikkea sisäisesti mutta jossain määrin myös ulkoisesti yhtenäinen ja jolla on tunnistettava funktio tekstin kokonaisuudessa. Sisäisellä tunnistettavuudella viitataan siirron retoriseen luonteeseen, ulkoisella puolestaan siihen, miten siirto on konkreettisesti tekstin ja kielen resurssien avulla muotoiltu. Ulkoisesti siirto voi olla epäyhtenäinen siinä mielessä, ettei se välttämättä ilmene tekstistä yhtäjaksoisena esiintymänä, kuten kappaleena tai usean lauseen jaksona. Tietty siirto voi myöskin esiintyä samaan tekstilajiin luokiteltavissa teksteissä eri järjestyksessä tai eri tavoin ilmaistuna, tai se saattaa puuttua kokonaan. (Bhatia 1993: 32, 56)

Swalesin (1990) ajatuksista sittemmin jatkaneen Bhatian (2004: 9) mukaan siirroiksi käsitetään tekstin rakenteen ryhmittymät ja piirteet, joilla ilmennetään tekstin viestinnällisiä tarkoituksia ja jotka toistuvasti käytettynä luovat prototyyppisen genren. Siirtoja tulkitaan ja rakennetaan diskurssiyhteisön kesken yhteisymmärryksessä siitä, millaisia viestinnällisiä tarkoituksia yhteisölle olennaisilla genreillä on ja miten viestinnälliset tarkoitukset suhteutuvat genren rakenteeseen (emt. 9). Kokonaisrakenteen muodostavat siirrot tuovat siis tekstilajia ja sen viestinnällisiä tarkoituksia toteen sekä ilmentävät tekstin ja sitä koskevan todellisuuden välistä suhdetta. Siirtojen kautta selventyvät myös tekstilajin käyttäjien eli diskurssiyhteisön sosiaalisen toiminnan käytänteet. (Vuorijärvi 2013: 13, 23).

Oman genrekatsauksensa Swalesin (1990) ja Bhatian (1993) näkemyksille pohjaavan Skulstadin (2002: 42) tavoitteena on määritellä siirron ja askeleen käsitteet tarkemmin. Hän muotoilee siirron merkitsevän tekstin rakenteesta yhtenäisenä erottuvaa nimettyä, retorista yksikköä, joka identifioi ja tähdentää genren viestinnällisiä tarkoituksia. Askel puolestaan määritellään retoriseksi strategiaksi, joka toteuttaa nimellisten siirtojen välittämiä viestinnällisiä tarkoituksia. (Emt. 44) Myös Mauranen (2000: 311) puhuu siirrosta paitsi rakenteellisena myös retorisena yksikkönä ja näkee retorisen tulkinnan mahdollistavan sen, ettei tiettyjä siirtoja tarvitse määritellä välttämättömiksi osiksi genreä (vrt. Hasan 1985).

Vaikka siirtoanalyysiin kuuluukin kaksi analyysiyksikköä, askelta käsitellään tutkimuksissa huomattavasti vähemmän kuin siirtoa: esimerkiksi Mauranen (2000) ei käsittele artikkelissaan askelta analyysiyksikkönä lainkaan. Siirto on analyysiyksikkönä genreteoriaan peilaten ratkaiseva, sillä siinä hahmottuu tekstin tietyn osan viestinnällisiä tarkoituksia (Yang & Allison 2003: 370). Eritasoisuus analyysiyksiköiden kesken näkyy siinä, että siirto on kokonaisuutena laajempi ja yhtenäisempi kuin askel, joka siirron sisäisenä elementtinä hahmottuu yksityiskohtaisempana ja tarkempuna kielellisenä kuvauksena (Moreno & Swales 2018: 40). Voidaan siis todeta, että siirto on siirtoanalyysin ensisijainen yksikkö, jonka analysoinnin tuloksena askelia voidaan eritellä tekstistä. Askel on näin ollen olennainen osa siirtoanalyysiä, joskin tekstin kokonaisrakenteen ja osien järjestäytymisen selvittämiseksi tekstiä on

lähestyttävä ensiksi siirroin. Myös tässä tutkimuksessa ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset analysoidaan ainoastaan siirtotasoisesti, sillä tavoitteena on luoda yleiskuva katsausten vaiheittaisesta rakenteesta, joiden avulla voi puolestaan muodostaa käsityksen katsauksista tekstilajiprototyyppeinä.

3.2.2 Retorinen järjestäytyminen

Siirtoanalyysissä genren tekstien rakennetta ja rakenneosien sijoittumista on kuvattu useilla termeillä, joista tässä tutkimuksessa käytetään termiä *retorinen järjestäytyminen*. Termiä hyödyntää myös Skulstad (2002: 66), joka huomauttaa, että puhuttaessa tekstin *järjestäytymisestä* korostuu käsitys kielestä retorisen toiminnan välineenä, kun taas termi *rakenne* viittaa enemmän tekstin fyysiseen kielelliseen ja rakenteelliseen ulkomuotoon, joka koostuu Yatesin ja Orlikowskin (2002: 15) mukaan viestinnän havaittavissa olevista ominaisuuksista. Retorisen järjestäytymisen selvittämisessä siirtoja kategorisoidaan niiden viestinnällisten tarkoitusten ja päämäärien perusteella, jonka tuloksena saadaan kaava siirtojen keskinäisten suhteiden välisestä järjestäytymisestä. Lopulta tekstiä voidaan tarkastella kokonaisuutena yksikkönä sekä tehdä päätelmiä sen kokonaisrakenteellisesta kulusta ja viestinnällisistä tarkoituksista. (Yang & Allison 2003: 370)

Kwanin (2006: 31–32) mukaan genren retorisesti järjestäytyneitä siirtorakennetta hahmotettaessa on tärkeintä olla tietoinen genren yleisestä viestinnällisestä tarkoituksesta, sillä siirtojen yksittäisten viestinnällisten tarkoitusten tulee suhteutua siihen johdonmukaisesti. Genren retorisen järjestäytymisen tutkiminen selkeyttää genrelle ominaisten viestinnällisten tarkoitusten ja niitä toteuttavien tekstin vaiheiden ja aineiden, eli siirtojen ja askelten, välistä suhdetta. Genren retorista järjestäytymistä analysoimalla saavutetaan toisin sanoen käsitys siitä, miten viestinnällisiä tarkoituksia pyritään kielen avulla välittämään. Retorinen järjestäytyneisyys paljastaa toisaalta tietoisia viestinnällisiä tarkoituksia ja keinoja, mutta myös tekstin laatijankin puolesta tiedostamattomia valintoja. (Emt. 65–67)

Tekstin retorinen järjestäytyminen saadaan selville siirtoanalyysin kautta. Kuten tässä tutkimuksessa on mainittu, saman genren tekstien kokonaisrakenteet ja siten retorisen järjestäytymisen tavat vaihtelevat (ks. esim. Mauranen & Piitulainen 2012). Martin (2010: 26) korostaa siirtojen ja askelten kautta saavutettavan päämäärän olevan tekstin järjestäytymisessä tärkeämpi tekijä kuin se, kuinka vakiintuneeseen järjestykseen askelia muodostavat elementit ovat sijoittuneet. Ydinasiana pidetään kielenkäytön tavoitehakuisuutta eli sitä, että kielen avulla päästään kulloinkin tarpeellisia elementtejä käyttämällä haluttuun päämäärään. Kielenkäyttö on aina kulttuuriin ja kontekstiin sidoksissa, mikä vähintään aiheuttaa vaihtelua tekstien retorisessa järjestäytyneisyydessä. (Emt. 26)

Tulokset tekstien retorisesta järjestäytymisestä tulkitaan tekstilajitutkimuksen piirissä kunkin genren prototyypiksi eli kunkin luokan tai kategorian tyypillistä edustajaa kuvaavaksi malliksi. Prototyypeistä on pääteltävissä se todellisuus ja toiminta, joita kukin genre todentaa. (Mauranen & Piitulainen 2012: 273) Siirtoanalysoinnin tuloksena saadut saman tekstilajin kokonaisrakenteen retorisen järjestäytymisen prototyypit eivät välttämättä ole täysin samantaisia, sillä genret ovat vaihtelevia kokonaisuuksia. Varioivissa, samaan genreen kuuluvien tekstien tuloksissa on kuitenkin keskitytty enemmän niitä yhdistäviin kuin niitä erottaviin tekijöihin (Honkanen & Tiililä 2012: 210). Ajatukseen sisältyy genreteorian perusolettamus siitä, että vaikka genret ovatkin dynaamisia ja joustavia, niillä on tunnistamisen ja kategorisoinnin näkökulmista oltava jossain määrin stabiili rakenne (ks. Berkenkotter & Huckin 1995). Prototyypisistä kaavasta poikkeavia tekstejä ei tule jättää huomiotta eikä niitä ole suotavaa selitellä tai peitellä, vaan pikemminkin ottaa tarkempaan tarkasteluun. Kiinnostavaa poikkeuksellisen tekstilajiesimerkin kohdalla on selvittää, miksi se ei mukaudu tyypilliseen siirtojen ja askelten muotoon. (Skulstad 2002: 73)

Mauranen ja Piitulainen (2012: 273) näkevät tekstilajien toimivan myös kommunikaation malleina tekstin tuottamiselle ja vastaanottamiselle. Mallit, eli prototyypit, johdetaan saman genren teksteistä hahmotellen niistä sellaisia piirteitä, jotka ovat hallitsevia ja toistuvia teksteistä toiseen. Prototyypien sisältämä informaatio käsittää toisaalta niitä tilanteisia ja

funktionaalisia tekijöitä, jotka luovat edellytykset ja mahdollisuudet tietyn tekstilajin käytölle, sekä toisaalta niitä kielellisiä elementtejä, jotka ovat olosuhteiden mukaisesti valittavissa tekstilajin mukaisen tekstin aikaansaamiseksi. (Emt. 273) Nämä tekijät muodostavat toistuvia ja totuttuja piirteitä, jotka käsitetään tekstilajitutkimuksessa siirroiksi sekä lopuksi siirtoja koostaviksi askeliksi.

Genreä käyttävät, toteuttavat ja ylläpitävät ennen kaikkea diskurssiyhteisöt, joille genren rakenteen tulee olla yhteisesti selvä ja tunnustettu. Skulstadin (2002: 219) mukaan on oletettavaa, että tietyn diskurssiyhteisön jäsenellä on oltava jossain määrin joko suoraa tai epäsuoraa tietoa yhteisölle keskeisen genren konventioista ja vakiintuneesta rakenteesta. Konventioiden sisäistämisen ja rakenteen hahmottamisen tuloksena jäsen osaa tuottaa tekstin, joka mukailee kyseisen genren prototyyppistä rakennetta. (Emt. 219) Käsitys genrestä prototyyppinä on sen laatijallekin suotuisa, sillä se antaa kirjoittajalleen mahdollisuuden tuottaa tekstiä väljemässä kehyksessä. Onnistunut prototyyppi on genrensä edustaja, oli se sitten tyypillisempi tai vähemmän tyypillisempi esimerkki lajistaan (Mäntynen 2006: 63; Mauranen & Piitulainen 2012: 273–274).

3.3 Siirtoanalyysin soveltaminen toimitusjohtajan katsaukseen

Tässä tutkimuksessa sekä siirrot että askeleet nähdään genreä toteuttavina retorisisina rakenteina, jotka yhtäältä luovat omia viestinnällisiä tarkoituksiaan ja toisaalta suhteutuvat genren kokonaisvaltaisiin tarkoituksiin. Kuten tutkimuksessa on todettu, siirtoanalyysin tarkoituksena on luoda prototyyppinen kuvaus kunkin tekstilajin skemaattisesta rakenteesta sekä sen osien eli siirtojen retorisesta järjestäytymisestä. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteina ovat saman kontekstin kaksi eri genreä, ministerin katsaus ja toimitusjohtajan katsaus. Soveltamalla siirtoanalyysia ministerin ja toimitusjohtajan katsauksille saadaan kaksi prototyyppistä retorisen rakenteen järjestäytymisen mallia.

Toimitusjohtajan katsauksen retorisia siirtoja ja askeleita on tutkinut muun muassa Skulstad (2002), joka on tutkimustensa perusteella laatinut prototyypin mallin toimitusjohtajan katsauksen rakenteesta. Mallia tarkastellaan yhtenä prototyypinä eli esimerkkinä kokonaisuudesta, jonka viestinnällisiä tarkoituksia koostavat siirrot ja siirtoja toteuttavat askeleet muodostavat. Skulstad (2002: 65) on nimennyt mallinsa RECON-malliksi (*Relationships and Confidence Model*), joka käännetään suomeksi suhteiden ja luottamuksen malliksi. Malli on nähtävissä Taulukosta 3.

Taulukko 3. Skulstadin prototyyppi toimitusjohtajan katsauksen retorisesta järjestäytymisestä (Skulstad 2002: 71)

Siirto 1: Suhteiden alustaminen

Valinnainen askel A	Alkutervehdys
Valinnainen askel B	Nykytilan taustoitus
Askel 1	Yhteenvedo kuluneesta tilikaudesta
Askel 2	Organisaation suoriutumista kuvaavien lukujen läpikäynti
Askel 3	Tärkeiden tapahtumien ja muiden tekijöiden läpikäynti

Siirto 2: Luottamuksen ylläpitäminen

Askel 1	Katsaus tulevaisuuteen joko
Askel 1 A	julistamalla strategiat, toimintaperiaatteet ja päämäärät ja/tai
Askel 1 B	ennustamalla ja/tai kuvailemalla tulevaa
Valinnainen askel C	Rehellisyydestä viestiminen
Valinnainen askel D	Vakuuttavuuden korostaminen

Siirto 3: Suhteiden lujittaminen

Askel 1	Mahdollisten hallitusmuutosten läpikäynti
Askel 2	Tunnustuksen antaminen johdolle ja henkilöstölle
Askel 3	Vakuutteleva loppulausunto
Askel 4	Allekirjoitus

Skulstad (2002) on määritellyt siirtoanalyysin periaatteen mukaisesti mallinsa siirroille omat viestinnälliset tarkoituksensa. Siirrossa 1 viestinnällisenä tarkoituksena nähdään organisaation ja katsauksen lukijan, mahdollisesti sijoittajan tai muun sidosryhmän edustajan, välisen suhteen alustaminen. Siirron 2 viestinnällinen tarkoitus toimitusjohtajan katsauksessa on

luoda ja ylläpitää luottamusta yrityksen ja sen sidosryhmien välillä. Katsauksen päättävä siirto 3 on tähtää viestinnälliseltä tarkoitukseltaan vahvistamaan organisaation ja sen sidosryhmien välistä suhdetta. (Emt. 2002: 74, 80, 88) Siirtojen yksittäiset viestinnälliset tarkoitukset yhdentyvät koko toimitusjohtajan katsauksen genren viestinnälliseksi tarkoitukseksi, jonka Skulstad (emt. 51) tiivistää organisaation ja sen sidosryhmien suhteiden ja luottamuksen alustamiseksi sekä ylläpitämiseksi. Jo mallin nimestä voi päätellä sen siirtojen ja askelien ilmentävän hyvien suhteiden ja luottamuksen merkitystä organisaatioissa, mikä osaltaan tähdentää genren nimeämisen kautta toteutuvaa genren ja sosiaalisen toiminnan välistä yhteyttä (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2014).

Skulstadin (2002) mallia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä se, että kyseessä on yksi prototyyppinen tulkinta vakiintuneesta viestinnällisten tarkoitusten ja retorisen järjestäytymisen tuottaman rakenteen toteuttamasta genrestä. Toimitusjohtajan katsauksen prototyyppinä malli kuitenkin havainnollistaa sellaista katsauksen siirto- ja askelmuotoista järjestäytymistä, jota mukailamalla voidaan tuottaa samaan genreen kuuluva teksti. Kuten Kakkuri-Knuuttila (1998: 370) huomauttaa, teksteistä johdetut luokittelut ja prototyypit eivät mallinna yhtä aintutta tapaa laatia tietynlaista tekstiä, vaan ne ennemminkin toimivat ohjaavana peruskaavana tulkinnalle ja soveltamiselle. Saman genren eri tekstien lukeminen osoittaa niiden vaihtelut ja soveltamisen mahdollisuudet. Toisaalta rakenteen ja retorisen järjestäytymisen prototyyppinen peruskaava on toimivaksi havaittu kokonaisuus, jota kirjoittajan on hyvä noudattaa etenkin varhaisessa tekstintuottamisen vaiheessa. (Emt. 370) Skulstad (2002: 73) itse kuvaillee siirtoanalyysin avulla analysoituja retorisen järjestäytymisen tuloksia tietyn genren sisäisesti toistuviksi kaavoiksi ja huomauttaa, että analyysi tehdään aina vain osalle yhden genren lukuisista teksteistä. Näin ollen satunnaisesti valittu yksittäinen teksti voi joko olla enemmän tai vähemmän kaavan mukainen, eli toisin sanoen tyypillinen tai epätyypillinen prototyyppi (ks. Mauranen & Piitulainen 2012).

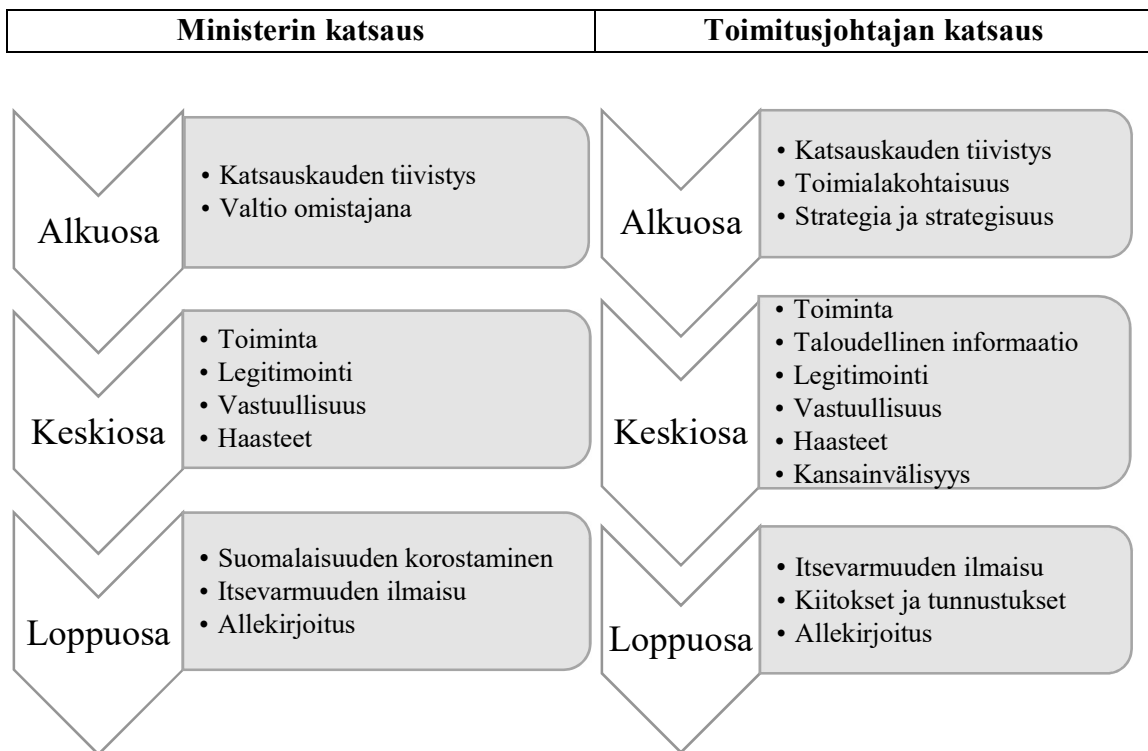
4 RETORINEN SIIRTORAKENNE MINISTERIN JA TOIMITUSJOHTAJAN KATSAUKSESSA

Tässä luvussa raportoidaan tutkimuksen analyysi sekä tarkastellaan sen tuloksia. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen on valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsaus verrattuna kaupallisesti toimivan valtionyhtiön toimitusjohtajan katsaukseen. Tavoitteeseen pääsemiseksi tutkimusaineisto analysoidaan käyttäen apuna siirtoanalyysia, jonka avulla saadaan selville, millaisista eri viestinnällisiä tarkoituksia ilmentävistä retorisisista siirroista ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset koostuvat. Aluksi luvussa selostetaan analyysin kulku sekä esitellään analyysin avulla johdetut rakenneprototyypit ministerin ja toimitusjohtajan katsauksesta. Tämän jälkeen käydään läpi analyysissa esiin nousseet siirrot, joista rakenneprototyypit koostuvat. Analyysin päätteeksi tarkastellaan, miten ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset suhteutuvat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan. Lopuksi esitetään yhteenveto analyysista.

4.1 Analyysin kulku

Analyysiprosessi on aloitettu käsittelemällä aineiston tekstejä yksittäisinä kokonaisuuksina. Analysoitavia tekstejä on yhteensä 22, joista 10 on valtion omistajaohjausosaston ministerin katsauksia ja 12 on suomalaisten valtionyhtiöiden toimitusjohtajien katsauksia. Analyysissa on otettu huomioon leipätekstin lisäksi ingressit, otsikot ja väliotsikot. Muita tekstuaalisia elementtejä, kuten tekstistä visuaalisiksi elementeiksi poimittuja sitaattinostoja, ei ole huomioitu, sillä analyysin tarkoituksena on luoda prototyypinen kuvaus ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen yhtenäisestä ja juoksevasta rakenteesta. Tässä tutkimuksessa siirto käsitellään prototyypiseksi, kun se nousee esiin vähintään puolessa aineiston teksteistä. Ollakseen prototyypinen siirron täytyy siis esiintyä ministerin katsauksen tapauksessa viisi ja toimitusjohtajan katsauksen kohdalla kuusi kertaa. Määritellyn prototyypisyysrajan perusteena on käsitys tekstilajiprototyypeistä vain enimmäkseen samanlaisina kokonaisuuksina, joita määrittävät ominaisuudet vaihtelevat joustavasti, mutta silti muodostavat pohjimmiltaan

samaan kategoriaan niputettavia prototyyppejä tekstilajin ilmentymiä (ks. Swales 1990: 49–52). Tässä tutkimuksessa prototyypillisyyden rajan nähdään muodostavan riittävän perustan sille, että tekstilaji voidaan julistaa prototyypiksi, mutta samalla raja sallii prototyypeillekin ominaisen vaihtelun. Ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen järjestäytyneet prototyypirakenteet ovat tarkasteltavissa Kuviosta 2.

Kuvio 2. Prototyypinen siirtorakenne ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa

Analyysin edetessä on hyvä muistaa, että prototyypin ideana on olla kunkin tekstilajin tyyppillistä edustajaa kuvaava malli, ei jokaisen kyseisen tekstilajin absoluuttinen rakenne (ks. Mauranen & Piitulainen 2012). Havainto on olennainen myös tässä tutkimuksessa, jossa etenkin toimitusjohtajan katsauksen retoristen siirtojen järjestäytyneisyys vaihtelee suuresti aineistossa. Siirrot esiintyvät aineistossa suunnilleen samoissa tekstin vaiheissa, mutta suuren vaihtelun vuoksi täysin tarkkaa prototyypistä sijaintia on muutamaa vakiintunutta

poikkeusta lukuun ottamatta vaikea määrittää. Tästä syystä siirrot on jaoteltu järjestäytymisen näkökulmasta niin, että niiden paikkaa katsauksessa määrittää siirron sijoittuminen joko tekstin alkuun, keskivaiheille tai loppuun. Absoluuttisen järjestäytymisen sijaan rakenneprototyyppi siis kertoo, missä kohdassa tekstiä tietty siirto tyypillisesti sijaitsee ja missä vaiheessa tekstiä sen odotetaan aineiston analyysin perusteella esiintyvän.

Kuten kuvioista 2 ilmenee, ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen prototyyppiset siirtorakenteet eivät ole täysin samanlaisia. Siirrot ovat kuitenkin osittain samoja, minkä vuoksi analyysin aluksi raportoidaan lomittaisesti ne siirrot, jotka ovat yhteisiä kummallekin katsaus-tyypille. Yhteisten ja samojen siirtojen läpikäynnin jälkeen käsitellään ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa ilmenevät erilliset siirrot omissa alaluvuissaan. Tämä raportointijäsennys havainnollistaa yhtäältä hyvin sen, mitä yhteistä ministerin ja toimitusjohtajan katsauksella on ja toisaalta myös sen, millaisia yksilöiviä eroavaisuuksia niiden välillä on. Analyysin eteneminen on näin ollen linjassa tutkimuksen tavoitteen sekä siihen sisältyvän oletuksen kanssa, jonka mukaan ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset eroavat tekstilajeina toisistaan. Lopuksi pohditaan myös, miten ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen siirrot suhteutuvat promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan, jotka nähdään teoreettisen tarkastelun kautta toimitusjohtajan katsauksen olennaisina piirteinä. Analyysin tulokset käsitellään lopuksi tiivistettynä yhteenvetona.

Aineiston analyysin tulosten havainnollistamisessa käytetään apuna teksteistä poimittuja esimerkkejä. Esimerkkeihin on lisätty yksilöivä tunniste, josta ilmenee esimerkin tarkka lähde-teksti sen tuottajaorganisaation ja vuosikertomuksen ajankohdan kautta. Valtion omistajaohjausosaston tapauksessa tunniste on muotoa MK Omistajaohjaus 20xx, jossa MK merkitsee ministerin katsausta. Valtionyhtiöiden kohdalla tunniste on muotoa TJK Yhtiö 20xx (esim. TJK Finnair 2007), jossa TJK on lyhenne toimitusjohtajan katsauksesta. Lisäksi tunnisteesta näkee, mikä kuudesta aineiston valtionyhtiöstä tarkalleen on kyseessä. Esimerkkejä on painoitellen lyhennetty tilan säästämiseksi, mikäli niiden siirrolle olennainen viestinnällinen

tarkoitus ilmenee hyvin jo alussa. Lyhentäminen tuodaan ilmi katkaisumerkillä [...]. Myös mahdolliset kappalevaihdokset on merkitty samalla merkillä.

4.2 Ministerin ja toimitusjohtajan katsaukselle yhteiset siirrot

Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksen prototyypin rakenteeseen kuuluvat siirrot ovat *katsauskauden tiivistys, toiminta, legitimointi, vastuullisuus, haasteet, itsevarmuuden ilmaisu* sekä *allekirjoitus*. Siirtojen määrällistä esiintymistä aineistossa havainnollistetaan Taulukossa 4.

Taulukko 4. Yhteisten siirtojen määrä aineistossa

Siirto	Määrällinen esiintyvyys ministerin katsauksessa	Määrällinen esiintyvyys toimitusjohtajan katsauksessa
Katsauskauden tiivistys	8/10	12/12
Toiminta	9/10	12/12
Legitimointi	7/10	6/12
Vastuullisuus	5/10	11/12
Haasteet	6/10	8/12
Itsevarmuuden ilmaisu	7/10	8/12
Allekirjoitus	10/10	12/12

Suurin osa sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksesta esiin nousevista siirroista näytetään aineistossa melko johdonmukaisesti. Huomattava poikkeus on vastuullisuuden siirto, joka kattaa viidellä ilmenemiskerrallaan puolet ministerin katsauksesta ja on juuri ja juuri prototyypiksi laskettava siirto. Vastaava siirto toimitusjohtajan katsauksessa on legitimointisiirto, mikä ei kuitenkaan ole yhtä huomiota herättävää kuin vastuullisuuden siirron harvinaisuus ministerin katsauksessa, sillä vastuullisuusasioiden merkitys organisaatioissa on kasvanut. Lisäksi legitimoinnin ja vastuullisuuden siirrot ilmenevät toimitusjohtajan katsauksesta melko usein limittäin eli ne ovat keskenään hybridejä siirtoja. Siirrot on kuitenkin luokiteltu aineiston analyysissä aina siitä ensisijaisena ilmenevän viestinnällisen tarkoituksen kautta (ks. Yang & Allison 2003).

4.2.1 Katsauskauden tiivistys

Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksen prototyyppinen aloitus on tiivistys katsauskauden yleisestä kulusta. Siirrolla summataan lyhyesti omistajaohjausosaston ja valtionyhtiöiden kuluneen katsauskauden yleinen kulku siihen vaikuttaneet tekijät. Asioiden tiivistetyssä yhteenvedossa hyödynnetään retorisesti tehokkaita keinoja, kuten valikoivuutta ja yleistämistä, joiden avulla voidaan korostaa tiettyjä asioita ja siten esitellä organisaatiota halutulla tavalla (Skulstad 2002: 75).

Katsauskauden tiivistävän siirron esiin nouseva viestinnällinen tarkoitus on antaa viitteellinen yleiskuva organisaation suoriutumisesta. Tiivistys katsauskaudesta on toisin sanoen eräänlainen tapa tarjota lukijalle kontekstinomaista taustatietoa kuluneesta ajanjaksosta (Nickerson & de Groot 2005: 332). Tiivistys siirron tiedon yksityiskohtaisuus vaihtelee tärkeiden tekijöiden tarkasta identifioinnista laiveampaan esitystapaan. Esimerkeissä (1) ja (2) katsauskausi summataan erittelemällä tarkemmalla tasolla tekijöitä, joiden organisaatio näkee luonnehtivan kulunutta katsauskautta parhaiten.

- (1) Vuotta 2012 leimasivat valtio-omistajan näkökulmasta kohtuullinen salkun tuotto, hallitusten monimuotoisuus, johdon palkitseminen ja yritysvastuu. Eri-tyisesti laadulliset tekijät vaikuttivat valtion omistajaohjauksen mielikuvaan ja niissä haluamme profiloitua edelläkävijänä. (MK Omistajaohjaus 2012)
- (2) Vuosi 2017 oli merkittävä vuosi Fortumille. Otimme tärkeitä askelia strategiamme toteuttamiseksi. Sijoitimme aurinko- ja tuulivoimaan, järjestelimme omistuksemme Hafslundissa uudelleen ja vuoden loppupuolella ilmoitimme sijoituksestamme Uniperiin. Aiemmat panostuksemme uusiutuvaan energiaan, kiertotalouteen ja Venäjälle näkyvät vahvistuneessa taloudellisessa tulokessamme. Tuloskehitystä tukivat myös vuoden aikana kohentuneet markkinaolosuhteet. (TJK Fortum 2017)

Esimerkissä (1) luonnehditaan valtion omistajaohjauksen kulunutta toimivuotta ja sen pääkohtia korostamalla *valtio-omistajan* näkökulmaa. Valtio-omistaja on ministerin katsauksessa usein esiintyvä subjektiivinen ilmaus, joka viittaa Suomen valtion rooliin yhtiöiden

omistuksessa. Esimerkissä (1) luodaan toimivuoden olennaisimpien asioiden luettelemisen lisäksi lyhyt katsaus omistajaohjauksen tulevaisuuden tavoitteeseen (*profiloituminen edelläkävijänä*), joka määritellään menneen toimivuoden aikaisen kehityksen perusteella (*laadullisten tekijöiden vaikutus omistajaohjauksen mielikuvaan*). Esimerkki (2) edustaa toimitusjohtajan katsauksen vastaavanlaista tiivistyssiirtoa, jossa ei pelkästään käsitellä vuoden kulkua, vaan esitellään myös hyvään taloudelliseen tulokseen myötävaikuttaneita tekijöitä tähdentämällä asioiden välisiä suhteita: Fortumin tulokseen ovat yhtäältä vaikuttaneet *aiemmat panostukset* ja toisaalta *kohentuneet markkinaolosuhteet*.

- (3) Vuonna 2008 poikkeuksellisen kova kasvu kääntyi ennennäkemättömällä voimalla ja laajuudella kansainväliseksi taluskriisiksi. Edellisenä vuonna alkaneet metsäteollisuuden tuotannon supistukset ja tehtaiden lakkauttamiset jatkuivat. Syyskuussa ulkomaisena rahoitusalan kriisinä alkanut talouden jäähtyminen oli parissa kuukaudessa pysäyttänyt merkittävän osan reaalityaloutta. (MK Omistajaohjaus 2008)
- (4) Kansainvälinen ja kansallinen ilmastokeskustelu voimistui vuoden 2017 aikana, ja kansalaisten huoli aiheesta on tutkimusten mukaan lisääntynyt. Monet pohtivat omaa rooliaan ilmastomuutoksen vastaisessa työssä. Niin mekin, sillä haluamme jättää tuleville sukupolville elinvoimaisemman maapallon. Lunastamme sitoumuksemme luomalla vastuullisia vaihtoehtoja joka päivä. (TJK Neste 2017)

Tiivistyssiirron toinen selkeä variantti on havaittavissa esimerkeistä (3) ja (4), joissa katsausta alustetaan kuvailemalla kulunutta katsauskautta yleisemmällä ja laajemmalla tasolla. Esimerkistä (3) ilmenee toimivuonna vallinnut maailmantalouden haastava tila, josta raporttoimalla valtio-omistaja asettaa vuoden aikaisen toimintansa kontekstiin. Siirrossa ei suoraan myönnetä, että katsauskausi olisi ollut omistajaohjauksen näkökulmasta haastava, joskin maailmanlaajuisesti vallinneen taluskriisin vaikutukset ovat todennäköisesti näkyneet jollain tavalla myös valtion yhtiöomistuksissa. Kaikkea yritystoimintaa kokonaisvaltaisesti koskettavat olosuhteet välittyvät myös esimerkistä (4), jossa kyse on niin ikään yhtiökohtaisen toiminnan asettamisesta laajempaan kontekstiin. Kuten esimerkistä voi tulkita, Nesteen kuuluneen katsauskauden olennaisena asiana nähdään ympäristö- ja ilmastovastuullisuuden tärkeys. Neste osoittaa olevansa tietoinen organisaatioiden yhteiskuntavastuun korostuneesta

merkityksestä aloittamalla katsauskauden läpikäymisen vastuullisuuden näkökulmasta. Tällä tavalla yhtiö vetoaa yhtäältä sidosryhmiinsä ja toisaalta maanläheisemmin ajateltuna ihan tavallisiin ihmisiin, jotka elävät ilmastonmuutoksen sävyttämässä yhteiskunnassa.

4.2.2 Toiminta

Aineiston laajin siirto eli toimintasiirto ilmentää valtion omistajaohjausosaston ja valtionyhtiöiden toimintaa kuluneen katsauskauden aikana. Toimintasiirtoon katsotaan lukeutuvan kaikenlaiset toimet, tuote- ja tuotantoprosessit, palvelut, päätökset, yhteistyöprojektit, hankinnat ja hankkeet, joiden parissa valtio-omistaja ja valtionyhtiöt ovat vuosikertomuksen aikaisena ajanjaksona työskennelleet. Lisäksi toimintasiirrossa käsitellään tapahtumia, jotka ovat jollain lailla koskettaneet organisaation toimintaa. Käsiteltäviä esimerkkejä ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen toimintasiirrosta on näin ollen olemassa huomattavasti enemmän suhteessa aineiston muihin siirtokategorioihin, mutta tasapuolisuuden vuoksi tässäkin luvussa käsitellään vain pieni osuus kaikista mahdollisista esimerkeistä.

Siirron viestinnällinen tarkoitus on kuvata läpileikkaavasti organisaatiossa meneillään olevia asioita. Siirron viestinnällinen tarkoitus on toimitusjohtajan katsauksen tapauksessa erityisen tärkeä juuri sijoittajille, sillä sijoittajat ovat sitoutuneet valtionyhtiöihin rahallisesti ja odottavat saavansa yhtiöiltä ajantasaisia tietoja ja päivityksiä keskeisistä toiminnoista. Sijoittamisen näkökulmasta toimintasiirto täten myös vahvistaa sijoittajasuhteita. Esimerkissä (5) on kyse muutoksista valtion yhtiöomistuksen raportoinnissa.

- (5) Pääministeri Vanhasen toisen hallituksen ohjelmaa laadittaessa vuonna 2007 kiinnitettiin huomiota siihen, että valtion omistajapolitiikan ja omistajaohjaustoiminnan tulee olla mahdollisimman avointa, jotta asiasta kiinnostuneet voivat arvioida sitä ja muodostaa siitä käsityksensä. Tältä pohjalta hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus tulee vuosittain raportoimaan eduskunnalle omistajaohjauksesta. Nyt valmistettu omistajaohjausosaston vuosikertomus on jatkuvaksi tarkoitettun käytännön avaus. (MK Omistajaohjaus 2007)

Esimerkistä (5) ilmenee rivien välistä valtion omistajaohjausosaston aikaisemman raportoinnin puutteellisuus ja vähyys, jonka vuoksi omistajaohjausosasto on tehnyt päätöksen vuosikertomuksen julkaisemisesta *jatkuva*ksi tarkoitettuna käytäntönä. Valtion yhtiöomistuksen tässä tutkimuksessa tarkasteltavan vuosikertomuskäytännön jatkuminen ulottuu aina vuoteen 2016. Seuraavat toimintasiirron esimerkit on poimittu ministerin katsauksista vuosilta 2011 ja 2016.

- (6) Omistajapolitiikan osalta tärkein muutos liittyi maan hallituksen vaihtumiseen. Hallitusohjelma ja sitä seurannut omistajapolitiittinen periaatepäätös muotoiltiin jatkamaan suomalaisen omistajapolitiikan pitkää linjaa, ja lisäksi painottamaan voimakkaammin yritysvastuun merkitystä. (MK Omistajaohjaus 2011)
- (7) Toukokuussa julkistettu periaatepäätös vietiin loppuvuodesta käytäntöön merkittäviltä osin. Elokuussa perustettiin Valtion kehitysyhtiö Vake Oy. Se on työkalu, joka mahdollistaa irrotettujen pääomien käyttämisen uuden yritystoiminnan synnyttämiseen, yhtiön salkussa olevien yhtiöiden pääomarakenteen vahvistamiseen ja yritysjärjestelyiden tehokkaaseen toteuttamiseen. Vuoden lopussa valtioneuvosto antoi Vakea koskevan toimiohjeen, jolla määrättiin tarkemmin yhtiön toiminnasta ja sen päätöksenteon perusteista. (MK Omistajaohjaus 2016)

Esimerkissä (6) kerrotaan Suomen hallituksen vaihtumisesta ja sitä seuranneesta omistajapolitiittisen periaatepäätöksen laatimisesta. Merkittävää esimerkissä on maininta periaatepäätöksessä linjatusta painotuksessa valtion yhtiöomistuksen yritysvastuussa, sillä vastuullisuusasioita aletaan käsitellä ministerin katsauksessa juurikin vasta vuonna 2012 (ks. luku 4.2.4). Esimerkki (7) kuvailee ministerin katsaukselle tyypilliseen tapaan omistajaohjaukseen liittyvää toimintaa, jossa on tässä tapauksessa kyse uuden kehitysyhtiön perustamisesta yhtiöomistuksen toteuttamisen välineeksi.

Toimintasiirrot toteutuvat valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsauksessa melko laajoina, lukuisia erilaisia toimintoja yhteen niputtavina kokonaisuuksina. Tarkempaan tarkasteluun on poimittu kolme esimerkkiä, jotka edustavat kolmea eri toiminnan tyyppiä: hanketyöskentelyä, rekrytointia sekä digitaalisen palvelun tarjoamista.

- (8) Vuonna 1996 alkanut Kemijoen pääuoman tehonnosto- ja peruskorjaushanke saatiin päätökseen. Alkuvuodesta valmistuivat Vanttauskosken ja loppuvuodesta Petäjäskosken työt. Yhtiön henkilöstön osaaminen näkyi jälleen näissä projekteissa. Tekniset tavoitteet saavutettiin, kustannusarviot alitettiin ja työt tehtiin aikataulun mukaisesti. Petäjäskoskella koneisto otettiin käyttöön jopa suunniteltua aiemmin. (TJK Kemijoki 2011)
- (9) Vesivoimaosaamisen vahvistamiseksi rekrytoimme organisaatioomme sähkö- ja konetekniikan asiantuntijat vesivoiman kehittämistehtäviin. Yhtiöömme on karttunut vuosikymmenten saatossa runsaasti hiljaista tietoa, jonka säilyvyyden yhtiössä olemme pyrkineet takaamaan. Avasimme myös tietoliikenneasi-
antuntijahaun loppuvuodesta. (TJK Kemijoki 2017)
- (10) Pyrimme kehittämään monipuolisia palveluja osaksi tarjontaamme ja olemaan läsnä siellä, missä asiakkaatkin eli mobiilissa. Viime vuonna lanseerattu kulluttaja-asiakkaiden mobiilisovellus mahdollistaa maksamisen älypuhelimella. Maksamisen lisäksi sovellus auttaa löytämään lähimmät Neste-asemat ja navigoimaan asiakkaan haluamalle asemalle. (TJK Neste 2017)

Esimerkistä (8) ilmenee Kemijoen pitkäaikaisen hankkeen päättyminen. Jo pelkästään raporttoimalla päätökseen saadusta hankkeesta yhtiö osoittaa toimintansa tehokkuutta ja pitkäjänteisyyttä, joskin *tavoitteiden saavuttamisen, kustannusarvioiden alittamisen ja koneiston etuajassa tapahtuneen käyttöönoton* mainitseminen voi vaikuttaa positiivisesti siihen, millaisena onnistumisena sidosryhmät toteutuneen hankkeen näkevät. Esimerkki (9), niin ikään Kemijoen toimitusjohtajan katsauksesta, on aineiston ainoa rekrytointia käsittelevä toimintasiirto. Rekrytoinnista kertominen asettaa tässä tapauksessa yhtiön promotionaaliseen valoon, sillä sen avulla yhtiö pääsee esittelemään niitä sisäisiä toimintoja, joita se on nähnyt toimintansa kannalta olennaiseksi perustaa. Esimerkin (10) kohdalla on kyse tiettyyn elämäntapaan ja aikakauteen sidotusta toiminnasta, nimittäin digitalisoituneen yhteiskunnan tavasta toimia digitaalisesti ja ”elää mobiilissa”. Digitalisaation merkitys näkyy organisaatioissa tuotteiden ja palveluiden sähköistämisenä, ja onkin varsin odotettavaa, että Nesteen kaltainen suuryritys tarjoaa vuonna 2017 asiakkailleen digitaalisia palveluja.

4.2.3 Legitimointi

Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksesta esiin nouseva legitimointisiirto viittaa organisaation tarpeeseen hakea sosiaalista ja yhteiskunnallista oikeutusta toiminnalleen. Legitimoinnilla organisaatio ikään kuin varmistaa, että sidosryhmät pitävät organisaation toimintaa ja toiminnan yksityiskohtia hyväksyttävänä ja perusteltuina. (Cornelissen 2017: 142, 263) Ilmiö on lisääntynyt organisaatioviestinnässä yhä enemmän yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyvien vaatimusten koventuessa (Nielsen & Thomsen 2018: 493).

Tyypillisimmin valtio-omistaja ja valtionyhtiöt legitimoivat kyseenalaistettua tai tunteita herättävää tapahtumaa tai valintaa, jonka perustelemisen nähdään toiminnan ja maineen kannalta tärkeäksi. Siirron viestinnällinen tarkoitus on näin ollen vaikuttaa sidosryhmiin ja vakuuttaa eri tahot kyseessä olevan asian hyväksyttävyydestä. Esimerkkisiirroissa (11) ja (12) legitimointi kohdistuu valtionyhtiöiden henkilöstöasioihin, joiden legitimointi toteutuu neutraalisti ja objektiivisesti ilman näkyvää puolustautumista.

- (11) Vuoden kuluessa maailmalla syntyi keskustelua valtion tuista ja protektionismia. On luonnollista, että oman maan työllisyydestä kannetaan huolta. Valtio-omisteisia yhtiöitä syytettiin suhteellisesti muita suuremmasta henkilöstön vähentämisestä. Lukujen tarkempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että valtio-omisteiset yhtiöt ovat olleet verrokkiryhmäänsä nähden useimmiten maltillisempia lomautusten ja irtisanomisten osalta. Yhtiöitä koskeneen rajun muutoksen hallinnassa on korostettu pitkäjänteistä toimintaa ja pehmeitä keinoja henkilöstöä koskevissa ratkaisuissa. (MK Omistajaohjaus 2009)
- (12) Vuoden aikana Patriassa käytiin koko henkilöstöä koskevat yhteistoimintaneuvottelut tuotannollisista, taloudellisista sekä toiminnan uudelleenjärjestelytarpeesta johtuvista syistä. Uudelleenjärjestelyt tukevat yhtiön tavoitteita, kun keskitymme konsernitoiminnoissa entistä enemmän strategiseen ohjaukseen ja tukipalveluiden tuottamisen sijaan ja tehostamme liiketoimintojamme. (TJK Patria 2017)

Esimerkissä (11) omistajaohjausosasto ottaa ministerin katsauksen kautta kantaa valtionyhtiöiden saamaan kritiikkiin koskien henkilöstön vähentämistä. Valtio-omistaja vastaa aluksi

kritiikkiin ilmaisemalla, kuinka on *luonnollista* kantaa huolta oman maan työllisyydestä. Tämän jälkeen kritiikkiä oiotaan ja perustellaan faktoilla, joita *tarkempi tarkastelu* osoitti. Legitimointi tehostuu edelleen mainittaessa muutoksen hallinnassa korostunut *toiminnan pitkäjänteisyys*, jolla luonnehditaan usein valtion omistajuuteen ja omistajapolitiikkaan liittyviä toimenpiteitä (ks. Valtioneuvoston kanslia 2016). Samanlainen hienovaraisen legitimoinnin linja jatkuu niin ikään esimerkissä (12), jossa Patrian yhteistoimintaneuvottelujen kerrotaan johtuneen *tuotannollisista, taloudellisista ja toiminnallisista syistä*, eli toisin sanoen näennäisesti tavallisista ja luonnollisista syistä. Yhteistoimintaneuvottelujen tarpeellisuutta oikeutetaan osoittamalla, kuinka toiminnalliset uudelleenjärjestelyt parantavat Patrian toimintaa. Seuraavissa esimerkeissä (13) ja (14) valtionyhtiöt legitimoivat toimintaansa subjektiivisemmin.

- (13) Hiilivapaan energiajärjestelmän rakentaminen on yksi Suomen kansallisia haasteita. Päästöttömällä ja uusiutuvalla vesivoimalla on siinä keskeinen rooli. Vesivoima herättää tunteita, mutta mielestäni se on välttämättömyys, jotta voimme tuottaa myös uusiutuvia energiamuotoja. (TJK Kemijoki 2017)
- (14) Suomen luonnonsuojeluliitto (SLL) on voimakkaasti pyrkinyt julkisuutta apuna käyttäen vaikuttamaan siihen, että turpeen käyttö energiatuotantoon kiellettäisiin kokonaan. SLL:n tavoitteena näyttää olevan kaikkien soiden suojeleminen tuotannolta. Turveteollisuus hakee työryhmän kautta selkeitä pelisääntöjä siihen, että jatkossakin suomalaisten kodit voitaisiin lämmitellä kotimaisilla polttoaineilla. Puun polton tavoitteet ovat niin kovia, että niiden saavuttaminen edellyttää turpeen ja puun yhteiskäyttöä. Kilpailun sijasta puu ja turve täydentävät toisiaan energian tuotannossa. (TJK Vapo 2010)

Toimitusjohtajan katsauksissa legitimointi kohdistuu usein organisaation avaintuotteisiin. Esimerkissä (13) perustellaan energiayhtiö Kemijoen tuotannossa käytettävän vesivoiman roolia hiilivapaan energiajärjestelmän rakentamisessa. Vesivoiman myönnetään herättävän tunteita, mutta sen käyttö Kemijoen tuotannossa nähdään toimitusjohtajan *mielestä välttämättömäksi* uusiutuvan energian kannalta. Legitimoinnin subjektiivisen sävyn määrittää asian muotoilu mielipiteeksi, joka yhdistyy toimitusjohtajan omaan ääneen. Siinä missä esimerkin (13) legitimoinnissa vastuun ristiriitaisen tuotteen käytöstä ottaa ainakin näennäisesti organisaatio, ilmenee esimerkistä (14) organisaation pyrkimys säilyttää vastuu toisen tahon

harteille. Vapo alustaa tilanteen huomauttamalla Suomen luonnonsuojeluliiton toimista turpeen maineen tuhrimiseksi ja legitimoii sen jälkeen turpeen käyttöä energiatuotannossa puolustelemalla sen hyviä ominaisuuksia. Perustelemalla turpeen hyötyjä Vapo viestittää seisovansa toimintansa takana sekä oikeuttaa asemansa asiantuntevana tahona, joka tietää tuotteistaan ja palveluistaan parhaiten. Suomen luonnonsuojeluliiton epäsuora syyttäminen on kuitenkin maineenhallinnan kannalta vaikuttava keino, joskin se saattaa herättää mahdollisia lisäkysymyksiä puolustautumisen tarpeesta.

4.2.4 Vastuullisuus

Vastuullisuudesta viestiminen nousee esiin merkittävänä siirtona sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksessa. Yhteiskuntavastuun ja vastuullisuuden yleensä nähdään tarkoittavan organisaatioille joukkoa aktiviteetteja, joilla hoidetaan suhteita sidosryhmiin sekä käsitellään taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöä koskevia ongelmia (Ihlen, Bartlett & May 2014: 8). Siirrolla on kuitenkin erilainen ajallinen esiintyvyys kahdessa tarkastellussa katsaustyyppissä, sillä siinä missä vastuullisuuden ilmaisemista on havaittavissa ministerin katsauksesta vasta vuonna 2012, käsitellään sitä toimitusjohtajan katsauksessa jo aineiston aloituspisteestä eli vuodesta 2007 lähtien. Näin ollen valtionyhtiöiden vastuullisuudesta viestiminen muodostaa toimitusjohtajan katsauksissa säännöllisen siirron jo varhain, vaikka yhteiskuntavastuu linjattiin valtionyhtiöiden perusarvoksi omistajaohjauspolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessä vasta vuonna 2016. Samassa periaatepäätöksessä myös julistetaan, että valtionyhtiöiltä edellytetään yritysvastuuraportointia vuosikertomuksensa yhteydessä, ja että sen tulisi kytkeytyä yhä enemmän muuhun liiketoimintaraportointiin. (Ks. Valtioneuvoston kanslia 2016)

Niin ministerin kuin toimitusjohtajan katsauksessakin vastuullisuudesta raportoidaan suoraanaisesti, joskin toimitusjohtajan katsauksessa vastuullisuutta käsitellään monipuolisemmin erilaisista vastuullisuuden lajien näkökulmasta. Toimitusjohtajan katsauksen vastuullisuus-siirrot sisältävät toisin sanoen enemmän variantteja. Esimerkit (15) ja (16) edustavat valtion omistajaohjauksen tapaa käsitellä vastuullisuutta ministerin katsauksessa.

- (15) Arvot muodostavat maaperän, mihin kaikki päätöksenteko perustuu. Valtionyhtiöiden on näytettävä esimerkkiä arvojohtamisessa ja yhteiskuntavastuun kantamisessa. Yhteiskuntavastuun kantaminen lähtee periaatteesta, että yritys osana yhteiskuntaa pärjää sitä paremmin, mitä paremmin ympäröivä yhteiskunta voi. (MK Omistajaohjaus 2015)
- (16) Valtio-omistaja edelleen kehitti kuluneena vuonna omaa yritysvastuuprosessiaan. Välillä vastuukysymykset nousivat julkisuudessa voimakkaastikin esille, uusimpana näkökulmana yritysten verojalanjälki. Siihen liittyen Solidium linjasi, että yhtiöiden hallitusten tehtäviin voidaan katsoa kuuluvan verostrategian arviointi sääntöjen noudattamisen näkökulman lisäksi myös läpinäkyvyys- ja maineenhallintanäkökulmasta. Olen varma, että vaatimukset vastuullisuudesta lisääntyvät tulevaisuudessa. (MK Omistajaohjaus 2012)

Esimerkissä (15) tiivistyy vuoden 2016 periaatepäätöksessä julistettava linjaus, jonka mukaan yhteiskuntavastuusta on tultava valtionyhtiöiden perusarvo ja yleisesti valtionyhtiöiden toiminnan keskeinen määrite. Yhteiskunnan pärjääminen rinnastetaan ympäröivän yhteiskunnan hyvinvointiin, mikä tekee valtio-omistajan lähestymistavasta vastuullisuuteen varsin ominaisen juuri omistajaohjaukselle, sillä kyse on suomalaisen yhteiskunnan julkisesta toiminnasta ja vallankäytöstä. Omistajaohjauksen taloudellista vastuuta käsitellään esimerkiksi (16), jossa vastuullisuus kytketään kysymyksiin valtionyhtiöiden verotuksesta. Esimerkissä mainitaan läpinäkyvyys- ja maineenhallintanäkökulma vastuullisuusasioissa, mikä ilmentää hyvin valtio-omistajan ymmärrystä siitä, että julkisen ja poliittisvivahteisen omistajatoiminnan maineen on tärkeä säilyä hyvänä myös itse valtionyhtiöiden kannalta. Kiinnostavaa esimerkissä on myös ministerin lausuma vastuullisuusvaatimusten lisääntymisestä, sillä kyseessä on ensimmäinen ministerin katsaus, jossa vastuullisuus otetaan käsittelyyn vuoteen 2016 saakka jatkuvana käytänteenä.

Toimitusjohtajan katsauksessa hallitsevin näkökulma vastuullisuuteen on ympäristövastuullisuus, johon aineiston ministerin katsauksissa ei puolestaan oteta lainkaan kantaa. Esimerkit (17), (18) ja (19) käsittelevät valtionyhtiöiden vastuullisuutta koskien toimintansa ympäristöhaasteita ja -vaikutuksia.

- (17) ”Päätöksemme edistää kestäväää kehitystä tuotantoportfoliossamme ja työmmme hiiliniukan yhteiskunnan puolesta ovat osoituksia siitä, että tunnistaamme ilmastonmuutoksen yhdeksi tulevien vuosikymmenten suurimmista haasteista. Vastuullisena energiayhtiönä Fortum haluaa olla osa ratkaisua, ja Euroopassa sähköntuotannostamme onkin jo 92 % hiilidioksidivapaata. Samalla tämä haaste sisältää suuria mahdollisuuksia yhtiölle, joka panostaa uusiutuvien ja päästöttömien energialähteiden käyttöön, tutkimukseen ja kehitykseen sekä energiatehokkuuteen.” (TJK Fortum 2008)
- (18) Lentoliikenteen osuus kasvihuonepäästöistä on vain kaksi prosenttia, mutta lentoyhtiöiden kuuluu ottaa siitä vastuunsa. Finnair tukee lentoliikenteelle avointa päästökauppajärjestelmää. Samalla toivomme, että nämä periaatteet voisivat tulla yhteiseksi globaaliksi standardiksi lentoliikenteessä, koska ilmastokin on yhteinen. (TJK Finnair 2007)
- (19) Vapo ottaa vakavasti tuotantoonsa kohdistuvan arvostelun ja pyrkii toiminnallaan vaikuttamaan siihen, että turvetuotanto nyt ja tulevaisuudessa tehdään ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittaen. Tämän lisäksi Vapo pyrkii rakentamaan keskusteluun ja yhteistyöhön kaikkien sidosryhmiensä kanssa, jotta se voi parantaa toimintaansa entisestään myös jatkossa. (TJK Vapo 2010)

Siirtoesimerkit (17) ja (18) koskevat valtionyhtiöiden vastuullisuutta ilmastonmuutosta kohtaan. Sekä Fortum että Finnair painottavat numeraalisen datan avulla tekevnsä ilmastonmuutoksen ja ympäristön suojelun kannalta järkeviä valintoja, mikä edelleen viestii yhtiöiden olevan tietoisia niihin kohdistuvista vastuullisten ratkaisujen tarpeesta. Ympäristövastuullisuuden ongelmiin reagoimisesta on kyse niin ikään esimerkissä (19), jossa Vapo vastaa huoleen turvetuotantonsa ympäristövaikutuksista. Vapo myöntää turvetuotannon ongelmallisuuden yhtäältä *ottamalla vakavasti* turvetuotantoonsa kohdistuvan arvostelun sekä toisaalta *pyrkimällä mahdollisimman vähäiseen ympäristön kuormitukseen*. Siirrosta on havaittavissa myös sosiaalista vastuullisuutta, kun yhtiö painottaa *rakentavan keskustelun ja yhteistyön* merkitystä. Vastuullisuussiirto on aineistossa usein yhteydessä legitimointisiirtoon, mikä näkyy muun muassa esimerkkien (14) ja (19) välisessä suhteessa (ks. luku 4.2.3). Seuraavat esimerkit (20) ja (21) viittaavat valtio-omistajan ja valtionyhtiön vastuullisuuteen henkilöstöä kohtaan.

- (20) Valtio käyttää omistajavaltaansa nimittämällä hallitukseen asiantuntevia, kokeneita ja yhteistyökykyisiä jäseniä. Jokainen valinta perustuu pyrkimykseen lisätä yhtiön arvoa. Muuten emme suurimman osakesalkun hoitajana kantaisi vastuutamme. Tavoitteenamme on varmistaa hallitusten monimuotoisuus, johon sisältyy sukupuolten välinen tasa-arvo. Naisten osuus valtio-omisteisten yhtiöiden hallituspaikoista on nyt keskimäärin 47 prosenttia valtion nimittämistä jäsenistä. (MK Omistajaohjaus 2012)
- (21) Henkilökuntamme ja koko kumppaniverkostomme kehittäminen ja turvallisuus ovat keskeisiä osia toimintakulttuuriamme. Lanseerasimme digitaaliseen oppimisympäristöön toteutetun yritys vastuulisenssin, jonka jokainen Kemijoki Oy:n työntekijä sekä kanssamme töitä tekevä kumppaniyrityksen työntekijä suorittaa. Lisenssin tehtyään myös yhteistyökumppaneillemme on selvää, mitä vastuullisuus Kemijoki Oy:llä tarkoittaa ja mikä on vaatimustasomme tekemisessä sekä turvallisuusasioissa. (TJK Kemijoki 2017)

Esimerkissä (20) valtio-omistaja ilmaisee käyttävänsä omistajavaltaansa vastuullisesti nimittämällä hallitukseen ylipäänsä asiantuntevia *jäseniä*, mutta kokee tarkemman tason tavoitteeseen *hallitusten monimuotoisuuden eli sukupuolten välisen tasa-arvon* varmistamisen. Vastuullisuuden kumpaankin suuntaan kulkeva luonne on nähtävissä esimerkistä (21), jossa Kemijoki kertoo lanseeranneensa yritys vastuulisenssin henkilöstönsä suoritettavaksi. Kyseinen menettely on yhtiön tapa ilmaista henkilöstölleen sitoutumista sekä yleiseen vastuullisuuteen että velvollisuuksiinsa työnantajana, mutta toisesta näkökulmasta sen voi myös tulkita yhtiön vastuullisuusvaatimukseksi henkilöstöään kohtaan, niin kuin esimerkin lopussa todetaan: yritys vastuulisenssin tarkoituksena on varmistaa henkilöstön tietävän, *mitä vastuullisuus Kemijoki Oy:llä tarkoittaa*. Yhtiö näin ollen vaatii henkilöstöltään vastuullisuuden tuntemusta ja vastuullista suhtautumista työnantajaansa kohtaan. Seuraavissa siirtoesimerkeissä (22) ja (23) vastuullisuus kohdistuu työturvallisuuteen ja sosiaaliseen apuun.

- (22) Kestävä kehitys ja turvallisuus ovat erittäin tärkeitä meille Fortumissa. Vuosi 2017 oli haasteellinen vuosi työturvallisuuden näkökulmasta. Emme saavuttaneet tavoitettamme poissaoloihin johtaneiden tapaturmien osalta ja etenkin urakoitsijoillemme tapahtui liikaa tapaturmia. Tämä on selkeä pettymys, vaikka onnistuimmekin vähentämään vakavien onnettomuuksien lukumäärän yhteen. Olemme edelleen sitoutuneet lupaukseemme tarjota turvalliset työskentelyolosuhteet kaikille. (TJK Fortum 2017)

- (23) Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on jo vuosia ollut Patrian tuen piirissä. Tätä työtä olemme jatkaneet myös 2017. Patria tukee ainoan suomalaisen sarjatuotantoon päässeen hävittäjäkoneen VL Myrskyn entisöintiprojektia. Tärkeä osa entisöintityötä on Jyväskylän ja Vantaan nuorisotyöpajojen sekä teknisen alan oppilaitoksissa opiskelevien nuorten osallistuminen. (TJK Patria 2017)

Fortum myöntää esimerkissä (22) alittaneensa tavoitteensa työturvallisuuden suhteen ja viestii pettymyksensä kautta sitoutuvansa jatkossakin turvallisten työolosuhteiden mahdollistamiseen. Liialliset tapaturmat ovat maineuhka, jonka vuoksi yhtiö todennäköisesti pyrkii tuomaan vastuullisuuttaan esiin raportoimalla nimenomaisesti *vakavien* onnettomuuksien vähenemisestä. Aineiston poikkeuksellisena vastuullisuussiirtona nousee esiin esimerkki (23), jossa käsitellään Patrian työskentelyä nuorten syrjäytymisen ehkäisyn parissa. Yhtiön panostus nuoriin ja nuorten hyvinvointiin on merkittävä sosiaalisen vastuun muoto, jolla on huomattava tunteisiin vetoava merkitys. Yhteistyön nuorten kanssa annetaan ymmärtää olevan jatkuva prosessi, mikä luo yhä johdonmukaisemmalla tavalla vastuullista mielikuvaa yhtiöstä.

Kuten vastuullisuus organisaatioissa ylipäänsä, se on myös siirtoanalyttisesti tarkasteltuna laaja ilmiö tämän tutkimuksen aineistossa. Vastuullisuussiirron viimeinen esimerkki ilmentää organisaatioiden korostuneen vastuullisuusraportoinnin merkitystä.

- (24) Olemme myös saaneet tunnustusta vastuullisuustyöstämme. Tästä työstä kerromme enemmän kestäväen kehityksen johtajamme katsauksessa ja raportin vastuullisuusosioissa. (TJK Finnair 2017)

Esimerkistä (24) ilmenee, kuinka Finnair on laajentanut vastuullisuusraportointiaan omistamalla erillisiä osioita vuosikertomuksessaan vastuullisuusasioille. Pörssiin listattuna yhtiönä Finnairilla on EU-direktiivin sanelema velvollisuus yhteiskuntavastuuraportointiin (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Tässä tapauksessa yhtiö on päättänyt toteuttaa vaaditun vastuullisuusraportoinnin omana kokonaisuutenaan vuosikertomuksen yhteydessä, mutta vuosikertomuksesta täysin erillisen vastuullisuusraportin teettäminenkin on mahdollista.

4.2.5 Haasteet

Haasteiden ja haasteellisuuden ilmaiseminen on sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksessa melko satunnainen, joskin kvalitatiivisesti prototyypiseksi lukeutuva siirto. Siirto on viestinnälliseltä tarkoitukseltaan kaksiulotteinen: sen päämääränä on yhtäältä informoida sidosryhmiä organisaatiota kohdanneista haasteista tai epäkohdista sekä toisaalta toimia epäsuorana tapana myöntää katsauskauden aikaiset virheet ja kriisit. Haastesiirron yhteydessä esitetään usein keinoja tai tavoitteita koskien haasteiden ratkomista, kuten esimerkeistä (25) ja (26) havaitaan.

- (25) Itämeren alueella Finnair on suosittu brändi, mutta Euroopan ja Aasian suurilla markkinoilla joudumme vielä tekemään paljon työtä brändimme tunnettuuden lisäämiseksi. Kilpailukykyisen tuotteen, nopeimpien yhteyksien ja sujuvan palvelun ansiosta voimme kuitenkin nousta halutuksi kärkiyhtiöksi. (TJK Finnair 2007)
- (26) Kuten monessa muussakin liiketoiminnassa, kasviöljytuotannossa on mukana sekä hyviä että huonoja toimijoita. Jos raaka-aineiden tuottajamaat, tuottajat ja käyttäjät ryhtyisivät määrätietoiseen yhteistyöhön, ongelmat olisivat helpposti ratkaistavissa. Tarvitsisi vain sopia sellaiset säännöt, että ainoastaan hyvät toimintatavat mahdollistavat kannattavan liiketoiminnan ja huonoilla toimintatavoilla ei pärjää. Näin on öljytuotteiden kohdalla tehty aiemminkin – esimerkiksi silloin, kun lyijy haluttiin pois polttoaineista. (TJK Neste 2007)

Esimerkissä (25) Finnair myöntää suoraan liiketoimintansa haasteellisuuden Itämeren alueen ulkopuolisilla markkinoilla ja perustelee asiaa brändinsä liian vähäisellä tunnettuudella. Yhtiö kuitenkin asettaa brändinsä kansainvälisemmän laajuuden tavoittamisen avaimiksi *kilpailukykyisen tuotteen, nopeimmat yhteydet ja sujuvan palvelun*. Esimerkki (26) on poimittu Nesteen toimitusjohtajan katsauksesta, jossa pohditaan ratkaisua yhtiön toimialan liiketoiminnan sujuvoittamiseen. Ratkaisuksi ehdotetaan *määrätietoiseen yhteistyöhön* perustuvaa yhteistä säännöstöä, jonka mainitaan auttaneen vastaavassa tilanteessa aiemminkin. Esimerkissä Neste ikään kuin kyseenalaistaa toimintaan liittyvän haasteellisuuden ja viestii olevansa valmis yhteistyöhön ongelmien ratkomiseksi. Seuraavassa esimerkissä (27) on ilmeistä paitsi haasteen myöntäminen myös vahva maineenhallinnallinen tarkoitus.

- (27) Olimme helmikuussa melkoisen mediamyllerryksen kohteena Patrian kansainvälisessä markkinoinnissa tapahtuneen virheen johdosta. Tämän seurauksena liiketoiminnassa käynnistettiin useita korjaavia toimenpiteitä käytäntöjen täsmentämiseksi. Tämä oli raskas tilanne patrialaisille, mutta tästäkin tapauksesta opimme, että jo ennestään hyviä toimintatapoja pitää tinkimättä noudattaa ja edelleen kehittää. Olemme erittäin sensitiivisellä toimialalla, eikä meillä ole varaa virheisiin. (TJK Patria 2017)

Siirtoesimerkissä (27) käydään läpi Patrian eräänlainen kriisi eli organisaatiota kohtaava huomattava tapahtuma tai ongelma, joka vaatii organisaatiolta nopeaa ja päättäväistä julkista reagoitua (Cornelissen 2017: 212). Tapahtuneesta ei puhuta sanalla kriisi, mikä on todennäköisesti tarkoituksellista, sillä yhtiö ei itse halua suoraan identifioida tapahtunutta kriisin suuriseksi tapahtumaksi. Patria kuitenkin myöntää tehneensä *virheen* ja joutuneen *raskaaseen* tilanteeseen, jonka seurauksena käynnistettiin *useita korjaavia toimenpiteitä*. Mainetta pyritään hallitsemaan edelleen korostamalla, että tapahtuneesta on otettu opiksi. Lopuksi Patria vetoaa toimialansa eli puolustusvälineiteollisuuden sensitiiviseen luonteeseen ja täten viestii olevansa tietoinen julkisten mielipiteiden ja kyseenalaistusten kohdistumisesta yhtiöön niin tasaisina kuin haastavina aikoina. Valtion omistajaohjausosaston ministerin katsauksen haasteesiirtoja käsitellään esimerkeissä (28) ja (29).

- (28) Valtion omistajaohjaus toimii yksityisen elinkeinoelämän ja poliittisen vallankäytön haastavassa rajapinnassa. Tämä rajapinta voi poliitikolle olla vaikea. [...] Myöskin omalla lyhyellä kaudellani olen törmännyt useamman kerran tilanteeseen, jossa olen joutunut pohtimaan miten poliitikon rooli ja valtion omistajaohjauksen toimintaperiaatteet yhdistetään. [...] (MK Omistajaohjaus 2014)
- (29) Tällä hallituskaudella omistajapolitiikassa korostuvat avoimuus, vastuullisuus ja pitkäjänteisyys. Valtio-omistuksen ympärillä käyty jatkuva keskustelu erilaisista salaisista järjestelyistä rauhoittuu vain, kun yritykset tuovat itse asiansa esiin. Jos jotain voi tehdä, sen voi myös kertoa – toki liikesalaisuuden rajoissa. (MK Omistajaohjaus 2011)

Aineiston ministerin katsauksista on ajoittain havaittavissa julkisen ja yksityisen toimintasektorin välistä jännitettä. Esimerkissä (28) omistajaohjausministeri luonnehtii valtion

omistajaohjauksen toimivan *yksityisen elinkeinoelämän ja poliittisen vallankäytön haastavassa rajapinnassa*. Ilmaisuun kiteytyy käsitys omistajaohjauksesta poliittisesta viranomais-toiminnosta, jolla hallitaan yksityisten yhtiöiden asioita. Siirrossa viestitään yhtäältä objektiivisella tasolla koko omistajaohjauksen ristiriitaisuudesta julkisen ja yksityisen toiminnan välissä, mutta toisaalta myös subjektiivisesti omistajaohjausministerin haastavasta asemasta yksityisiä yhtiöitä hallinnoivana poliitikkona. Valtio-omistajuuden poikkeuksellista luonnetta julkisessa ja yksityisessä toiminnassa havainnollistaa niin ikään esimerkki (29), jossa ilmaistaan valtio-omistajan kanta valtionyhtiöiden toiminnan avoimuuteen. Avoimuuden periaatetta korostetaan, joskin avoin toiminta ja siitä viestiminen nähdään ensisijaisesti kunkin valtionyhtiön omaksi vastuuksi sen sijaan, että omistajaohjausosasto puuttuisi yhtiökohtaisiin tapauksiin. Tietynlaista toiminnan yksityisyyttä kuitenkin korostetaan myös valtio-omistajan puolelta vetoamalla *liikesalaisuuksien rajoihin*, joiden vuoksi yhtiöt eivät voi toimia täysin avoimesti ja läpinäkyvästi.

4.2.6 Itsevarmuuden ilmaisu

Ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa on havaittavissa tietynlaista itsevarmaa ja vakuuttelevaa puhetta, joka käsitetään analyysissa itsevarmuuden ilmaisun siirroksi. Ministerin katsauksessa itsevarmuuden ilmaisun siirto sijoittuu pääasiallisesti katsauksen loppuun, jossa sen roolina on olla myös koko katsauksen lopettava lausunto. Toimitusjohtajan katsauksessa itsevarmuutta ilmaistaan hajanaisemmin eri kohdissa katsausta.

Itsevarmuuden ilmaisun siirron viestinnällisenä tarkoituksena on yhtäältä osoittaa, että organisaatiolla on luottoa omaa toimintaansa kohtaan sekä toisaalta tarjota omia subjektiivisia näkemyksiä ja ajatuksia koskien erityisesti organisaation tulevaisuutta. Esimerkeissä (30) ja (31) itsevarmuutta tuodaan ilmi uskomuksena.

- (30) Tulevaisuus asettaa omistajaohjaukselle uusia haasteita. Valtio-omistajan täytyy omassa toiminnassaan huomioida budjettitalouden muuttuvat tarpeet ja omistajan keinoin tukea yhtiöitään 2010-luvun kasvutavoitteiden

saavuttamiseksi. Uskon, että aiempien kokemusten perusteella osataan tehdä oikeita ratkaisuja kotimaisen yritystoiminnan ja koko Suomen kasvun ja kehityksen puolesta. (MK Omistajaohjaus 2010)

- (31) Uskon, että toimintaa tehostamalla ja joustavalla toimintatavalla pystymme jatkossakin tuottamaan kilpailukykyisiä ja luotettavia puolustus-, turvallisuus- ja ilmailualan elinkaaren tukipalveluja sekä innovatiivisia teknologiaratkaisuja. (TJK Patria 2011)

Itsevarma uskomus asioiden tilasta ilmaistaan esimerkeissä (32) ja (33) minämuotoisesti verbillä *uskoa*. Subjektiiiviseksi asetettu uskomus tuo katsauksen oletetun puhujan eli ministerin tai toimitusjohtajan äänen kuuluviin. Ensimmäisessä esimerkissä (30) uskotaan, että kyky tehdä oikeita ratkaisuja helpottaa tiettyjä omistajaohjausta koskevia haasteita, kun taas jälkimmäinen esimerkki (31) ilmentää valtionyhtiön uskomusta toimintansa sujumisesta nyt ja jatkossa. Esimerkeissä (32) ja (33) korostuu valtionyhtiöiden itsevarmuus taloudellisen ja strategisen suoriutumisen suhteen.

- (32) Pysymme kilpailukykyisinä vain, jos olemme vahvoja teknisesti ja meillä on riittävä markkina-asema. Se merkitsee, että Neste Oilin investoinnit säilyvät lähivuosina suurina. Meillä on kuitenkin vahva tase ja riittävä kassavirta, joten suunnitellut hankkeet eivät vaaranna keskeisiä taloudellisia tavoitteitamme. (TJK Neste 2007)
- (33) ”Taloudellinen kriisi ei vaikuta Fortumin strategiaan. Näkemyksemme siitä, mihin suuntaan ja millaiseksi yhtiöksi haluamme, ei ole muuttunut. Tilanne voi kuitenkin vaikuttaa strategian toteuttamisvauhtiin. Kasvuhakuisuuden sijasta varmistamme nyt, että Fortum pysyy hyvässä iskussa kriisin läpi.” (TJK Fortum 2008)

Neste asettaa esimerkissä (32) *vahvan taseensa* ja *riittävän kassavirtansa* avainrooliin lähivuosien suurien investointien onnistumiseksi. Korostamalla vahvaa taloutta yhtiön tarkoituksena on vakuuttaa sijoittajansa siitä, ettei suunnitteilla olevilla investoinneilla ole vaikutusta sen stabiiliin taloudelliseen asemaan. Esimerkistä (33) puolestaan ilmenee Fortumin tarve osoittaa itseluottamusta talouskriisin aikana. Yhtiö toteaa varmalla otteella, ettei talouskriisillä ole vaikutusta sen strategiaan, mutta kertoo silti välttävänsä kasvuhakuisuutta kriisiin

aikana. Tästä syntyvä mielikuva viittaa Fortumin strategiseen ymmärrykseen asioiden tilasta sekä kykyyn tehdä oikeita ratkaisuja talousnotkahdusten välttämiseksi.

Itsevarmuutta tähdennetään aineistossa myös luomalla katsaus tulevaisuuteen. Toimitusjohtajan katsauksessa on luontevaa käsitellä menneen lisäksi myös tulevaisuudennäkymiä (Skustad 2002: 71; Holmes ym. 2008: 34–35). Esimerkistä (34) ilmenee valtio-omistajan ote tulevaan.

- (34) Kuluneen vuoden tapahtumien perusteella voin vilpittömästi todeta, että valtion omistamisesta tehtiin yhteiskunnan aktiivisen uudistamisen väline hallitusohjelman vision mukaisesti. [...] Vuosi ei ollut helppo, yleinen taloustilanne loi haasteita niin yhtiöille kuin omistajillekin, mutta silti pystyimme luomaan polun ja ottamaan vahvoja askeleita sillä. Käännös parempaan on jo tapahtunut ja nyt meidän täytyy määrätietoisesti jatkaa samalla polulla eteenpäin. (MK Omistajaohjaus 2016)

Aluksi valtio-omistaja haluaa painottaa vilpittömästi, kuinka valtion omistajuutta on kehitetty hallitusohjelman vision mukaisesti. Esimerkissä ei konkreettisesti kuvailla valtion omistajaohjauksen tulevia toimia tai näkymiä, vaan pikemminkin osoitetaan, että yleinen etenemisen suunta on oikea. Ilmaisutapa ei myöskään ole konkreettinen, vaan metaforinen: valtio-omistaja viestii *luoneensa polun ja ottaneen sillä vahvoja askeleita*, mikä luo vahvan mielikuvan toiminnan sujuvuudesta. Kaiken kaikkiaan esimerkiksi voi päätellä valtio-omistajalla olevan itsevarmuutta ja luottamusta todeta julkisesti oma myönteinen käsitys tulevaisuudestaan.

4.2.7 Allekirjoitus

Ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen päättää allekirjoitussiirto, joka esiintyy säännöllisesti jokaisessa aineiston tekstissä. Skustadin (2002: 95) mukaan allekirjoitus on toimitusjohtajan katsauksessa hyvä käytäntö ja eräänlainen kirjoittamaton sääntö. Siirron viestinnällisenä tarkoituksena on sekä tähdentää tarkkaan sen esittäjän henkilöllisyys että implikoida esittäjän ottavan vastuun sanoistaan. On kuitenkin mahdollista ja jopa todennäköistä, ettei

katsausta ole suoraan kirjoittanut itse omistajaohjauksesta vastaava ministeri tai valtionyhtiön toimitusjohtaja, joskin on kuitenkin oletettavaa, että johtohenkilö on jossain vaiheessa osallistunut katsauksen toteutukseen (ks. Amernic ym. 2010). Allekirjoitussiirto toteutuu siirroista selkeästi eniten samanlaisena läpi aineiston, eikä sen kanssa esiinny samanaikaisesti toisia siirtoja. Allekirjoitukseen tarvittava kielellinen aines on niukkaa, ja tyypillisimmillään siirrosta ilmenee ainoastaan katsauksen esittäjän titteli ja nimi. Tittelin ja nimen ohella osassa katsauksista on visuaalisena elementtinä esittäjän käsin kirjoitettu ja tyyllitelty allekirjoitus.

- (35) Jyri Häkämies
Omistajaohjausministeri
toukokuu 2007 – toukokuu 2011 (MK Omistajaohjaus 2010)
- (36) Aurinkoisia kesäpäiviä toivottaen
Juha Sipilä
Pääministeri (MK Omistajaohjaus 2015)

Esimerkistä (35) ilmenee omistajaohjausministerin nimen ja tittelin lisäksi aika, jona hän on toiminut omistajaohjausministerinä. Tässä yhteydessä lukija voi hahmottaa yhtäältä sen, kuinka sama henkilö on ollut vastuussa omistajaohjauksesta jo pidemmän aikaa sekä toisaalta sen, että Häkämiehen neljän vuoden toimikausi omistajaohjausministerinä päättyy. Esimerkki (36) on aineiston ainoa allekirjoitussiirto, jossa on itse allekirjoitusta edeltävä johdattelu. Johdattelu poikkeaa ministerin katsauksen kielen koruttomasta tyylistä ja sävystä huomattavasti, ja *aurinkoisia kesäpäiviä toivottamalla* voidaankin vedota retorisen tehokkuuden avulla lukijan tunteisiin. Lisäarvoa allekirjoitukselle tuo myös se, ettei Sipilä identifioi itseään omistajaohjausministeriksi, vaan *pääministeriksi*, jonka vastuulla omistajaohjauspolitiikka vuonna 2015 on ollut.

- (37) Pekka Vauramo
Toimitusjohtaja
@pekkavau (TJK Finnair 2017)

Esimerkistä (37) on havaittavissa digitalisaation ja sosiaalisen median alati kasvava merkitys etenkin yksityisen sektorin organisaatioille. Allekirjoituksen päättävä *@pekkavau* on

Finnairin toimitusjohtajan sosiaalisessa mediassa käytössä oleva nimimerkki, jolla hänet löytää sosiaalisen median sovelluksista. Vastaava ilmiö esiintyy aineistossa myös Nesteen vuosikertomuksen 2017 toimitusjohtajan katsauksessa. Sosiaalisen median tileihin yhdistävän nimimerkin mainitseminen viestii toimitusjohtajan aktiivisuudesta ja läsnäolosta siinä ympäristössä, jossa nykyajan organisaatiot toimivat ja ovat esillä. Nimimerkin ilmestyminen katsauksen allekirjoitukseen edustaa hyvin aineiston ajallista vaihtelua digitalisaation näkökulmasta, sillä se ei ole allekirjoitussiirron elementtinä aineiston alkupään toimitusjohtajan katsauksissa.

4.3 Ministerin katsaukselle ominaiset siirrot

Ministerin katsauksesta nousee esiin kaksi tekstilajille ominaista siirtoa, valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen. Näiden kahden siirron esiintyvyys aineistossa raportoidaan Taulukossa 5.

Taulukko 5. Ministerin katsaukselle ominaisten siirtojen määrä aineistossa

Siirto	Määrällinen esiintyvyys ministerin katsauksessa
Valtio omistajana	8/10
Suomalaisuuden korostaminen	8/10

Siirtoina valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen esiintyvät aineistossa kokonaisvaltaisen säännöllisesti, joskin usein limittäin. Toisin sanoen valtio omistajana -siirroissa on piirteitä, jotka luonnehtivat myös suomalaisuuden korostamisen siirtoa ja päinvastoin. Aineiston usean käsittelykerran tuloksena kuitenkin tarkentui, että piirteistä erottuu kaksi viestinnällistä tarkoitusta ja siten kaksi erillistä siirtoa. Siinä missä valtio omistajana -siirroissa sävy on enimmäkseen faktapohjainen, suomalaisuuden korostamisen siirroissa vedotaan abstraktimmin lukijan tunteisiin. Osassa siirroista saattaa kuitenkin olla melko tasapuolisesti

piirteitä sekä valtion omistajuutta että suomalaisuuden korostamista käsittelevästä siirrosta, mutta sen luokitus on ratkaistu aina sen perusteella, mikä ensisijainen viestinnällinen tarkoitus siitä hahmottuu.

4.3.1 Valtio omistajana

Ministerin katsauksesta hahmottuva kokonaisvaltainen viestinnällinen tarkoitus on esitellä valtion omistajaohjauksen toimintaperiaatteita sekä oikeuttaa omistajapolitiittisia päätöksiä ja linjauksia. Valtio omistajana -siirrosta käydään läpi valtion omistajuutta tarkemmin. Siirryksessä avataan niitä toimintoja ja periaatteita, joiden varaan valtion omistajuus rakentuu sekä painotetaan omistajaohjauksen johdonmukaista ja pitkäjänteistä luonnetta. Esimerkeissä (38) ja (39) kiteytetään valtion omistajaohjauksen peruseriaatteita ja tehtäviä.

- (38) Valtion omistajapolitiikan ja omistajaohjauksen tavoitteet sekä toimintaperiaatteet ovat olleet johdonmukaisia ja samansisältöisiä 1990-luvun alusta lähtien. Valtio-omisteisten yritysten kasvua ja kehittymistä on tuettu mm. viemällä niitä pörssiin. Samalla eri yhteyksissä on vakuutettu valtio-omistajan noudattavan hyvän hallintotavan periaatteita. (MK Omistajaohjaus 2007)
- (39) Edellisvuosien taloushaasteet kansainvälisillä ja kotimaisilla markkinoilla ovat luoneet uudenlaisia odotuksia yhtiöille ja omistajille. Pelkkä talouden näkökulma on täydentymässä aineettomilla arvoilla. Myös siinä valtio-omistaja toimii avoimesti ja pitkäjänteisesti ja tukee yhtiöiden kehitystä omistajan keinoin. (MK Omistajaohjaus 2011)

Ensimmäisessä esimerkissä (38) valtio-omistaja painottaa omistajapolitiikan ja -ohjauksen olevan *johdonmukaista ja samansisältöistä* sekä kertoo noudattavansa *hyvää hallintotapaa*. Hyvän hallintotavan mukaisella toiminnalla viitataan toimivaan päätösvaltan ja valvonnan kokonaisuuteen organisaatioissa (Valtioneuvoston kanslia 2019d). Toisessa esimerkissä korostetaan valtio-omistajan *avoimuutta ja pitkäjänteisyyttä*. Yleisesti esimerkeistä heijastuu käsitys valtiosta vastuullisena yhtiöomistajana, jonka omistamisen periaatteet ovat vakiintuneita ja kestävätkä muutoksia ja haasteita. Käsitteestä muodostuu edelleen tietynlainen valtio-

omistajuuden mielikuva, joka halutaan välittää sekä valtionyhtiöille että omistajuusasioista kiinnostuneille.

- (40) Valtionomistuksen avulla voidaan lisätä investointeja ja tukea uuden yritystoiminnan kehittymistä nykyistä nopeammin. Valtion omistajuudesta voi olla erityistä hyötyä markkinoiden synnyn varhaisessa vaiheessa tai alan murroksessa, jossa tarvitaan uusien toimintatapojen kokeilua markkinoilla. Omistajana valtio voi olla myös vaikuttamassa sellaisten yhtiörakenteiden syntyyn, joilla on edellytykset menestyä ja kehittyä murrosten seurauksena syntyvässä uudenaikaisessa toimintaympäristössä, jota leimaa vahva verkottuneisuus ja globaali kilpailu. (MK Omistajaohjaus 2016)
- (41) Valtiolla on myös tulevaisuudessa merkittävä rooli suomalaisten työpaikkojen luomisessa ja teollisuuden laaja-alaistamisessa. Valtio voi parhaimmillaan olla uusien toimintojen ja tuotantoalojen mahdollistaja. Esimerkkeinä tästä ovat nyt käynnistymässä olevat teollisuuden tulevaisuuden kannalta merkittävän infrastruktuurihankkeet. (MK Omistajaohjaus 2013)

Esimerkeissä (40) ja (41) käsitellään valtion omistajaohjausta konkreettisten toimien kokonaisuutena. Valtio-omistajuuden hyötyjä eritellään esimerkissä (40). Havainnollistamalla valtion yhtiöomistuksen positiivisia syy-seuraussuhteita valtio-omistaja ei ainoastaan ilmaise toimintansa eri ulottuvuuksia, vaan myös osoittaa olevansa johdonmukainen omistaja, joka sitoutuu olemaan mukana valtionyhtiöiden kaikissa kehitysvaiheissa: valtion omistajuus tukee muun muassa *markkinoiden varhaisia vaiheita, alan murrosta, uusien yhtiörakenteiden syntyä ja globaalia kilpailua*. Käsitys valtiosta pitkäjänteisenä, jatkuvasti yhtiön kehityskaarta tukevana omistajana heijastuu myös esimerkistä (41), jossa painotetaan omistajuuden roolin olevan merkittävä myös *tulevaisuuden* työllisyydessä ja työllistymisolosuhteissa. Seuraavaa esimerkkiä (42) edeltää katsauksessa haastesiirto, jossa pohditaan ministerin roolin ristiriitaisuutta politiikan ja yritystoiminnan rajalla.

- (42) Niinpä suurten linjojen suhteen valtiolla tulee olla selkeä visio, miten se yhtiöitään ohjaa. Omistajalla on oikeus ja velvollisuus määritellä selvästi yhtiöille, mitä niiltä odotetaan. Valtiolla ja viime kädessä jokaisella kansalaisella valtionyhtiöiden omistajana on myös oikeus odottaa yhtiöiltä paljon. [...] (MK Omistajaohjaus 2014)

Esimerkissä (42) pyritään kiteyttämään valtion omistajaohjaus vuorovaikutteisena toimintana, jota kuitenkin viime kädessä määrittää valtio-omistajan *oikeus ja velvollisuus* kontrolloida yhtiöitä ja *odottaa* niiltä tiettyjä asioita. Esimerkissä annetaan arvoa myös kansalaisille, joihin viitataan *valtionyhtiöiden omistajina* siinä missä valtioonkin. Valtion yhtiöomistuksesta luodaan mielikuvaa koko Suomea ja suomen kansalaisia hyödyttävänä toimintojen kokonaisuutena, mikä kiteytyy vielä tarkemmin seuraavana käsiteltävässä suomalaisuutta korostavassa siirrossa.

4.3.2 Suomalaisuuden korostaminen

Valtio-omisteisten yhtiöiden arvoa kuvaillaan Suomessa ”poikkeuksellisen suureksi” (Valtioneuvoston kanslia 2016: 1). Valtion omistusta ja yhtiöitä kehystävä arvostuksen painotus nousee esiin ministerin katsauksesta suomalaisuutta korostavana siirtona. Viestinnällisesti siirron päämääränä on puhutella nimenomaan suomalaisia sekä rakentaa valtio-omistajan identiteettiä suomalaisuuden varaan. Valtion omistajuutta ja suomalaisten valtionyhtiöiden arvoa käsitellään ministerin katsauksessa sekä kollektiivisena kokonaisuutena yhteiskunnalle että yksilöllisesti kansalaiseen kohdistuvina hyödykkeinä. Esimerkit (43) ja (44) kuvaavat valtio-omistajuutta samaan tapaan kuin valtio omistajana-siirrossa, joskin kuvailu tuotetaan vahvassa kotimaisuutta korostavassa sävyssä.

- (43) Valtion yhtiöomistuksella oli viime vuonnakin iso yhteiskunnallinen ja taloudellinen merkitys. Valtion pörssiomistuksen markkina-arvo, mukaan luettuna Solidiumin salkussa olevat yhtiöt, muodosti noin 10 prosenttia Helsingin pörsin markkina-arvosta. Vahvan ankkuriomistajuuden voi arvioida edesauttaneen pääkonttoreiden pysymistä kotimaassa ja vahvistaneen kotimaisen pääomamarkkinan elinkelpoisuutta. (MK Omistajaohjaus 2011)
- (44) Useat valtion omistamat yritykset ovat toimialallaan dynaamisia edelläkävijä-yhtiöitä, eräät jopa maailmanlaajuisestikin tarkasteltuna. Vaikka monet yhtiöistä ovat liiketoiminnaltaan hyvin kansainvälisiä, niiden kotimaassa olevilla toimipisteillä on esimerkiksi alueellisesti tai alihankkijoiden kautta jatkuvasti huomattava merkitys maassamme. (MK Omistajaohjaus 2009)

Valtion omistuksen yhteiskunnallista ja taloudellista yhteismerkitystä arvioidaan esimerkissä (43). Ensiksi esimerkissä korostetaan valtion pörssiomistuksen markkina-arvon muodostaneen noin 10 prosenttia Helsingin pörssistä. Toiseksi korostetaan *vahvaa ankkuriomistajuutta*, jonka nähdään tukevan *yhtiöiden pääkonttoreiden pysymistä Suomessa* sekä *vahvistavan kotimaista pääomamarkkinaa*. Valtionyhtiöt esitetään Suomeen ankkuroituina, suomalaisia päämääriä vahvistavina omistajuuden välineinä. Esimerkissä (44) puolestaan annetaan painoarvoa myös valtionyhtiöiden kansainväliselle menestykselle, mutta sekin tehdään kotimaisuuden varjolla. Esimerkistä syntyvän mielikuvan mukaan valtionyhtiöt ovat valtiomistajan näkökulmasta ensisijaisesti Suomelle merkityksellisiä yhtiöitä. Päätelmä on luonnollinen, sillä valtion omistajaohjauksen intressinä on valvoa yhtiöitä kansallisella tasolla omistajapoliittisesti, ei yhtiökohtaiset asiat edellä. Valtionyhtiöt ovat valtio-omisteisuudestaan huolimatta itsenäisiä toimijoita, joiden kansainvälisyysasiat ovat kunkin yhtiön oman päätäntävällän varassa.

- (45) Taloudellisen kannattavuuden lisäksi valtionyhtiöiden tuleekin toimia vastuullisesti ja esimerkillisesti niin, että yhtiöiden toiminta edistää laajasti Suomen valtion ja kansalaisten etua. (MK Omistajaohjaus 2014)
- (46) Valtion omaisuus ei ole mitä tahansa sijoituspääomaa, vaan sen tarkoitus on palvella suomalaisia. Se on pääomaa, jolla on isänmaa. (MK Omistajaohjaus 2013)

Ylläolevissa esimerkkisiirroissa (45) ja (46) suomalaisuutta korostetaan luomalla yhteys valtion yhtiöomistuksen ja Suomen kansalaisten välille. Esimerkissä (45) luonnehditaan, kuinka valtionyhtiöiden *vastuullinen ja esimerkillinen toiminta* on samalla *Suomen valtion ja kansalaisten edun edistämistä*. Lukijan annetaan täten vähintään näennäisesti ymmärtää, että valtion yhtiöomistuksella on myönteistä vaikutusta koko valtion ohella tavallisten kansalaisten oloihin. Vaikka yhteyttä ei avata konkreettisesti, oman maan kansalaisiin vetoaminen on retorisesti tehokas tapa vakuuttaa suomalaiset omistajaohjauksen hyödyistä. Kansalaisten puhuttelu ilmenee tätäkin voimakkaammin esimerkistä (46), jossa siirto toteutuu osittain metaforan eli kielikuvan avulla. Valtion omaisuutta kuvataan *isänmaalliseksi pääomaksi*, jonka tarkoitus on *palvella suomalaisia*. Sana *isänmaa* on tunteisiin vetoava merkitys

suomalaisille, ja valtion omistajuuden rinnastaminen isänmaalliseksi pääomaksi vie pois fokusta yhtiöomistuksen taloudellisesta painotuksesta kohti valtio-omistajuuden aineetonta arvomaailmaa.

4.4 Toimitusjohtajan katsaukselle ominaiset siirrot

Aineistosta nousee esiin viisi siirtoa, jotka ovat ominaisia toimitusjohtajan katsauksen tekstilajille. Siirroille annetut nimet ovat toimialakohtaisuus, strategia ja strategisuus, kansainvälisyyden korostaminen sekä kiitokset ja tunnustukset. Siirtojen esiintyvyyttä toimitusjohtajan katsauksessa eritellään määrällisesti Taulukossa 6.

Taulukko 6. Toimitusjohtajan katsaukselle ominaisten siirtojen määrä aineistossa

Siirto	Määrällinen esiintyvyys toimitusjohtajan katsauksessa
Toimialakohtaisuus	10/12
Strategia ja strategisuus	12/12
Taloudellinen informaatio	9/12
Kansainvälisyyden korostaminen	8/12
Kiitokset ja tunnustukset	10/12

Määrällistä esiintyvyyttä tarkasteltaessa voidaan todeta, että kaikki viisi toimitusjohtajan katsaukselle tyypillistä siirtoa toistuvat säännönmukaisesti läpi aineiston, eikä yksikään niistä ole prototyyppisyyden rajamailla. Siirroista toimialakohtaisuus, strategia ja strategisuus sekä kansainvälisyyden korostaminen esiintyvät toisinaan päällekkäin, samoin kuin ne saattavat sijoittua limittäin myös aiemmin käsitellyn toimintasiirron kanssa. Nämä kolme siirtoa erottuvat kuitenkin aineistosta selkeästi omina yksiköinä, joilla on oma viestinnällinen tarkoituksensa.

4.4.1 Toimialakohtaisuus

Aineiston valtionyhtiöiden toiminnan paikantuminen spesifeille toimialoille näkyy omana siirtonaan toimitusjohtajan katsauksessa. Toimialakohtaisuuden siirrossa on samoja piirteitä kuin toimintasiirrossa, sillä organisaation toimialasta puhuttaessa on tyypillisesti kyse jostain organisaation avaintuotteesta tai olosuhteiden vaikutuksesta yhtiön toimintaan. Siirrossa huomio kuitenkin kiinnittyy ensisijaisesti organisaation toimialaan, jonka näkökulmasta valtionyhtiöt raportoivat myös omasta yksilöllisestä roolistaan kyseisessä toimintaympäristössä.

Toimialakohtaisuuden siirron viestinnällinen tarkoitus näyttäytyy tapana promotoida ja merkityksellistää valtionyhtiön toimialaa. Toisaalta kommentoidessaan toimialaansa ja toimintaympäristöään valtionyhtiöt myös asettavat oman liiketoimintansa osaksi laajempaa kontekstia, jolla voidaan tapauskohtaisesti selittää esimerkiksi yhtiön taloudellista menestystä tai muuta haasteellista seikkaa. Toimialakohtaisuutta lähestytään aineistossa usein valtionyhtiön avaintuotteen- tai palvelun kautta, kuten esimerkistä (47) havaitaan.

- (47) **Sähkö on elämäntyylimme perusta** ja sitä tarvitaan kaikkialla. Suomessa säätötarpeen odotetaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2030 mennessä. Tehotarpeen lisäksi kasvaa tarve tuotantokapasiteetille, jolla sähkön laatu ja sähköverkon toiminnan luotettavuus varmistetaan. Kulutuksen ja tarpeen kasvaessa päästöjä on leikattava ja ilmastonmuutosta hillittävä. (TJK Kemijoki 2017)

Esimerkistä (47) ilmenee Kemijoen avaintuotteen eli sähkön tärkeys. Yhtiö kuvaa sähköä monikkomuotoisesti *elämäntyylimme perustaksi*. Ilmaisulla ei puhutella sijoittajia tai muita sidosryhmiä, vaan aivan tavallisia ihmisiä, jotka asemistaan ja statuksistaan huolimatta ovat riippuvaisia sähköstä. Esimerkissä ei ole kyse siitä, että yhtiö tähtäisi ihmisten vakuuttamiseen tuotteestaan, vaan pikemminkin siitä, että se haluaa varmistaa sähköä pidettävän vähemmän itsestään selvänä hyödykkeenä. Tulkintaa tukevat maininnat sähkön säätötarpeen kaksinkertaistumisesta, tuotantokapasiteetin lisätarpeesta sekä toisaalta myös sähkön ympäristövaikutuksista, joiden kontrolloinnin yhtiö selvästi tiedostaa vastuukseen.

Toinen hallitseva valtionyhtiön tapa käsitellä toimialaansa toimitusjohtajan katsauksessa on tarkastella yleisesti toimialan tapahtumia ja niiden vaikutusta yhtiön yksilölliseen toimintaan. Esimerkissä (48) Vapo pohtii yhtiönsä suhdetta toimialalla kollektiivisesti vallitseviin olosuhteisiin ja vaatimuksiin, kun taas Finnair tarkastelee esimerkissä (49) tarkemmin toimialansa haasteellisuutta.

- (48) Toimintaympäristömme on voimakkaassa murroksessa. Ilmaston lämpeneminen ja sen mukanaan tuomat rajoitteet ei-uusiutuville polttoaineille, kaupunkistuminen ja kasvava lähiruuan tarve yhdessä elinympäristöjen saastumisen ja monia maita vaivaavan kuivuuden kanssa ovat megatrendejä, jotka luovat meille sekä uhkia että mahdollisuuksia. Myös digitalisaatio vauhdittaa muutosta. (TJK Vapo 2017)
- (49) **Toimialan haasteet koskettavat kaikkia.** Lentoliikenne on monimutkainen toimiala, jolla yllätykset voivat heilutella kysyntää ja yhtiöiden tuloksia rajustikin. Lentojen häiriöherkkyys on lisääntynyt. Nousukauden voimakas matkustajamäärän kasvu on ruuhkauttanut lentoasemat. Vuosituhannen alun vaikeudet toimialalla vähensivät investointeja lentoliikenteen infrastruktuuriin. Myös lentoyhtiöiden on ollut välttämätöntä tehostaa resurssiensa käyttöä, mikä on osaltaan laskenut lentojen täsmällisyyttä. (TJK Finnair 2007)

Vapon tapauksessa esimerkissä (48) yhtiön toimintaa suhteutetaan *toimintaympäristön voimakkaaseen murrokseen*. Puhumalla *megatrendeistä* yhtiö viestii olevansa tietoinen ilmiöistä ja teoista, joita siltä alansa yhtiönä muuttuvassa ympäristössä odotetaan. Yhtiö ei kuitenkaan esitä lupauksia tai tavoitteita, vaan ilmaisee realistisen suhtautumisensa käsittelemällä mainittuja megatrendejä sekä *uhkina että mahdollisuuksina*. Finnair myöntää esimerkissä (49) toimialallaan olevan tiettyjä haasteita, joilla voi olla merkittävä vaikutus lentoyhtiöiden kysyntään ja tuloksiin. Tällä tavalla Finnair ikään kuin puolustaa toimialaansa, mutta erittelee silti rehellisesti faktoja ja syy-seuraussuhteita, joiden kautta toimialan epävakaus on syntynyt. Toisaalta esimerkki edustaa hyvin tapaa johdatella fokusta pois päin itse yhtiöstä ja antaa vaikutelma siitä, että Finnairin mahdolliset yksilölliset haasteet asettuvat osaksi laajempaa yhteisten ongelmien joukkoa.

4.4.2 Strategia ja strategisuus

Strategian ja strategisuuden siirto nousee toimitusjohtajan katsauksesta kauttaaltaan esiin. Toimitusjohtajan katsaus on Holmesin ym. (2008: 34–35) mukaan hyvä väylä esitellä ja kerata organisaation strategiaa. Strategia, joka on yksi organisaatioviestinnän keskeisistä käsitteistä, määritellään niiksi tavoiksi ja keinoiksi, joilla organisaation tavoitteet ovat saavutettavissa ja toteutettavissa (Cornelissen 2017: 6). Strategialla ja toiminnan strategisuudella on näin ollen vahvasti suunnitelmallinen luonne. Valtionyhtiön toimitusjohtajan katsauksessa strategiasirroksi käsitetään sellaiset tekstin kohdat, joissa on kyse Cornelissenin määritelmän (ks. yllä) mukaisesta tavasta ilmaista tietyt toiminnot jonkin toiminnan kannalta keskeisiksi. Strategian ja strategisuuden siirron ja toimintasiirron välinen ero on siinä, että toimintasiirrosta toteutunut toiminta ikään kuin ainoastaan todetaan, kun taas strategian ja strategisuuden siirrossa käsitellään toiminnallisia asioita analyttisemmalla otteella. Siirron viestinnällisenä tarkoituksena on siis alleviivata sidosryhmille niitä tekoja ja toimia, joihin panostamalla valtionyhtiöt toteuttavat toiminnalleen tärkeiksi määritellyjä linjauksia ja tavoitteita.

Siirron nimeksi muotoutunut strategia ja strategisuus ilmentää siirtoa kahdella tavalla. Valtionyhtiöt sekä kertaavat sanatarkasti toimitusjohtajan katsauksessa strategiaansa että kuvailevat toimintansa strategisuutta ilman, että itse strategiaa julistetaan ääneen. Esimerkissä (50) on kyse varsinaisesta strategian kertaamisesta, kun taas esimerkistä (51) nähdään, mille toiminnoille valtionyhtiön strategia perustuu.

- (50) Nesteen strategia on selkeä. Haluamme kasvaa globaaleilla uusiutuvien tuotteiden markkinoilla ja olla Itämeren alueen johtava toimija. (TJK Neste 2017)
- (51) Strategiamme perustuu neljälle kulmakivelle, joilla on selkeä tärkeysjärjestys. Ensimmäinen ja tärkein kulmakivi on tuottavuuden ja toimialan rakenteiden kehittäminen. Toiseksi tärkein kulmakivi on tarjota kestäviä ratkaisuja kaupungeille. Kolmas ja neljäs kulmakivi tähtäävät pitkäaikaisen kilpailukyvyyn turvaamiseen tulevaisuuden energiajärjestelmässä kasvamalla aurinko- ja tuulivoimassa sekä luomalla uusia energialiiketoimintoja. (TJK Fortum 2017)

Strategiasiirron ilmeisin esiintymä aineistossa on esimerkki (50), jossa Neste julistaa strategiansa lyhyesti mutta tyhjentävästi. Esimerkin (51) tarkoituksena on eritellä tarkemmin niitä tekijöitä, jotka määrittävät Fortumin strategiaa. Luonnehtimalla tekijöitä tärkeysjärjestyksessä *kulmakiviksi* yhtiö luo varman ja laskelmoidun vaikutelman strategisesta toiminnastaan sekä samalla viestii näkemyksensä siitä, mihin asioihin on keskityttävä ennen muita. Esimerkissä (52) strategisuuksi syvennetään korostamalla yhtiön missiota ja visiota.

- (52) Strategiaprosessin aikana kiteytyivät myös Patrian missio *We give our customers confidence in all conditions* sekä visio *Patria - #1 partner for critical operations*. Ne ovat linjassa asiakaslupauksemme kanssa – *Kun kaiken on pakko toimia – When if is not an option*. [...] (TJK Patria 2017)

Mission ja vision käsitteet nähdään strategian tavoin organisaatioviestinnän avainkäsitteinä. Missiolla ilmaistaan yleisellä tasolla organisaation ensisijainen tarkoitus, joka ihanteellisesti aseteltuna vastaa tärkeimpien sidosryhmien arvoja ja odotuksia. Visio puolestaan määritellään organisaation tavoitteelliseksi tulevaisuuden näkymäksi, jonka se pyrkii saavuttamaan suuntaamalla toimintansa tarkoituksenmukaisesti kohti haluttua tilaa. (Cornelissen 2017: 8) Esimerkissä (52) Patria kertoo tarkentaneensa sekä missiotaan että visiotaan strategiaprosessin uudistamisen aikana. Sekä missio että visio julistetaan englanniksi, millä voi olla yhteys yhtiön tarpeeseen kansainvälistyä ja luoda itsestään kansainvälisempää mielikuvaa (ks. luku 4.4.4). Lopuksi käsitellään yhtiön asiakaslupaus, jota missio ja visio myötäilevät. Seuraavissa esimerkeissä valtionyhtiöt julistavat tavoitteitaan.

- (53) **Uudella visiolla pallonpuoliskon suosittumaksi.** Finnairissa lanseerattiin 2000-luvun alussa visio ”Pohjolan paras ja eturivin eurooppalainen”. Vision eteen on tehty valtava työ ja se on nyt saavutettu. On tavoitteiden nostamisen ja uusien visioiden aika. Vuonna 2017 haluamme olla pohjoisen pallonpuoliskon johtava mannertenvälinen lentoyhtiö sekä laatu- ja ympäristötietoisien asiakkaan valinta. Johtava on se, josta muut ottavat mittaa – ja mallia. (TJK Finnair 2007)
- (54) Puupolttoaine eri muodoissaan on Vapon tuotevalikoimassa entistä vahvemmassa roolissa. Vapon selkeänä tavoitteena on olla Itämeren alueen johtava puupolttoainetoimittaja jatkossakin. Tämän vuoksi puupolttoainetuotanto ja

jalostusketju ovat Vapon kehitystyön painopistealueena nyt ja jatkossa. (TJK Vapo 2010)

Organisaation tavoitteet nähdään tarkoin määritellyiksi, lyhyemmän aikavälin päämääräha-
kuisiksi linjauksiksi, joita toteutetaan strategisen työskentelyn avulla (Cornelissen 2017: 8).
Esimerkissä (50) Finnair kertoo nykytilansa kehittyneen aiemmin määritellyn vision mu-
kaiseksi ja täten julistaa tavoitteekseen olla *pohjoisen pallonpuoliskon johtava mannertenvä-
linen yhtiö sekä laatu- ja ympäristötietoisien asiakkaan valinta*. Tavoitteessa yhdistyvät sekä
liiketoiminnalliset ja ympäristövastuulliset tarkoitukset, joista jälkimmäiset saavat yhä suu-
rempaa merkitystä 2010-luvun yritystoiminnassa. Myös esimerkistä (51) ilmenee valtionyhtiön
tavoite sekä tavoitetta tukevat strategiset valinnat. Vapon tavoite on olla Itämeren alueen
johtava puupolttainetoimittaja *jatkossakin*, mikä viittaa siihen, että yhtiön tavoite ei ole
muuttunut, mutta sitä halutaan painottaa entistä lujemmin. Yhtiön *painopistealue puupolttai-
netuotannossa ja jalostusketjussa* nähdään mainitun tavoitteen strategisena perustana. Seu-
raavasta esimerkistä (52) kuitenkin voidaan päätellä, että Vapon strateginen työskentely on
muuttunut jossain määrin erilaiseksi vuonna 2017.

- (55) Koska toimintaympäristömme muuttuu, myös meidän täytyy muuttua. Tätä
varten analysoimme ensin perusteellisesti sitä, mihin maailma on menossa ja
miten sen muutos meihin vaikuttaa. Johtopäätökset näkyvät nyt strategias-
samme ja Vapon uudessa rakenteessa, jolla vauhditetaan ja varmistetaan stra-
tegian toteutumista. (TJK Vapo 2017)

Yhtiö kertoo esimerkissä (52) prosessista, jonka kautta yhtiö on päätenyt uuteen strategiaan
ja uutta strategiaa vastaavaan rakenteeseen. Vaikuttaa siltä, että Vapo on havainnut toimin-
taympäristönsä muutosten muovaavan toimialaa, ja ryhtynyt toimenpiteisiin muokatakseen
yhtiötään strategisesti toimivammaksi. Kiinnostavaa on, että yhtiö puhuu katsauksessa uu-
desta strategiastaan ja sitä koostavista komponenteista ainoastaan rivien välistä sen sijaan,
että strategia todettaisiin suoraviivaisesti ääneen. Esimerkistä syntyvän mielikuvan mukaan
Vapo haluaa viestittää sidosryhmilleen olevansa moderni ja muuntautumiskykyinen yhtiö,
joka reagoi ympäristöönsä ja osaa kohdistaa toimintaansa strategisesti olennaiseen suuntaan.

4.4.3 Taloudellinen informaatio

Valtionyhtiöt ovat yksityisten markkinoiden voittoa tavoittelevia organisaatioita, joille on olennaista, millaista taloudellista tulosta yhtiö tekee ja miten tulosta esitellään. Katsauskauden aikaista taloudellista suoriutumista käsitellään toimitusjohtajan katsauksessa säännöllisenä siirtona, joka on nimetty taloudelliseksi informaatioksi. Vaikka finanssidadan sisällyttäminen vuosikertomukseen onkin pakollista, organisaatio voi kuitenkin esitellä taloudellista informaatiota haluamaansa tyyliin sääntövapaan toimitusjohtajan katsauksen yhteydessä (Skulstad 2002: 78). Näin ollen taloudellisen informoinnin siirto voi toteuttaa toimitusjohtajan katsauksessa myös maineenhallinnallisia ja promotionaalisia viestintätarkoituksia, sillä asioiden esittäminen tietyllä tavalla on keino esitellä organisaatiota halutussa valossa.

Nickersonin ja de Grootin (2005: 333) mukaan taloudellisen informaation esittelemisen siirrossa organisaation suoriutuminen kuvataan yksityiskohtaisesti ja tarkasti. Yksityiskohtaisin ja suurin tapa tähän on tarkkojen lukujen ja numeraalisten arvojen paljastaminen, jota esimerkki (56) havainnollistaa. Selkeiden lukujen esittäminen on hyvin läpinäkyvää toimintaa eikä jätä sijoittajalle arvailun varaa yhtiön tuloksellisuuden suhteen.

- (56) Finnairilaisten erinomainen työ näkyi viime vuoden taloudellisessa kehityksessämme. Liikevaihtomme nousi lähes 11 prosenttia ja oli 2,6 miljardia euroa. Vertailukelpoinen tuloksemme yli kolminkertaistui 170 miljoonaan euroon, ja taseemme säilyi vahvana mittavista laivastoinvestoinneistamme huolimatta. Tuloksellinen työ näkyi myös osakemarkkinoiden luottamuksena suoritukseemme: osakekurssimme nousi 2018 prosenttia vuoden 2017 aikana, ja nousimme Nasdaq Helsingissä suurten yritysten luokkaan vuoden 2018 alussa. (TJK Finnair 2017)

Aineistossa esiintyy kuitenkin myös vähemmän tarkkoja variaatioita taloudellisen informaation siirrosta. Toisinaan taloudellista suoriutumista kuvaillaan sanallisesti ilman absoluuttisten lukujen erittelyä, kuten esimerkeissä (57) ja (58).

- (57) ”Kokonaistulos oli hyvä ja toiminnallisesti vuosi oli kaikkien aikojen paras, vaikka toimintaympäristö oli erittäin haastava. On kuitenkin todettava, että myös parantamisen varaa on. Monissa yksiköissä on kehityskohteita, joihin pitää tarttua erityisesti sisäisin toimenpitein.” (TJK Fortum 2008)
- (58) Vuosi 2010 oli taloudellisesti pettymys. Ennen kaikkea paikallispolttoaineiden tulos jäi tavoitteesta. Puupolttoaineiden kannattavuus ei saavuttanut sitä tasoa, jota tavoiteltiin. Vapo Timberin tulosparannus oli mittava ja kertoo siitä, että onnistuimme hyödyntämään markkinatilanteen muutoksen täysimääräisenä. Lämpö ja sähkö -liiketoiminta kehittyi oikeaan suuntaan ja tulos parani edellisestä vuodesta selvästi. Puutarha- ja ympäristöliiketoiminnassa tulokset vaihtelivat liiketoiminnoittain mutta kokonaisuus oli tavoitteiden mukainen. (TJK Vapo 2010)

Esimerkit (57) ja (58) ovat verrattain samankaltaisia, sillä niissä tarkastellaan yhtiön toteutunutta tulosta suurin sanoin. Fortumin kokonaistulosta kuvataan esimerkissä (57) *hyväksi* ja vuotta toiminnallisesti *kaikkien aikojen parhaaksi*. Hyviä tuloksia ei kuitenkaan korosteta tämän enempää, vaan sen sijaan yhtiö ilmaisee, missä sillä on kehitettävää. Näin ollen yhtiö vaikuttaa suhtautuvan tulokseensa lähinnä realistisesti, mikä osaltaan antaa stabiilin ja vastuullisen vaikutelman Fortumista yhtiönä. Vapon tapauksessa vuosi todetaan esimerkissä (58) *taloudelliseksi pettymykseksi*, mitä selitetään lyhyesti paikallis- ja puupolttoaineiden huonolla kannattavuudella. Kiinnostavaa esimerkissä on se, kuinka epäedullisten tulosten läpikäynnin jälkeen eritellään yhtiön sisäisten toimintojen tulossuunnitelmia. Menettelyn voi tulkita maineenhallinnalliseksi strategiaksi, jolla yhtiö johdattelee huomiota pois päin huonosta kokonaistuloksestaan ja kohdistaa sen sen sijaan yksittäisiin onnistumisiin. Maineenhallinnan tarve on esimerkissä ilmeistä, joskin luonnollista, sillä taloudellisella alisuoriutumisella voi olla vaikutusta sijoittajien käsityksiin yhtiöstä kannattavana sijoituskohteena.

4.4.4 Kansainvälisyyden korostaminen

Yhteiskunnan globalisoituminen vaikuttaa laajalti yrityksiin ja luo niille paineita kansainvälistymiseen. Siinä missä ministerin katsauksessa hallitsevana siirtona nousee esiin suomalaisuuden painottaminen, toimitusjohtajan katsauksessa korostetaan valtionyhtiöiden kansainvälisyyttä ja kansainvälistymisen prosesseja. Kansainvälisyyden esiin nouseminen

toimitusjohtajan katsauksesta on loogista, sillä suuri osa valtionyhtiöistä on tänä päivänä globaalien kilpailukykyyn yhtiöitä, joiden toiminta sijoittuu kansainväliseen ympäristöön (Junka 2010: 5).

Toimitusjohtajan katsauksen kansainvälisyyttä korostavat siirrot esitetään joko toiminnan osoittamisen tai legitimoimisen eli perustelemisen sävyssä. Kansainvälisyydestä kuitenkin muotoutuu oma siirtonsa, sillä kansainvälisen toiminnan korostamisesta ilmenee eri pääasiallinen viestinnällinen tarkoitus kuin toiminta- ja legitimaatiosirroista. Tarkalleen ottaen viestinnällisen tarkoituksen analysointi osoittaa, että kansainvälisyyden korostamisen siirto on valtionyhtiöiden tapa promotoida itseään ja toimintaansa myös Suomen ulkopuolelle ulottuvassa kontekstissa sekä rakentaa identiteettiään globaalina toimijana. Esimerkeistä (59) ja (60) on nähtävissä saman valtionyhtiön näkemys kansainvälisestä asemastaan vuosina 2007 ja 2017.

- (59) Olemme lähteneet rohkeasti maailmalle. Markkinoille, joille kysyntä kotimarkkinoiltamme Suomesta ei yksin riitä, mutta joiden hoitamiseen meillä on erinomaiset edellytykset maantieteen puolesta. Lyhin matka Euroopasta Aasian kulkee useimmiten Suomen yli. Siksi Helsinkiin on luontevaa rakentaa paikkaa, josta matkustajat jakautuvat suorinta reittiä haluamaansa kohteeseen. Suurin reitti kuormittaa myös ympäristöä vähiten. (TJK Finnair 2007)
- (60) [...] Kasvoimme Aasian liikenteessä kilpailijoitamme nopeammin sekä matkustajamäärillä että kapasiteetin kasvulla mitattuna ja markkinaosuutemme nousi. Euroopan-liikenteessä ja Pohjois-Amerikan reiteillä kilpailu jatkui kiireenä. Avasimme viisi uutta kaukoreittiä vuonna 2017 ja lisäsimme lentovuoroja useisiin Aasian ja Euroopan kohteisiin. Suomeen kohdistuva turismi on ollut vahvassa kasvussa, ja siksi lisäsimme lentoja runsaasti Lappiin. Lappi on kiinalaisten asiakkaidemme eurooppalainen ykköskohde talvella 2018 aivan kuten vuotta aiemmin. (TJK Finnair 2017)

Esimerkkiparin tarkoituksena on havainnollistaa Finnairin selkeää ja johdonmukaista fokusta kansainväliseen kasvuun. Taustatietona on olennaista mainita, että yhtiö julistaa vuoden 2007 ministerin katsauksessa strategiseksi tavoitteekseen olla vuonna 2017 ”pohjoisen pallonpuoliskon johtava mannertenvälinen lentoyhtiö” (ks. esimerkki 53). Esimerkistä (59) on nähtävissä, kuinka Finnair on melko alussa kansainvälisessä profiloitumisessaan. Yhtiö on

oletettavasti vasta hiljattain alkanut panostamaan entistä laajempaan kansainvälistymiseen havaittuaan avaintekijäksi Suomen ihanteellisen sijainnin muun Euroopan ja Aasian välillä. Verrattaessa luvun 4.4.2 esimerkkiä (53) vuoden 2017 esimerkkiin (59) on selvää, että Finnair on saavuttanut vähintäänkin tiettyjä ulottuvuuksia vuonna 2007 asettamastaan tavoitteesta: yhtiön Aasian lentoliikenne on kasvanut kokonaisvaltaisesti, uusia reittejä on avattu, lentovuoroja on lisätty sekä kotimaahan kohdistuvaan runsaaseen turismiin reagoitu. Siinä missä esimerkistä (59) välittyy mielikuva orastavasti globaalista yhtiöstä, esimerkin (60) yhtiö on kehittynyt 10 vuoden aikana luotetuksi ja tunnetuksi kansainväliseksi menestyjäksi. Seuraavissa esimerkeissä yhtiöt sekä esittelevät että puolustelevat kansainvälistä asemaansa.

- (61) Puolustusmateriaalien kehittäminen ja valmistaminen ovat normaalia ja yleisesti hyväksyttyä toimintaa, ja sotilaallinen huoltovarmuus edellyttää myös kotimaista osaamista. Puolustusteollisuuden ja osaamisen ylläpitäminen ei voi perustua vain kotimaisen asiakkaan tarpeisiin ja määriin. Tämän vuoksi Patria on toiminut kansainvälisillä vientimarkkinoilla jo vuosikymmenien ajan. Yksi vientikohdemaista on mediassakin esillä ollut Arabiemiraatit, jonne Patria on viimeksi vuonna 2016 toimittanut Patria AMV-ajoneuvoja. Tällä hetkellä Patrialla ei ole vireillä uusiin hankintaprojekteihin liittyviä vientilupahakemuksia ko. maahan. (TJK Patria 2017)
- (62) Suomi on yksinään niin pieni markkina-alue, ettei kasvua voi laskea pelkästään sen varaan. Toisaalta tekemisemme täytyy kansainvälistyä, jotta pystymme toimimaan sujuvasti Suomessa, Ruotsissa ja Virossa. Meillä pitää olla myös valmiutta löytää parhaat mahdolliset yhteistyökumppanit eivätkä ne läheskään aina löydy Suomesta. (TJK Vapo 2017)

Kummassakin esimerkissä (61) ja (62) on sävyjä legitimoinnista eli toiminnan oikeuttamisesta. Esimerkissä (61) Patria puolustaa kansainvälistä toimintaansa sanomalla, ettei puolustusteollisuuden ja osaamisen ylläpito voi perustua ainoastaan kotimaisen asiakkaan tarpeisiin ja määriin. Lausunnosta syntyy mielikuva, että yhtiö näkee toimintansa jollain lailla välttämättömäksi myös ulkomailla, mutta kokee myös jostain syystä velvollisuudekseen puolustaa asiaa. Ristiriitaa avaa selvennys yhtiön vientiprosesseista Arabiemiraatteihin: yhtiö ei myönnä suoraan saaneensa maahan kohdistuvista kaupoista kritiikkiä, vaan puhuu niistä *mediassakin esillä olleena* asiana. Patria haluaa ikään kuin vakuuttaa jatkavansa kansainvälistä liiketoimintaansa sillä erolla, ettei se enää toimita puolustustarvikkeita Arabiemiraatteihin.

Esimerkissä (62) Vapo niin ikään puolustaa kansainvälisen liiketoimintaansa, mutta tekee sen neutraalimmin. Peruste Suomesta liian pienenä markkina-alueena on varsin luonnollinen, kuin myös sopivien yhteistyökumppaneiden löytyminen. Esimerkistä päällimmäisenä syntävä vaikutelma on, ettei Vapo kenties ole saavuttanut toiminnassaan sitä kansainvälisyyden tasoa, jolla se haluaisi vuonna 2017 olla.

4.4.5 Kiitokset ja tunnustukset

Toimitusjohtajan katsauksessa on ominaista kiittää valtionyhtiöiden sidosryhmiä ja antaa niille tunnustusta. Kiitosten ja tunnustusten siirto on yksi aineiston prototyypisimmistä sekä esiintyvyydeltään että sijainniltaan: se esiintyy kahdestatoista toimitusjohtajan katsauksessa kymmenessä, joista kahdeksassa on katsauksen varsinaisen tekstin päättävä siirto ennen al-lekirjoitussiirtoa. Siirto korostaa erityisen hyvin tekstilajin käyttäjäkunnan eli diskurssiyhteisön merkitystä, sillä siinä identifioidaan eri tahoja eli diskurssiyhteisön jäseniä, joille kat-saus on suunnattu ja jotka sitä käyttävät (ks. Swales 1990).

Siirtoon sisältyy vahvasti retorinen viestinnällinen tarkoitus, jolla vedotaan tunteiden herät-tämisen kautta yhtiöiden ja niiden sidosryhmien väliseen luottamukseen. Kiittämällä sijoit-tajia, asiakkaita ja henkilöstöä yhtiöt ilmaisevat arvostusta sidosryhmiensä sitoutumista koh-taan sekä edelleen sitouttavat sidosryhmiä yhtiöön. Kiteytettynä siirron viestinnällinen tar-koitus on vahvistaa organisaation ja sen sidosryhmien välistä luottamusta (ks. myös Skulstad 2002).

(63) Kiitän teitä kaikkia luottamuksestanne Neste Oiliin. (TJK Neste 2007)

Esimerkki (63) on vähäeleinen, joskin ominaisen viestinnällisen tarkoituksen hyvin kiteyt-tävä siirron ilmentymä. Toimitusjohtajan äänellä kiitetään abstraktisti *kaikkia* luottamuksesta Neste Oiliin sen sijaan, että jokainen kiitoksen ansaitseva sidosryhmätaho identifioitaisiin erikseen. Tapa kiittää ja antaa tunnustusta on aineistossa kuitenkin pääosin yksityiskohtai-sempi, kuten esimerkeistä (64) ja (65) havaitaan.

- (64) Toimintavuonna hallintoneuvostosta jäivät pois ministeri Merja Kyllönen ja vuorineuvos Jere Lahti. Esitän heille lämpimät kiitokset yhtiön hyväksi tehdystä työstä. Yhtiön henkilökunnalle esitän parhaimmat kiitokset onnistuneesta vuodesta ja samalla kiitän yhteistyökumppaneitamme saamastamme arvokkaasta tuesta. (TJK Kemijoki 2011)
- (65) Haluan kiittää kaikkia Vapon asiakkaita pitkäaikaisesta yhteistyöstä ja erityinen kiitos menee Vapon urakoitsijoille. Sekä tuotannossa että kuljetuksessa he ovat myös tulevaisuuden voimavara, johon voi luottaa. Vapolaisille työtovereille kiitos hyvästä ja avoimesta yhteistyöstä. Onnistuminen on tahtolaji ja se vaatii asennetta, jota teistä löytyy. (TJK Vapo 2010)

Esimerkissä (64) kiitetään aluksi Kemijoen hallintoneuvostosta pois jääneitä jäseniä. Mahdollisten hallitusmuutosten läpikäynti on havaittu joissain toimitusjohtajan katsauksen siirtoanalyseissa tekstilajin prototyypiksi siirroksi (ks. esim. Skulstad 2002), mutta tämän tutkimuksen aineistossa hallitusmuutoksia käsiteltiin ainoastaan Kemijoen vuoden 2011 toimitusjohtajan katsauksessa, josta esimerkki (64) on poimittu. Esimerkissä kiitoksen saavat myös yhtiön henkilökunta sekä yhteistyökumppanit. Henkilöstöä ja yhteistyökumppaneita kiittää myös Vapo esimerkissä (65), joskin tässä siirtovariantissa painotus on ennen kaikkea juuri henkilöstössä. Yhtiön pääasiallinen keskittyminen henkilöstön huomioimiseen ei paitsi paljasta arvostusta työtovereita ja urakoitsijoita kohtaan, vaan myös edistää positiivisen työnantajamielikuvan syntymistä. Yleisesti ottaen kiitosten ja tunnustusten siirrosta havaitaan juuri diskurssiyhteisön laajuus: tärkeää ei ole huomioida vain rahallisesti yhtiöön sitoutuneita tahoja, kuten sijoittajia ja asiakkaita, vaan ilmaista arvostusta myös toisinlaisin suhtein yhtiöön kytkeytyneitä sidosryhmiä kohtaan.

4.5 Siirtojen suhteutuminen promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan

Tässä tutkimuksessa on todettu, että tekstilajitutkimuksen näkökulmasta toimitusjohtajan katsaus nähdään sekä tiedottavana että promotionaalisena eli esittelevänä ja mainostavana genrenä (ks. Bhatia 2004), jolla on kokonaisvaltaisesti kattavan sijoittajaviestinnän kannalta olennainen rooli myös maineen ja mielikuvien hallinnassa (ks. Clatworthy & Jones 2006).

Siirtoanalyysin päätteeksi tässä luvussa pohditaan, miten aineiston analyysissa esiin hahmutuneet siirrot suhteutuvat promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan tarkoituksiin ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa. Luvun tarkoituksena on lopuksi osoittaa, mitkä siirrot erityisesti näyttäytyvät olennaisina promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan näkökulmasta.

Yleisellä tasolla vaikutelma promotionaalisuudesta ja mielikuvien hallinnasta toteutuu voimakkaampana toimitusjohtajan katsauksessa. Havainto on sinänsä looginen, sillä aiheesta aiemmin tehdyn tutkimuksen mukaan toimitusjohtajan katsaus on retorisesti merkittävä dokumentti, joka tähtää vaikuttamiseen ja suostuttelevuuteen (ks. Skulstad 2002). Ministerin katsausta eikä julkisen sektorin johdon katsauksia ylipäätään ole aiemmin tutkittu, ja näin ollen tietoa ministerin katsauksen mahdollisesta promotionaalisuudesta ja mielikuvien hallinnan tarkoituksesta ei ole. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että ministerin katsauksen siirrot ovat enemmän linjassa tiedottamisen ja faktapohjaisen kerronnan kuin promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan kanssa. Asiaan vaikuttanee se, että ministerin katsauksessa ei suoranaisesti lähestytä sijoittajia, joiden käsityksiin tulisi vaikuttaa tai mielikuvia muokata. Toisaalta vaikuttavana tekijänä nähdään myös se, että ministerin katsaus on julkisen sektorin viestinnän tuote. Julkisen sektorin toimijat ovat viranomaisia ja toteuttavat siten vahvasti säädeltyjä ja institutionaalisia tehtäviä, eikä kilpailun ja erottautumisen paine ole yhtä suuri kuin yksityisen sektorin organisaatioilla.

Yleisestä lopputuloksesta huolimatta myös ministerin katsauksen muutamassa siirrosta oli huomattavammin piirteitä promotionaalisuudesta ja mielikuvien hallinnasta kuin toisissa. Keskeiseksi suhteutumista tarkasteltaessa nousivat katsauksen kaksi yksilöllisesti tyypillistä siirtoa, valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen, joissa valtio-omistaja promotoi toimintaansa esittelemällä valtion yhtiöomistuksen periaatteita, tavoitteita ja hyötyjä sekä painotti yhtiöomistuksen merkittävyyttä erityisesti suhteessa suomalaisuuteen ja Suomen kansalaisiin. Promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinta kulminoitui siirroissa siihen, kuinka suomalaisten tulisi ymmärtää ja hyväksyä yhtiöomistuksen tärkeys osana

yhteiskuntaa. Katsaustyypeille yhteisistä siirroista erityisesti mielikuvan hallintaa edusti legitimoitisiirto, jossa valtio-omistaja käsitteli muun muassa yhtiöomistuksen julkisen ja yksityisen luonteen välistä rajapintaa sekä perusteli ja puolusteli omistajaohjauspoliittisia päätöksiä tavoitteenaan vaikuttaa myönteisesti ihmisten käsityksiin omistajaohjauksesta.

Valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsauksen tapauksessa tietynlainen promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan aspekti oli läsnä kaikissa siirroissa. Toimitusjohtajan katsauksen kieli oli yleisesti värikkäämpää kuin ministerin katsauksessa, mikä osaltaan vaikuttaa kauttaaltaan siirtojen promotionaaliseen ja vaikuttavaan tyyliin. Ylipäätään merkittävänä siirtona aineistosta esiin noussut vastuullisuus oli myös promotionaalisuuden ja mielikuvien hallinnan näkökulmasta kriittinen osa toimitusjohtajan katsauksen prototyypistä rakennetta. Siirrosta ilmeni valtionyhtiöiden tietoisuus niihin kohdistuvista vastuullisuuden paineista, joita yhtiöt ikään kuin purkivat raportoimalla sekä vakavasta suhtautumisestaan vastuullisuuteen että vastuullisuuden toimistaan. Promotoivaa ja mielikuvia hallitsevaa tyyliä edustivat myös laajemmat siirrot, kuten yhtiöiden toimia ja tekoja katsauskauden aikana kertaava toimintasiirto. Siinä missä toimintasiirto ministerin katsauksessa oli sävyiltään tasaisen toteava, toimitusjohtajan katsauksessa sillä oli paikoitellen hyvinkin vahva promotionaalinen sävy. Vahvasti prototyypisenä siirtona näyttäytynyt kiitosten ja tunnustusten siirto ilmensi myös tehokkaasti toimitusjohtajan katsauksen promotionaalista ja mielikuvien hallintaan tähtäävää luonnetta, sillä siinä ikään kuin myönnettiin sijoittajien ja muiden sidosryhmien arvo, jonka kautta puolestaan tehostuu ajatus siitä, että yhtiön olisi hyvin vaikea menestyä ilman sille lojaaleita kumppaneita.

4.6 Yhteenveto

Tässä luvussa esitetään yhteenveto analyysistä ja sen tuloksista. Analyysissä esiteltiin aluksi ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen prototyypiset rakenteet (ks. kuvio 2). Prototyypisen järjestäytyneisyyden rakenteita muodostaessa kiinnostavaksi tulokseksi paljastui se,

että siirtojen esiintymisjärjestyksessä oli varsinkin katsausten keskivaiheiden osalta suurta vaihtelua aineistossa. Tämän vuoksi rakenneprototyypit päätettiin johtaa niin, että siirrot jaoteltiin sen perusteella, esiintyvätkö ne katsauksen alussa, keskivaiheilla vai lopussa. Rakenneprototyypit eivät siis ilmaise siirtojen tarkkaa järjestäytymistä, vaan niiden suurpiirteisistä sijoittumista katsauksessa. Joko alku-, keski- tai loppuosaan sijoittuminen tarkoittaa käytännössä siis sitä, että tietty siirto voi omassa lohkossaan esiintyä missä kohdassa ja järjestyksessä tahansa.

Rakenneprototyyppien esittämisen jälkeen käytiin läpi prototyyppisiksi muodostuneet retoriset siirrot. Siirtoanalyysi osoitti ministerin katsauksen koostuvan yhteensä yhdeksästä siirrosta. Toimitusjohtajan katsauksen tapauksessa siirtoja oli yhteensä 12. Ensiksi käsiteltiin kummallekin rakenneprototyypille yhteiset siirrot eli toisin sanoen ne siirrot, jotka esiintyvät sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksessa. Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksen prototyyppiseen rakenteeseen kuului yhteensä seitsemän yhteistä siirtoa, jotka olivat katsauskauden tiivistys, toiminta, legitimointi, vastuullisuus, haasteet, itsevarmuuden ilmaisu sekä allekirjoitus. Yhteisten siirtojen jälkeen tarkasteltiin katsauksille yksilöllisesti ominaisia siirtoja. Ministerin katsauksessa yksilöllisesti ominaisia siirtoja oli kaksi, valtio omistajana sekä suomalaisuuden korostaminen. Yksinomaan toimitusjohtajan katsauksesta esiin nousi viisi siirtoa, nimittäin toimialakohtaisuus, strategia ja strategisuus, taloudellinen informaatio, kansainvälisyys sekä kiitokset ja tunnustukset.

Yleisenä määrällisen vertailun huomiona voidaan todeta, että vain toimitusjohtajan katsaukselle ominaisia siirtoja oli enemmän kuin ministerin katsauksessa. Määrällistä eroa selittänee osaltaan se, että valtionyhtiöiden toiminta paikantuu spesifiin mutta laajaan toimintaympäristöön, jossa keskeisiä ovat niin taloudelliset, yhteiskunnalliset kuin sosiaalisetkin tekijät sekä suhteet. Nämä seikat ilmenevät toimitusjohtajan katsauksessa erilaisina viestintätarpeina ja -toimintoina, jotka tässä tutkimuksessa muuntuivat erilaisiksi viestinnällisiksi tarkoituksiksi ja edelleen retorisiksi siirroiksi. Teknisesti eroa voi myös selittää ministerin ja

toimitusjohtajan katsauksen epäsuhtaiset pituudet: aineiston toimitusjohtajan katsaukset olivat sanamäärältään pidempiä kuin ministerin katsaukset (ks. liitteet 1 ja 2).

Yksi analyysin tulos oli myös se, että harva aineistossa esiintyneistä siirroista oli täysin itsenäinen ja niin sanotusti puhdas. Sekä ministerin että toimitusjohtajan katsauksen siirroille oli ominaista toisiinsa sekoittuminen ja limittäin ilmeneminen, joskin toimitusjohtajan katsauksessa sekoittuneiden hybridisten siirtojen esiintyminen oli vielä selkeämpää kuin ministerin katsauksessa. Sekoittumisesta ja limittäisyydestä ministerin katsauksessa voidaan sanoa esimerkkinä katsaukselle yksilöllisesti ominaisten siirtojen, valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen, limittäisyys aineistossa. Toimitusjohtajan katsauksessa limittäin toteutuvat usein toiminnan, toimialakohtaisuuden sekä strategian ja strategisuuden siirto. Kumpaa-kin katsaustyyppiä koskeva keskeinen hybridisoitumisen havainto oli, että niin vastuullisuuden ja legitimoinnin kuin toiminnan ja legitimoinnin siirrot olivat aineistossa usein päällekkäisiä. Loogista herkästi sekoittuvien ja limittäin esiintyvien siirtojen suhteen on se, että ne ovat juuri niitä siirtoja, jotka tyypillisesti sijoittuvat ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen runsasta vaihtelua sisältävälle keskivaiheelle. Vastaavasti loogista on niin ikään se, että puhtaiksi ja itsenäisiksi siirroiksi laskettavat katsauskauden tiivistys, kiitokset ja tunnustukset sekä allekirjoitus esiintyvät katsausten alussa ja lopussa, jossa vaihtelun aste on vähäisempi.

Analyysin loppuksi tarkasteltiin, miten ministerin ja toimitusjohtajan katsauksissa esiintyneet siirrot suhteutuvat promotionaaliseen ja mielikuvia hallitsevaan tyyliin. Lopputulema oli, että ministerin katsauksessa siirrot suhteutuivat paremmin katsauksen tiedottavaan tarkoitukseen kuin promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan. Toimitusjohtajan katsauksesta puolestaan havaittiin, kuinka siirrot kulkivat rinnakkain retorisesti tehokkaan ja vaikuttavan tyylin kanssa, eli suhteutuminen promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan oli selkeää.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millainen on valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsaus verrattuna kaupallisesti toimivan valtionyhtiön toimitusjohtajan katsaukseen. Tarkasteltavana oli kahden eri toimintasektorin kaksi tekstiä, joille on yhteistä sama institutionaalinen konteksti. Aineistona käytettiin valtion omistajaohjausosaston vuosikertomuksen ministerin katsauksia vuosilta 2006–2017 sekä kuuden suomalaisen valtionyhtiön vuosikertomusten toimitusjohtajan katsauksia, joiden ajallista sijoittumista vuosien 2007 ja 2017 määritti ohjattu otanta. Tutkimuksen tavoitetta lähestyttiin menetelmällisesti genreanalyysiin pohjautuvan siirtoanalyysin avulla, jonka kautta saatiin selville, millaisista retorisisista siirroista ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset rakentuvat.

Tutkimuksen tavoite jakaantui kolmeen tutkimuskysymykseen. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitettiin, mitä keskenään yhteisiä retorisia siirtoja ministerin ja toimitusjohtajan katsauksessa on. Toisella tutkimuskysymyksellä puolestaan tarkasteltiin, mitä juuri niille ominaisia retorisia siirtoja ministerin ja toimitusjohtajan katsauksissa esiintyy. Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä laadittiin suhteessa tutkimuksen tavoitteeseen sisältyvään oletukseen. Lähtöoletuksena tutkimukselle oli, ministerin katsaus tutkimattomana tekstilajina eroaa jossain määrin toimitusjohtajan katsauksesta, joka on laajasti tunnettu ja vakiintunut sijoittajaviestinnän genre. Lopuksi kolmannen tutkimuskysymyksen mukaisesti pohdittiin katsauksista esiin nousseiden siirtojen suhteutumista promotionaalisuuteen ja mielikuvien hallintaan, jotka nähdään tiedottamisen ohella toimitusjohtajan katsauksen tärkeiksi viestinnällisiksi tarkoituksiksi.

Tutkimuksen aiheesta tekee kiinnostavan sen kulminoituminen julkisen ja yksityisen sektorin väliseen rajapintaan, jossa ministerin ja toimitusjohtajan katsaus ikään kuin kytkeytyvät yhteen, mutta samalla pysyvät hallitusti omassa toimintasektorissaan. Siinä missä ministerin katsaus valtion omistajaohjausosaston viestintätuotteena otti paljonkin kantaa valtion julkisen yhtiöomistuksen ja yhtiöiden yksityisen toiminnan yhdistämisen haasteisiin,

toimitusjohtajan katsauksessa yhtiöiden toimia ja aikeita käsiteltiin ainoastaan itse yhtiöiden näkökulmasta. Valtionyhtiöt eivät joko tiedostetusti tai tiedostamattomasti korostaneet itseään toimitusjohtajan katsauksessa yhtiöiksi, joissa valtio on yhtenä omistajana ja siten suurena vaikuttajana. Syntyvän vaikutelman mukaan tutkimuksen suomalaiset valtionyhtiöt haluavat valtio-omisteisuudestaan huolimatta painottaa omia identiteettejään yksityisten markkinoiden toimijoina, eikä julkisen sektorin kytkeytymisellä niiden toimintaan ole samanlaista viestinnällistä vaikutusta kuin yksityisen sektorin linkittymisessä valtion omistajaohjaukseen. Toisaalta ministerin katsauksesta välittyi tietynlainen tarve arvottaa suomalaista omistajuutta ja omistajaohjausta julkisen hallinnon alaisena toimena, jolle poliittinen luonne on ominainen, ellei jopa perusteltu piirre.

Kahden eri sektorin välinen jännitteisyys on mielenkiintoista myös genretutkimuksen lähtökohdista katsottuna. Tutkimuksen lähtöasetelmassa oli kiinnostavaa se, että ministerin katsausta ei ole aiemmin tutkittu, mikä tekee siitä tekstilajitutkimuksen näkökulmasta tuntemattoman. Vaikka ministerin katsaus käsitettiin samanlaisen institutionaalisen kontekstin ja näennäisen samankaltaisuuden vuoksi valtion omistajaohjausosaston vastaavana käytäntönä valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsaukselle, se nähtiin lähtökohtaisesti eri tekstilajina. Ministerin katsauksessa keskiössä on toimitusjohtajan katsauksen tapaan niin ikään johdon henkilö, jonka äänen kautta katsauksen sisältö välitetään kuuluville, mutta ministerin auktoriteettinen asema on viranomaiselimen edustajana hyvin erilainen. Ministeri on julkista valtaa työssään hyödyntävä poliitikko, kun taas toimitusjohtajan rooli ja sen mukainen käyttäytyminen perustuvat liiketoiminnalliseen ajatteluun. Genretutkimuksen näkökulmasta voidaan todeta, että jo pelkästään ministerin asema julkisen sektorin toimintojen toteuttajana aiheuttaa selvän eron ministerin ja toimitusjohtajan katsausten diskurssiyhteisöjen eli katsausten käyttäjien välille. Lisäksi toimitusjohtajan katsauksen tapauksessa on selkeämpää, kenelle katsaus on todella kirjoitettu, mikä vaikuttaa ministerin katsauksen diskurssiyhteisön epätarkkuuteen. Vuosikertomus, mukaan lukien toimitusjohtajan katsaus, on suunnattu ensisijaisesti sijoittajille (ks. Ditlevsen 2012), kun taas valtion omistajaohjausosaston

vuosikertomuksen sekä ministerin katsauksen tapauksessa on epäselvää, mikä tai mitkä tahot ovat viestinnän tärkeimpiä vastaanottajia.

Ministerin katsauksen erilaisuutta tekstilajina vahvistaa tutkimuksessa toteutettu siirtoanalyysi, jota lähdettiin toteuttamaan etsimällä katsauksista yhtäältä keskinäisiä samankaltaisuuksia, ja toisaalta tutkimuksen oletuksen mukaisesti eroavaisuuksia. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitettiin, mitä keskenään yhteisiä siirtoja ministerin ja toimitusjohtajan katsauksella on. Aineiston analyysistä nousi esiin seitsemän yhteistä siirtoa, jotka olivat katsauskauden tiivistys, toiminta, legitimointi, vastuullisuus, haasteet, itsevarmuuden ilmaisu sekä allekirjoitus. Toisen tutkimuskysymyksen kautta katsauksia lähdettiin tarkastelemaan nimenomaan tutkimukselle annetun oletuksen mukaisesti eli selvittämällä, mitä siirtoja ministerin tai toimitusjohtajan katsauksessa yksilöllisesti esiintyy. Ministerin katsauksen tapauksessa tuloksena löytyi kaksi juuri sille ominaista siirtoa, valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen. Toimitusjohtajan katsauksessa esiintyivät yksinomaaisesti viisi siirtoa, nimeltään strategia ja strategisuus, toimialakohtaisuus, taloudellinen informaatio, kansainvälisyys sekä kiitokset ja tunnustukset. Esiin nousseista siirroista muodostettiin katsauksen prototyyppiset rakenteet, joita arvioimalla saatiin käsitys siitä, missä määrin ministerin ja toimitusjohtajan katsaukset olivat erilaisia ja toisaalta myös samanlaisia.

Tässä kohtaa voidaan todeta, että yhtäläisyyksien etsiminen katsauksista tuotti tutkimusasetelmassa yhtä lailla oletuksen siitä, että ministerin ja toimitusjohtajan katsaus myös jakavat yhteisen kontekstinsa perusteella yhteisiä ominaisuuksia (ks. Hasan 1985; ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 82). Tutkimuksen tavoitetta käsiteltäessä ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen muodostamaa asetelmaa verrattiin advertoriaaliin eli mainokseen, joka tuotetaan lehdistiartikkelin kontekstissa (ks. Zhou 2012). Aineiston analyysissä esiin nousseet ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen yhteisesti jaetut siirrot tukevat käsitystä siitä, että ministerin katsaus olisi advertoriaalin tapainen tekstilaji, jossa hyödynnetään jo vakiintuneen, samassa kontekstissa luodun tekstilajin hyväksi havaittuja käytänteitä ja tapoja, joilla viestintää toteutetaan tiettyjen erikoisalojen ja yhteisöjen tuotoksissa (ks. Bhatia 1993: 29). Näin ollen

seitsemän keskinäisesti samaa siirtoa muodostavat sekä ministerin että toimitusjohtajan katsaukselle rungon, joka ilmentää katsausten olevan vähintään läheisesti toisiinsa kytkeytyviä tekstilajeja, joilla on samanlaisia prototyyppisiä ominaisuuksia. Vaikuttaisi siis siltä, että yhteisten institutionaalisten olosuhteiden muodostama asetelman kautta ministerin katsaus on niin sanottu matkiva tekstilaji, jonka valtion omistajaohjausosasto on omaksunut käyttöönsä jo vakiintunutta toimitusjohtajan katsausta ja sen hyväksi havaittuja piirteitä hyödyntämällä (ks. Lammers & Barbers 2006).

Ratkaisevaan rooliin tässä tutkimuksessa nousivat kuitenkin ne siirrot, jotka olivat kullekin katsaustyyppille ominaisia, sillä niiden avulla voidaan arvioida, millaisia tekstilajeja tässä tutkimuksessa loppujen lopuksi käsiteltiin ja ennen kaikkea millainen on nimenomaan ministerin katsaus tuntemattomana genrenä. Ministerin katsauksesta esiin nousseet ominaiset siirrot, valtio omistajana ja suomalaisuuden korostaminen, kulkivat aineistossa usein rinnakkain ja limittäin. Vaikka ominaisia siirtoja oli vain kaksi, niiden retorinen merkitys tekstilajille nousi lopputuloksen kannalta tärkeäksi. Valtion omistajuuden identiteetin ja suomalaisuuden korostamisen siirrot ilmentävät valtion omistajaohjausta julkiselle sektorille paikantuvana julkisen edun toimintona, jonka halutaan hyödyttävän koko Suomea sekä suomen kansalaisia. Nämä siirrot ikään kuin viimeistelivät ministerin katsauksen tekstilajina, tehden siitä oman toimintasektorinsa tuotteen, jossa puhutellaan sijoittajien ja muiden kaupallisen sektorin sidosryhmien sijaan politiikan ja julkishallinnon vaikuttajia sekä ihan tavallisia kansalaisia.

Valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsauksesta havaittiin viisi ominaista siirtoa, eli kolme siirtoa enemmän kuin ministerin katsauksesta. Analyysin päätteeksi todettiin määrällisen eron johtuvan osittain siitä, että valtionyhtiöillä on tietyillä toimialoilla toimivina organisaatioina enemmän erilaisia asioita ja aihealueita käsiteltävänä, mikä puolestaan vaikuttaa katsauksen pituuteen. On myös mahdollista, että toimitusjohtajan katsauksen asema vakiintuneena tekstilajina on antanut tutkimuksen valtionyhtiöiden kohdalla katsauksen laatijoille informaatiota siitä, millaisista asioista toimitusjohtajan katsauksessa on hyvä viestiä. Käsitystä tukee aiempi siirtoanalyttinen tutkimus toimitusjohtajan katsauksista, joissa on havaittu

samoja siirtoja kuin tämänkin tutkimuksen aineistosta: muun muassa taloudellisen informaation, strategian sekä kiitosten ja tunnustusten läpikäynnit on nähty hyvin tyypillisiksi toimitusjohtajan katsauksen siirroiksi (ks. Skulstad 2002; ks. Nickerson & DeGroot 2005).

Tekstilajien tapa järjestäytyä retorisesti perustuu pohjimmiltaan siihen, miten niitä on ajan saatossa totuttu käyttämään. Erilaisten tekstien suunnittelijat ja laatijat ovat täten melko johdonmukaisia sen suhteen, miten erilaiset viestit järjestetään tietyssä genressä (Bhatia 1993: 29). Tässä tutkimuksessa siirtojen ja niiden järjestäytyneisyyden vaihtelu aineistossa oli painotellen huomattavaa, joskin juurikin prototyypisyyden näkökulmasta aineiston siirtoja ja niiden järjestäytymistä pystyi analysoimaan joustavammin. Havainto on mielenkiintoinen sen kannalta, että genret ovat dynaamisuudessaan stabiileja, enemmän tai vähemmän prototyypisiä tekstilajinsa edustajia, joiden muotoutumiseen vaikuttavat useat yksityiskohdat (ks. Berkenkotter & Huckin 1995; ks. Mauranen & Piitulainen 2012). Ministerin katsauksen aineiston vaihteluväli oli vuosi, kun taas toimitusjohtajan katsauksessa noudatettiin systemaattisesti vanhimman ja uusimman saatavilla olevan katsauksen rajausta. Lienee siis mahdollista, että katsausten siirtojen järjestäytyneisyys vaihtelee vähintään ajallisista syistä. Toisaalta on myös huomioitava se, että niin omistajaohjausministerit kuin toimitusjohtajatkin ovat vuosien varrella vaihtuneet, ja henkilövaihdosten myötä näkemykset katsauksen laatimisesta todennäköisesti vaihtelevat. Lisäksi aineiston jakaantuminen kahdelle vuosikymmenelle tarkoittaa sitä, että katsauksiin on ilmaantunut yhteiskunnan ja elämäntapojen muutoksiin sidoksissa olevia asioita, kuten vastuullisuutta ja digitalisaatiota.

Yleisesti ottaen aineiston toimitusjohtajan katsauksista syntyi vaikutelma, että niiden kirjoittamiseen ja viimeistelyyn on käytetty enemmän harkintaa ja resursseja kuin ministerin katsauksissa. Kuten Amernic ym. (2010: 29) toteavat, on oletettavaa, ettei toimitusjohtaja itse kirjoita katsausta, mutta ei myöskään ole johdonmukaista, jos hän ei itse osallistu missään vaiheessa laadintaprosessiin. Vaikka valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsaukset sisälsivätkin ajoittain subjektiivisuutta ja puhekielistä pehmeyttä, niiden yleisen kulun ja kielenkäytön perusteella vaikuttaisi siltä, että katsauksia on suunniteltu ja hiottu strategisesti.

Valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsauksessa siirrot toteutuvat konkreettisemmin kuin ministerin katsauksessa: asioita raportoidaan analyttisellä otteella sekä selostamalla niiden eri vaiheita läpinäkyvämmiin. Toimitusjohtajan katsauksessa tapa raportoida asioita on kuvaileva ja epämääräisempi. Vaikka ministerin katsaus noudattaakin tämän tutkimuksen perusteella tietynasteista prototyyppistä kaavaa, se sisältää silti tietynlaista tyyllistä yksilöllisyyttä katsauksesta toiseen. Siinä missä toimitusjohtajan katsauksesta tulee harkittu ja huoliteltu vaikutelma, ministerin katsauksen kohdalla on paikoitellen jopa ilmiselvää, että itse ministerillä on ollut vapaat kädet katsauksen laatimiseen, eikä katsaukselle ole kenties nähty yhtä merkittävää roolia valtion omistajaohjausosaston viestinnässä.

Toimitusjohtajan katsausta käsiteltiin tässä tutkimuksessa niin sanottuna organisaation vapaaehtoisena selontekona, jolla on monimuotoinen viestinnällinen merkitys. Vaikka alun perin katsaus on nähty tiedottavana kokonaisuutena, jonka tärkein tehtävä on jakaa tietoa organisaation vuosittaisesta suoriutumisesta, se nähdään tänä päivänä enimmäkseen organisaation mahdollisuutena hallita mainetta sekä mielikuvia (Clatworthy & Jones 2006: 493–495). Tämä käsitys, valtionyhtiöiden toimitusjohtajan katsausten tarkoin mietitty ja huoliteltu sisältö sekä siirtoanalyysissa todettu siirtojen selkeä suhteutuminen promotionaalisuuteen ja maineenhallintaan synnyttävät entistä varmemman ymmärryksen siitä, että toimitusjohtajan katsaus on ensisijaisesti vaikuttamiseen ja mielikuvien hallintaan tähtäävä sijoittajaviestinnän dokumentti. Ministerin katsausta julkisen sektorin tekstilajina ei ole perusteltua sijoittaa täysin samaan lopputulemaan, sillä vaikka siinäkin tietyt siirrot ilmentävät tarvetta mielikuvien hallinnalle, sillä ei pyritä varsinaiseen vaikuttamiseen. On luonnollista ajatella, että julkisen sektorin toiminta on ikään kuin ”annettuna otettava” kokonaisuus, ja jotkut päätökset ja linjaukset ovat suurempiin hallinnollisiin järjestelyihin kuuluvia osatekijöitä. Toisin sanoen julkisella sektorilla ei välttämättä ole yhtä suurta yksittäisiin toimijoihin kohdistuvaa tarvetta tai painetta kuin julkisella sektorilla, jossa organisaatioiden päätökset, tekemiset ja sanomiset kytketään aina siihen tahoon, joka asiasta viime kädessä vastaa.

Jatkotutkimuksen suhteen on monia mahdollisuuksia. Jo pelkästään tämän tutkimuksen voisi toteuttaa yksityiskohtaisemmin tekemällä aineistolle siirtotasaisen analyysin jatkeeksi askeittaisen analyysin, jolla saataisiin selville hienojakoisempia kielellisiä tapoja ja strategioita, joilla siirrot aineistossa toteutuvat. Samasta lähtöasetelmasta voitaisiin tehdä myös muunlaista tutkimusta, esimerkiksi valikoimalla analysoitavaksi enemmän aineistoa ja perehtymällä tarkemmin siihen, miten ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen tekstilajit ovat muuttuneet vuosien varrella. Myös visuaalisuuden näkökulma olisi kiinnostava lisä ministerin ja toimitusjohtajan katsauksen genreanalyysiin, sillä visuaalisilla seikoilla on tämän päivän viestinnässä hyvin suuri merkitys. Koska julkisen sektorin toimijoiden organisaatioista itsestään lähtevää vuosittaista raportointia ei ole tekstilajitutkimuksen näkökulmasta juuri tutkittu, otollista olisi syventyä edelleen julkisen puolen vuosikertomusraportointiin ja selvittää, millaisia tekstilajeja julkishallinnon vuosikertomukset tai -raportit ovat sekä millaisia osatekstilajeja ne sisältävät. Otolliseksi tutkimuskohteeksi voi mainita esimerkiksi Suomen hallituksen vuosikertomukset. Julkisen ja yksityisen sektorin tekstilajeja voisi edelleen tutkia rinnakkain esimerkiksi ottamalla tarkasteluun materiaalia valtion erityistehtäväyhtiöiltä sekä niiden omistajaohjauksesta vastaavilta ministeriöiltä. Saman tai samantyyppisen ilmiön tarkastelu kahden eri sektorin kautta tuo esiin viestinnän moniäänistä luonnetta, kuten tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta.

LÄHTEET

- Askehave, Inger & John M. Swales (2001). Genre Identification and Communicative Purpose: A Problem and a Possible Solution. *Applied Linguistics*. 22:2, 195–212.
- Amernic, Joel & Russell Craig (2006). *CEO-Speak: The Language of Corporate Leadership*. Canada: McGill-Queens University Press.
- Amernic, Joel & Russell Craig (2011). Detecting Linguistic Traces of Destructive Narcissism At-a-Distance in a CEO's Letter to Shareholders. *Journal of Business Ethics*. 101, 563–575.
- Amernic, Joel, Russell Craig & Dennis Tourish (2010). *Measuring and Assessing Tone at the Top Using Annual Report CEO Letters*. Edinburgh: The Institute of Chartered Accountants of Scotland.
- Barnett, Michael L. (2007). Stakeholder Influence Capacity and the Variability of Financial Returns to Corporate Social Responsibility. *The Academy of Management Review*. 32:3, 794–816.
- Berkenkotter, Carol & Thomas N. Huckin (1995). *Genre Knowledge in Disciplinary Communication: Cognition, Culture, Power*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Bhatia, Vijay K. (1993). *Analysing genre. Language Use in Professional Settings*. London & New York: Longman.
- Bhatia, Vijay K. (2004). *Words of Written Discourse. A Genre-Based View*. London & New York: Continuum.
- Biber, Douglas, Ulla Connor & Thomas A. Upton (2007). *Using corpus analysis to describe discourse structure*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bournois, Frank & Sébastien Point (2006). A letter from the president: seduction, charm and obfuscation in French CEO letters. *Journal of Business Strategy*. 27:6, 47–55.
- Clatworthy, Mark & Michael John Jones (2003). Financial reporting of good news and bad news: Evidence from accounting narratives. *Accounting and Business Research*. 33:3, 171–185.
- Clatworthy, Mark & Michael John Jones (2006). Differential patterns of textual characteristics and company performance in the chairman's statement. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 19:4, 493–551.

- Cornelissen, Joep (2017). *Corporate Communication. A Guide to Theory and Practice*. 5. painos. Lontoo ym.: SAGE Publications.
- Craig, Russell & Joel Amernic (2011). Detecting Linguistic Traces of Destructive Narcissism At-a-Distance in a CEO's Letter to Shareholders. *Journal of Business Ethics*. 101:4, 563–575.
- Craig, Russell J. & Niahm M. Brennan (2012). An exploration of the relationship between language choice in CEO letters to shareholders and corporate reputation. *Accounting Forum*. 36, 166–177.
- David, Carol (2001). Mythmaking in Annual Reports. *Journal of Business and Technical Communication*. 15:2, 195–222.
- Devitt, Amy J. (2015). Genre performances: John Swales' Genre Analysis and rhetorical-linguistic genre studies. *Journal of English for Academic Purposes*. 19, 44–51.
- Ditlevsen, Marianne Grove (2012). Revealing corporate identities in annual reports. *Corporate Communications: An International Journal*. 17:3, 379–403.
- Eggins, Suzanne (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. 2nd Edition. London: Continuum International Publishing Group.
- Geppert, John & Janice E. Lawrence (2008). Predicting Firm Reputation Through Content Analysis of Shareholders Letter. *Corporate Reputation Review*. 11:4, 285–307.
- Gillaerts, Paul (1996). *The Address to the Shareholders in Annual Reports: A Genological Approach*. 1996 European Writing Conferences. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació.
- Halliday, M.A.K. & Ruqaiya Hasan (1976). *Cohesion in English*. London: Longman Group Limited.
- Halliday, M.A.K. (1985). Part A. M.A.K. Halliday. Teoksessa: M.A.K. Halliday & Ruqaiya Hasan (toim.). *Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. 3–49. Deakin University Press.
- Hasan, Ruqaiya (1985). Part B. Ruqaiya Hasan. Teoksessa: M.A.K. Halliday & Ruqaiya Hasan (toim.): *Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective*. Deakin University Press. 52–124.

- Heikkinen, Vesa & Eero Voutilainen (2012). Genre – monitieteinen näkökulma. Teoksessa: Heikkinen, Vesa, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 17–47.
- Hellspong, Lennart & Per Ledin (1997). *Vägar genom texten. Handbok i bruktextsanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Helsingin Uutiset (2012). Valtionyhtiöt mokaavat koko ajan [online]. [Lainattu 30.3.2019]. Saatavilla: <https://www.helsinginuutiset.fi/comment/185219>
- Hiidenmaa, Pirjo (2000). Poimintoja virkakielen rekisteristä. Teoksessa: Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus. 35–62.
- Holmes, Geoffrey, Alan Sudgen & Paul Gee (2008). *Interpreting Company Reports and Accounts*. England: Pearson Education Limited.
- Hooghiemstra, Reggy (2010). Letters to the shareholders: A content analysis comparison of letters written by CEOs in the United States and Japan. *The International Journal of Accounting*. 45:3, 275–300.
- Hooks, Jill, David Coy & Howard Davey (2002). The information gap in annual reports. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 15:4, 501–522.
- Hyland, Ken (1998). Exploring corporate rhetoric: metadiscourse in the CEO's letter. *Journal of Business Communication*. 35:2, 224–245.
- Ihlen, Øyvind, Jennifer L. Bartlett & Steve May (2014). Corporate Social Responsibility and Communication. Teoksessa: Øyvind Ihlen, Jennifer L. Bartlett & Steve May (toim.). *The Handbook of Communication and Corporate Social Responsibility*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 3–22.
- Ilie, Cornelia (2017). Discourses of leadership change or changes of leadership discourse? *Journal of Economic Development, Environment and People*. 6:4, 6–17.
- Johns, Ann M. (1997). *Text, Role and Context: Developing Academic Literacies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jonäll, Kristina & Gunnar Rimmel (2010). CEO letters as legitimacy builders: coupling text to numbers. *Journal of Human Resource Costing & Accounting*. 14:4, 307–328.
- Junka, Teuvo (2010). *Valtionyhtiöt 1975–2008. Tutkimukset 155*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (2004). Tutkimuksen rakenne ja arviointi. Teoksessa: Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.). *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. 6. Painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaleva (2017). Omistajaohjaus on ”likainen” salkku - ministerit kohdanneet kritiikkiä ja joutuneet eroamaan [online]. [Lainattu 30.3.2019]. Saatavilla: <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/omistajaohjaus-on-likainen-salkku-ministerit-kohdanneet-kritiikkia-ja-joutuneet-eroamaan/758346/>
- Kalliokoski, Jyrki (2002). Tekstilajin taju. Teoksessa: Herlin, Ilona, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.). *Äidinkielen merkitykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 147–159.
- Kankaanpää, Jari, Lasse Oulasvirta & Jani Wacker (2011). *Valtion omistajaohjauksen valvonta ja raportointi eduskunnalle. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 2/2010*. Tampere: Eduskunnan tarkastusvaliokunta.
- Karreman, Joyce, Menno de Jong & Stefan Hofmans (2014). The Effects of Different Parts of the Annual Report on Potential Investors’ Attitudes Towards the Company and on the Corporate Reputation. *IEEE Transactions on Professional Communication*. 57:2, 78–97.
- Kontes, Peter (2010). *The CEO, Strategy, and Shareholder Value. Making the Choices That Maximize Company Performance*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Koskinen, Seppo & Heikki Kulla (2016). *Virkamiesoikeuden perusteet*. 7. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Kuronen, Marja-Liisa (2012). Tiedon markkinoilla – pörssiyhtiön tuloksen hallintaa viestinnän keinoin. *Media & viestintä*. 35, 56–77.
- Kwan, Becky S.C. (2006). The schematic structure of literature reviews in doctoral theses of applied linguistics. *English for Specific Purposes*. 25, 30–55.
- Lammers, John C. & Joshua B. Barbour (2006). An Institutional Theory of Organizational Communication. *Communication Theory*. 16:3, 356–377.
- Lampi, Mirjaliisa (1992). Rhetorical Strategies in ”Chairman's Statement” Sections in the Annual Reports of Finnish and British Companies. Teoksessa: Nuolijärvi, Pirkko & Liisa Tiittula (toim.). *Talous ja kieli 1*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu. 124–143.

- Leppiniemi, Jarmo & Marjatta Virtanen (2003). *Vuosikertomus. Miten tehdään? Miten luetaan?* Juva: WS Bookwell Oy.
- Leung, Sidney, Lee Parker & John Courtis (2015). Impression management through minimal narrative disclosure in annual reports. *The British Accounting Review*. 47:3, 275–289.
- Martin, Jim (2010). Language, register and genre. Teoksessa: Coffin, Caroline, Theresa Lillis & Kieran O'Halloran (toim.). *Applied Linguistics Method. A Reader. Systemic Functional Linguistics, Critical Discourse Analysis and Ethnography*. United Kingdom: Routledge. 12–32.
- Mauranen, Anna (2000). Kontrastiivinen retoriikka. Teoksessa: Sajavaara, Kari & Arja Piirainen-Marsh (toim.). *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mauranen, Anna & Marja-Leena Piitulainen (2012). Kontrastiivinen tekstilajitutkimus. Teoksessa: Heikkinen, Vesa, Voutilainen, Eero, Lauerma, Petri, Tiirilä, Ulla & Mikko Lounela. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 271–283.
- McWilliams, Abigail & Donald Siegel (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *The Academy of Management Review*. 26:1, 117–127.
- Miller, Carolyn R. (1984). Genre as social action. *Quarterly Journal of Speech*. 70, 151–167.
- Moreno, Ana I. & John M. Swales (2018). Strengthening move analysis methodology towards bridging the function-form gap. *English for Specific Purposes*. 50, 40–63.
- Mäkelä, Hannele & Matias Laine (2011). A CEO with many messages: Comparing the ideological representations provided by different corporate reports. *Accounting Forum*. 35, 217–231.
- Mäntynen, Anne (2006). Näkökulmia tekstin ja tekstilajin rakenteeseen. Teoksessa: Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 42–71.
- National Investor Relations Institute (2016). About NIRI [online]. [Lainattu 30.3.2019]. Saatavilla: <https://www.niri.org/about-niri>
- Nickerson, Catherine & Elizabeth de Groot (2005). Dear shareholder, dear stockholder, dear stakeholder: The business letter genre in the annual general report. Teoksessa: Giljaerts, Paul & Maurizio Gotti (toim.). *Genre Variation in Business Letters*. Bern: Peter Lang AG.

- Nielsen, Anne Ellerup & Christa Thomsen (2018). Reviewing corporate social responsibility communication: a legitimacy perspective. *Corporate Communications: An International Journal*. 23:4, 492–511.
- Nieminen, Tommi (2010). *Lajien synty. Tekstilaji kielitieteen semioottisessa metateoriassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Paldanius, Hilikka (2017). Historian esseevastauksen funktionaalinen rakenne. Teoksessa: Latomaa, S., E. Luukka & N. Lilja (toim.). *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasing unequal society. AFinLAn vuosikirja 2017*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 219–238.
- Paltridge, Brian (1995). Working with genre: A pragmatic perspective. *Journal of Pragmatics*. 24, 393–406.
- Patelli, Lorenzo & Matteo Pedrini (2014). Is the Optimism in CEO's Letters to Shareholders Sincere? Impression Management Versus Communicative Action During the Economic Crisis. *Journal of Business Ethics*. 124:1, 19–34.
- Patelli, Lorenzo & Matteo Pedrini (2015). Is Tone at the Top Associated with Financial Reporting Aggressiveness? *Journal of Business Ethics*. 126, 3–19.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2014). *Kurssi kohti diskurssia*. 2. Painos. Tampere: Vastapaino.
- Poole, Robert (2017). "New opportunities" and "Strong performance": Evaluative adjectives in letters to shareholders and potential for pedagogically-downsized specialized corpora. *English for Specific Purposes*. 47, 40–51.
- Rutherford, Brian A. (2013). A genre-theoretic approach to financial reporting research. *The British Accounting Review*. 45:4, 297–310.
- Securities and Exchange Commission (1987). Securities act release no. 6711: Concept release on management's discussion and analysis of financial condition and results of operations [online]. [Lainattu 8.2.2019]. Saatavilla: <https://www.sec.gov/rules/other/33-8056.htm>
- Segars, Albert H. & Gary F. Kohut (2001). Strategic communication through the world wide web: an empirical model of effectiveness in the ceo's letter to shareholders. *Journal of Management Studies*. 38:4, 535–556.
- Shore, Susanna & Anne Mäntynen (2006). Johdanto. Teoksessa: Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 9–41.

- Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa: Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. 72–95.
- Skulstad, Aud Solbjørg (2002). *Established and Emerging Business Genres*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press.
- Stanisavljević, Milena (2017). Does Customer Loyalty Depend on Corporate Social Responsibility? *Naše Gospodarstvo*. 63:1, 38–46
- Stanton, Patricia & John Stanton (2002). Corporate annual reports: research perspectives used. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 15:4, 478–500.
- Swales, John M. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sweeney, Lorraine & Joseph Coughlan (2008). Do different industries report Corporate Social Responsibility differently? An investigation through the lens of stakeholder theory. *Journal of Marketing Communications*. 14:2, 113–124.
- Tiililä, Ulla & Suvi Honkanen (2012). Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. Teoksessa: Heikkinen, Vesa, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 208–227.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2017). Vastuullisuusraportointi. Vastuullisuusraportointi velvoittavaksi – mitä vaaditaan ja keneltä? [Lainattu 19.3.2019]. Saatavilla: <http://tem.fi/vastuullisuusraportointi>
- Valtioneuvoston kanslia (2008). *Valtion omistajaohjauksen keskittäminen valtioneuvoston kansliaan. Valtioneuvoston kanslian julkaisuraportteja*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia (2010). *Politiikan johtaminen 2010-luvulla. Valtioneuvoston kanslian tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2010*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Valtioneuvoston kanslia (2016). *Valtion omistajapolitiikkaa koskeva valtioneuvoston periaatepäätös* [online]. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f804c3d4a>
- Valtioneuvoston kanslia (2019a). Omistajapolitiikka ja -ohjaus [online]. [Lainattu 3.1.2019]. Saatavilla: <https://vnk.fi/omistajaohjaus/omistajapolitiikka>

- Valtioneuvoston kanslia (2019b). Yhtiöt [online]. [Lainattu 3.1.2019]. Saatavilla: <https://vnk.fi/omistajaohjaus/yhtiöt>
- Valtioneuvoston kanslia (2019c). Omistusosuudet ja eduskuntavaltuudet [online]. [Lainattu 4.1.2019 & 30.3.2019]. Saatavilla: <https://vnk.fi/omistajaohjaus/eduskuntavaltuudet>
- Valtioneuvoston kanslia (2019d). Lainsäädäntö ja hyvä hallintotapa [online]. [Lainattu 22.3.2019]. Saatavilla: <https://vnk.fi/omistajaohjaus/lainsaadanto-hyva-hallinto>
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015). *Strategisen intressin yhtiöiden ohjaus. Tuloksellisuus tarkastuskertomus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 16/2015*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Verkkouutiset (2016). Valtionyhtiöt – loppumaton skandaalien pesäke? [online]. [Lainattu 30.3.2019]. Saatavilla: <https://www.verkkouutiset.fi/valtionyhtiöt-loppumaton-skandaalien-pesake-46444/>
- Vuorijärvi, Aino (2013). *Tekstilaji ja yhteisö. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön diskussio tekstinä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Yang, Ruiying & Desmond Allison (2003). Research articles in applied linguistics: moving from results to conclusions. *English for Specific Purposes*. 22, 365–385.
- Yates, JoAnne & Wanda Orlikowski (2002). Genre Systems: Structuring Interaction through Communicative Norms. *Journal of Business Communication*. 39:1, 13–35.
- Yle (2017). Analyysi: Ministeri polttaa näppinsä valtionyhtiöiden kanssa [online]. [Lainattu 30.3.2019]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9764117>
- Ylen aamu-tv: Omistajaohjauksen uudet linjat. Ylen aamu-tv. Sirpa Paatero, Johanna Karimäki & Markus Lohi. Yle Areena [online]. 17.5.2016.
- Yuthas, Kristi, Rodney Rogers & Jesse Dillard (2002). Communicative Action and Corporate Annual Reports. *Journal of Business Ethics*. 41:1–2, 141–157.
- Zhou, Sijing (2012). ‘Advertorials’: A genre-based analysis of an emerging hybridized genre. *Discourse & Communication*. 6:3, 323–346.

LIITTEET

Liite 1. Valtion omistajaohjausosaston aineisto

Vuosikertomuksen ajankohta	Ministeri	Katsauksen sanamäärä
2007–2008	Jyri Häkämies	284
2008	Jyri Häkämies	335
2009	Jyri Häkämies	348
2010	Jyri Häkämies	257
2011	Heidi Hautala	290
2012	Heidi Hautala	222
2013	Pekka Haavisto	347
2014	Sirpa Paatero	203
2015	Juha Sipilä	545
2016	Mika Lintilä	571

Yhteensä 3402

Liite 2. Valtionyhtiöiden aineisto

Yhtiö	Vuosikertomuksen ajankohta	Toimitusjohtaja	Katsauksen sanamäärä
Finnair	2007	Jukka Hienonen	423
	2017	Pekka Vauramo	576
Fortum	2008	Mikael Lilius	898
	2017	Pekka Lundmark	958
Kemijoki	2011	Aimo Takala	438
	2017	Tuomas Timonen	634
Neste	2007	Risto Rinne	794
	2017	Matti Lievonen	949
Patria	2011	Heikki Allonen	446
	2017	Olli Isotalo	1138
Vapo	2010	Matti Hilli	578
	2017	Vesa Tempakka	1246

Yhteensä 9078

